STRIP SCHRIFT

Maandblad/Nr. 182/Losse nummers ƒ6,-/Bfrs. 124

JSJ 19/05/84

VITTORIO GIARDINO

DICK VLOTTES

PAUL VERSCHAEREN

STRIP SCHRIFT

nr. 182 – 18e jaargang, april 1984

Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap, Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968.

Redaktie: Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam (020-250975).
Uitgevers: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-52292, telex 70042.
Advertentie-exploitatie: Inlichtingen en tarieven: Bureau Nassau, Jan van Nassaustraat 18, 2596 BT Den Haag, telefoon 070-249500. U kunt ook uw advertenties direct inzenden aan de uitgever, Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Klachten over bezorging, adreswijzigingen en inlichtingen over abonnementen uitsluitend via Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Redaktie: Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Jac Drewes, Rob van Eijck, Hans Frederiks, Peter de Raaf, Mat Schifferstein.

Nieuwsredaktie: Donald Stroomberg.

Vaste medewerkers: Annelies Heidstra, Wim van Helden, Rob Møhlmann, Nico Noordermeer, Ernst Pommerel, Jan Smet, H. F. Smit, Hennie Wesseling, Rein van Willigen, Bob J. Miller, René Smulders, Bo Ventura.

Vormgeving: Hans Frederiks.

Omslagtekening: © Mondria/Giardino.

Kleur omslagtekening: Ineke Kok.

Stripschrift is verkrijgbaar:
- via een lidmaatschap/abonnement à *f* 62,—. Postgiro 1513000 of bankrekening 42.11.38.114, beide t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.
- via een abonnement (jan. t/m dec.) à *f* 47,50. (buitenland *f* 59,—.
- via een CJP-abonnement à *f* 42,75.
- losse nummers (ook verkrijgbaar in de boekhandel) à *f* 6,— Dubbele nummers *f* 8,—. Postgiro 209948 t.n.v. 'Stripschrift' te Zeist.

Houders van een CJP-paspoort dienen zich via hun CJP-buro op te geven. Lopende (bestaande) abonnementen kunnen eerst worden omgezet in het komende kalenderjaar. Abonnementen op Stripschrift, opgegeven in de loop van een kalenderjaar, omvatten alle in de desbetreffende jaargang te verschijnen nummers.

Distributie voor België: Persagentschap Vervoer en Distributie, Klein- Eilandstraat 1, 1070 Brussel, tel. (02) 5240130.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stripschrift en auteurs.

De verantwoordelijkheid voor de geplaatste artikelen berust bij de auteurs.

ISSB BR. 0165-845.

Druk: Vonk Zeist.

INHOUD

Dick Vlottes: 'Wat strips betreft ben ik moeilijk voor mezelf, maar helemaal voor anderen!
Voor vele striplezers betekende het lezen van de bij *De Lijn* verschenen *Senmoet*-albums een aangename (her)ontdekking van het werk van Dick Vlottes. Over deze en andere strips komt Dick Vlottes op de volgende bladzijden uitvoerig aan het woord / **3**

Cartoons: Paul Verschaeren
Aandacht voor deze Belgische cartoonist/ **18**

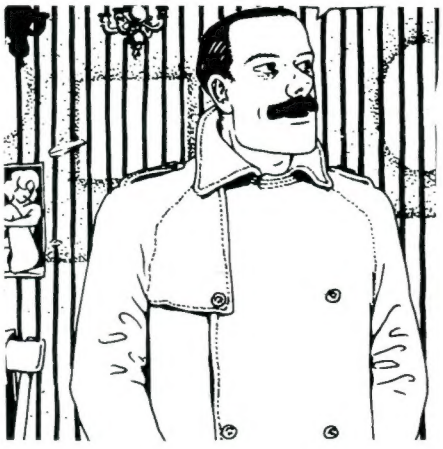

De veranderingen op de Franse striptijdschriftenmarkt
De titel zegt het eigenlijk al. Peter de Raaf ging op onderzoek uit... / **20**

Filmnieuws
Kees de Bree over 'Savage Islands' / **23**

Giardino: 'Ik heb er geen enkele moeite mee iets van iemand anders te kopiëren als het erg goed is!'
Een gesprek met Giardino, vooral bekend door zijn strip Sam Pezzo en met name het album 'Hongaarse rapsodie'./ **12**

En verder...

Het atelier, dit keer van Theo van den Boogaard 25
Postriptum 17
Column 17
Boeken in 't kort 28
Nieuws over strips en cartoons 29
Het Stripschap 34

Dick Vlottes: Wat strips betreft ben ik moeilijk voor mezelf, maar helemaal voor anderen

door Rob van Eijck en Jac Drewes

het grootste deel van zijn loopbaan als tekenaar heeft Dick Vlottes zich met strips bezig gehouden, hoewel hij niet, zoals de meeste andere stripmakers, zijn leven lang kontinu strips heeft getekend. Eén konsistente stripfiguur heeft hij nooit gehad. Hij heeft zich evenmin tot één genre bepaald of zich bij één stijl gehouden.
Dick Vlottes is zijn karrière begonnen op tweeëntwintigjarige leeftijd met het tekenen van *Tarzan*-boekjes voor uitgeverij *ATH* in Rotterdam. Daarna is hij enige jaren free-lancemedewerker van de *Toonder-Studio* geweest, waarvoor hij *Hinter en Minter, Kappie* en *Tom Poes* voor *Donald Duck* tekende. Na zijn Toondertijd maakte hij *Botje Boon* en *Senmoet* voor *Olidin,* waarna hij deze laatste strip voor *Swan Features* in verschillende kranten voortzette. Toen hij met *Senmoet* stopte, heeft hij enkele jaren lang geen strips getekend, maar zich wel met stripverwante zaken en met stripbladen als *Pep* en *Sjors* bezig gehouden.
In 1973 nam Dick Vlottes het striptekenen weer op met *Ineke van Rijswijk* voor *Tina* en enkele strips voor *Televizier.* Recent tekende hij ondermeer voor de stripbijlage *Minitoe* van *Het Nieuws van de Dag* en had hij veel succes met instructieve strips over sporten (voetbal, golf, etc.) voor *De Telegraaf.* Voor *Tina* heeft hij momenteel plannen voor een zeer serieus onderbouwde strip die zijn grote voorliefde tot onderwerp heeft: het Oude Egypte. Ditzelfde onderwerp heeft hij al eerder gebruikt voor *Senmoet,* die sinds enige tijd door *Uitgeverij De Lijn* in boekvorm wordt uitgegeven in de *Bibliotheek van het Nederlands Beeldverhaal.*
Over Senmoet, over zijn Toondertijd en over zijn opvattingen over de strip in het algemeen en in de huidige periode van recessie in het bijzonder vertelt Dick Vlottes uitgebreid in het onderstaande interview. Maar zoals de traditie dat eist, vroegen we hem allereerst naar het begin van zijn loopbaan.

Uit: Hinter en Minter

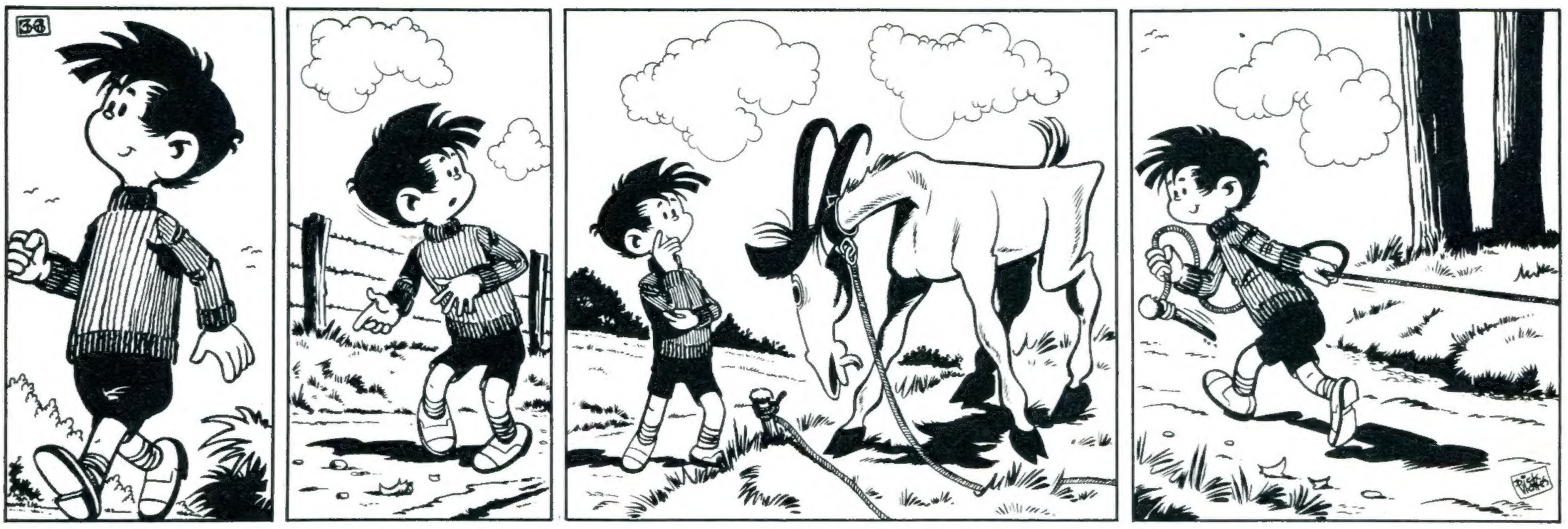

Dat is al een hele tijd geleden, hè. Ik heb altijd wel getekend, maar of ik nou ook altijd tekenaar heb willen worden... Ik ben etaleur geweest, en reklametekenaar en zo. Nee, het is niet zo dat van jongs af aan striptekenaar heb willen worden. Toen ik etaleerde, hadden ze een dekorateur nodig die van die grote platen moest schilderen en dat vond ik wel leuk. Maar werken in de reklame vond ik niet leuk.

Waarom niet?
Toen wist ik nog niet waarom, maar nu weet ik het wèl. Ik ben min of meer tegen reklame. Niet tegen àlle reklame, maar wel tegen de meeste. Dat opjutten van de kooplust, nee, dat vind ik niet leuk. Ik heb altijd liever vrij willen tekenen, en op een gegeven moment kreeg ik strips onder ogen. Dat was na mijn diensttijd, ik was ongeveer twintig. Toen pas ben ik begonnen zelf strips te tekenen, maar het duurde lang voordat ik iets kon publiceren, want ik had natuurlijk totaal geen ervaring. Dus ik ging gewoon poppetjes tekenen en dat lukte niet erg. Daarom ben ik anatomieboeken gaan kopen. Ik heb toen geprobeerd bij de *Toonder Studio* te komen, want er was toen maar één adres waar je als beginnend striptekenaar terecht kon, en dat was Toonder.

Heb je helemaal geen tekenopleiding gehad?
Jawel, ik heb toen een schriftelijke kursus gevolgd. Die heb ik helemaal doorlopen en alles wat je op tekengebied nodig hebt, leerde je daar: perspektief, landschap, figuren enzovoort. Toen ik nog etaleur was, rommelde ik maar zo'n beetje zelf. Het is een langzaam groeiproces geweest, hè. Mijn interesse voor strips kwam eigenlijk voort uit mijn interesse voor films, want ik ging ontzettend vaak naar de bioskoop. Detectives, en erg veel westerns.

Toen ik dacht dat ik een beetje kon tekenen, schreef ik naar de Toonder Studio. Maar dat heeft nog wel even geduurd. Want mijn werk was het nog net niet, ik kreeg alles weer teruggestuurd, je weet hoe dat gaat. Het heeft nog wel zo'n anderhalf à twee jaar geduurd voordat ik bij Toonder terecht kon.

Wat deed je in die tijd, terwijl je bezig was bij Toonder te komen?
Ik werkte toen thuis, want bij een baas zag ik niet meer zitten. Ik maakte etalages voor winkeliers, reklamebordjes, allerlei freelancewerk. De tijd die ik over had, besteedde ik aan tekenen. En uiteindelijk kon ik bij de Toonder Studio komen, waar *Paul Biegel* een verhaal voor me schreef dat in het Vrije Volk is verschenen: *Hinter en Minter.*

Je hebt toen toch ook nog strips van Tarzan getekend voor ATH?
Verdraaid ja, voor *Teeuwen* in Rotterdam. Ja, zo is het eigenlijk begonnen, dat was nog vóór Toonder. Dat was ik helemaal vergeten... Dat was pulp, hoor, want toen kon ik echt nog helemaal niet tekenen. Maar de uitgever accepteerde het werk, en het publiek ook, dus... Op een gegeven moment kwam er ineens een brief uit Amerika van de *Edgar Rice Burroughs Company* met een gerechtelijk bevel: ATH zou een proces aan zijn reet krijgen als ze niet zouden ophouden met het maken van eigen strips van Tarzan. Die Company wilde dat ATH de Amerikaanse strips van Tarzan zou gaan uitgeven, en dat is toen ook gebeurd. Voor mij was het dus afgelopen met Tarzan. Maar het gekke was dat die Amerikaanse strips het bij het publiek helemaal niet deden, hoewel ze natuurlijk stukken beter waren dan de verhalen die ik maakte. De ATH-boekjes waren toen toch al op hun retour en ze hebben trouwens nooit zo goed verkocht als de beeldromannetjes van *Dick Bos, Lex Brand* en noem maar op, *De Kat, De Moker.* In de eindperiode heb ik daar ook nog even voor gewerkt. Voor *Ben Abas* heb ik twee deeltjes van *De Groene Straal* getekend.

Ruzie met Toonder

Toen je voor Toonder werkte, zat je toen op de Studio?
Nee, thuis, want ik was free-lancer. Ik ging wekelijks naar de Studio om mijn werk door Marten Toonder te laten beoordelen. Meestal had ik potloodtekeningen bij me, want ik had al snel ervaren dat er, als je met geïnkte tekeningen kwam, toch nog flink in gekrast werd. Dus ik spaarde een hoop tijd door met potloodtekeningen te komen... Iedere vrijdag ging ik er naar toe en dan had ik net het gevoel of ik naar de dokter moest. Je zat daar in een soort wachtkamer en dan ging iedereen op zijn beurt bij Marten Toonder naar binnen. Soms moest ik zo lang wachten dat ik weer naar huis ben gegaan, ik dacht dan: je kàn van mij wat...! Door dat soort dingen raakte de sfeer wel vertroebeld, want Toonder drukte overal zijn stempel op en dat leidde wel eens tot laaiende ruzies. Soms vond je het namelijk helemaal niet zo leuk dat hij overal zijn eigen stempel op wilde drukken, want eigen initiatief was er daardoor op den duur niet meer zo bij.
Als je ruzie had met Toonder, ging dat dan over de tekeningen zelf of over de manier waarop hij de Studio leidde?
Allebei. Want hij veranderde letterlijk alles; niet alleen in mijn werk, maar in dat van iedereen. En dat kostte ontzettend veel tijd, zodat er op een gegeven moment weinig schot meer zat in de produktie: iedereen liep achter. Dat Toonder tekenfouten verbeterde kan ik me wel voorstellen, maar hij wilde steeds overal zijn eigen stempel op drukken, terwijl ik toch in een andere stijl werkte dan hij, en een aantal andere tekenaars daar ook. Ik heb voor de Studio ook *Kappie* getekend en daar ging Toonder ook in veranderen. Ik vraag me nog steeds af waarom dat moest..

Met Kappie kan ik het me wel voorstellen, omdat die strip getekend is in een bepaalde stijl die vastligt.
Ja, maar voor een eigen strip ligt dat an-

ders. De schrijvers op de Studio hadden het er net zo moeilijk mee als de tekenaars, want ik heb wel eens meegemaakt dat Toonder werkelijk hele verhalen doorschrapte.

Wie zaten er op de Studio in die tijd samen met jou in de wachtkamer?
Dick Matena, Harry van den Eerenbeemt, Paul Biegel, Jan Wesseling, Thé Tjong Khing, Lo Hartog van Banda... Maar die laatste had minder moeilijkheden, want hij schreef helemaal in de stijl van Toonder, hij was zo'n beetje diens plaatsvervanger. Maar de rest had het er wel eens moeilijk mee... Het opzetten van de *Tijloos*strip bijvoorbeeld, of van *Horre, Harm en Hella,* waar ik zelf zeer nauw bij betrokken was. Al die vergaderingen die daarover gehouden werden, nou, dat sloeg werkelijk nergens op. Uiteindelijk zou dan beslist worden wie *Horre, Harm en Hella* zou gaan tekenen en diezelfde avond kreeg ik een prachtig bloemstuk thuis, want het lot was op mij gevallen: ik mocht die strip gaan tekenen. Maar ik heb het niet gedaan, want ik zag het niet zitten. Die strip was me veel te abstrakt, er zat helemaal niks romantisch aan en het was me te okkult. Bovendien zat Toonder zo aan die strip te schaven dat er niks van overbleef. Kort daarna ben ik helemaal gestopt met werken voor de Toonder Studio... Ik heb nog wel iets gedaan aan de *Tom Poes*-strip voor *Donald Duck,* maar dat liep ook allemaal nogal raar: iedere vrijdag moest ik er heen om teksten te halen en soms waren die er niet. Dus gingen Lo Hartog van Banda en ik in het trapgat even teksten zitten maken. Maar ja, Lo kon dat erg vlug...
Wat me bij de Toonder Studio steeds erg tegen de borst stuitte, was dat bij het verkopen van de strips het werk van de freelancers steeds op de tweede plaats kwam: Toonder was er vooral op uit zijn eigen produkten te verkopen. Dat maakte je een beetje moedeloos, want je zat wel te werken, maar je wist bij voorbaat dat, als ze strips aan de man probeerden te brengen, *Kappie* en *Panda* en *Tom Poes* en zo voorrang kregen; als er dan nog een gaatje vrij was, kwam pas al het andere werk van de free-lancers aan bod. Dus bij sommigen ontstond een moedeloze stemming: wat doe ik hier eigenlijk nog, want van mij wordt er toch niks verkocht. Maar ja, je kon vrijwel nergens anders terecht als je strips wilde tekenen. Toen ik bij de Toonder Studio weg ging, ben ik naar *De Zwaan* gegaan, naar *Swan Features.* Of nee, eerst heb ik nog voor *Olidin* gewerkt. Daarin had ik twee strips: *Botje Boon* en *Senmoet.*

Botje Boon's 1e verhaal gepubliceerd in 'Olidin'

Weg met de goden

Hoe ben je bij Olidin terechtgekomen?
Dat blad werd uitgegeven door de Shell en de inhoud ervan werd verzorgd door een reklamebureau. Ik had een stripje ontworpen en ik ben daarmee gewoon naar dat bureau gegaan. Ik had geen zin meer om voor de Toonder Studio te werken, dus heb ik het daar maar eens geprobeerd. Ze hebben mijn stripje genomen en toen kreeg ik eigenlijk pas voor het eerst goed betaald voor een strip. Want bij Toonder werd je pas goed betaald als je doorverkocht werd en dat gebeurde nauwelijks.
Bij de Toonder Studio had ik al samengewerkt met Harry van den Eerenbeemt en hij ging ook voor *Olidin* schrijven, dus ik dacht: die man moet ik hebben om mijn strip *Botje Boon* te schrijven. Ik had namelijk ontzettend leuk met hem samengewerkt en ik vond hem een erg goede schrijver, met veel gevoel voor humor. Harry had er ook zin in, dus dat ging prima. Het stripje deed het hartstikke leuk en daarom vroegen ze me om een tweede strip, en dat is *Senmoet* geworden. Ik was namelijk altijd al bezig met egyptologie, maar ik had nog nooit de gedachte gehad om er een strip over te maken. En toen *Olidin* me

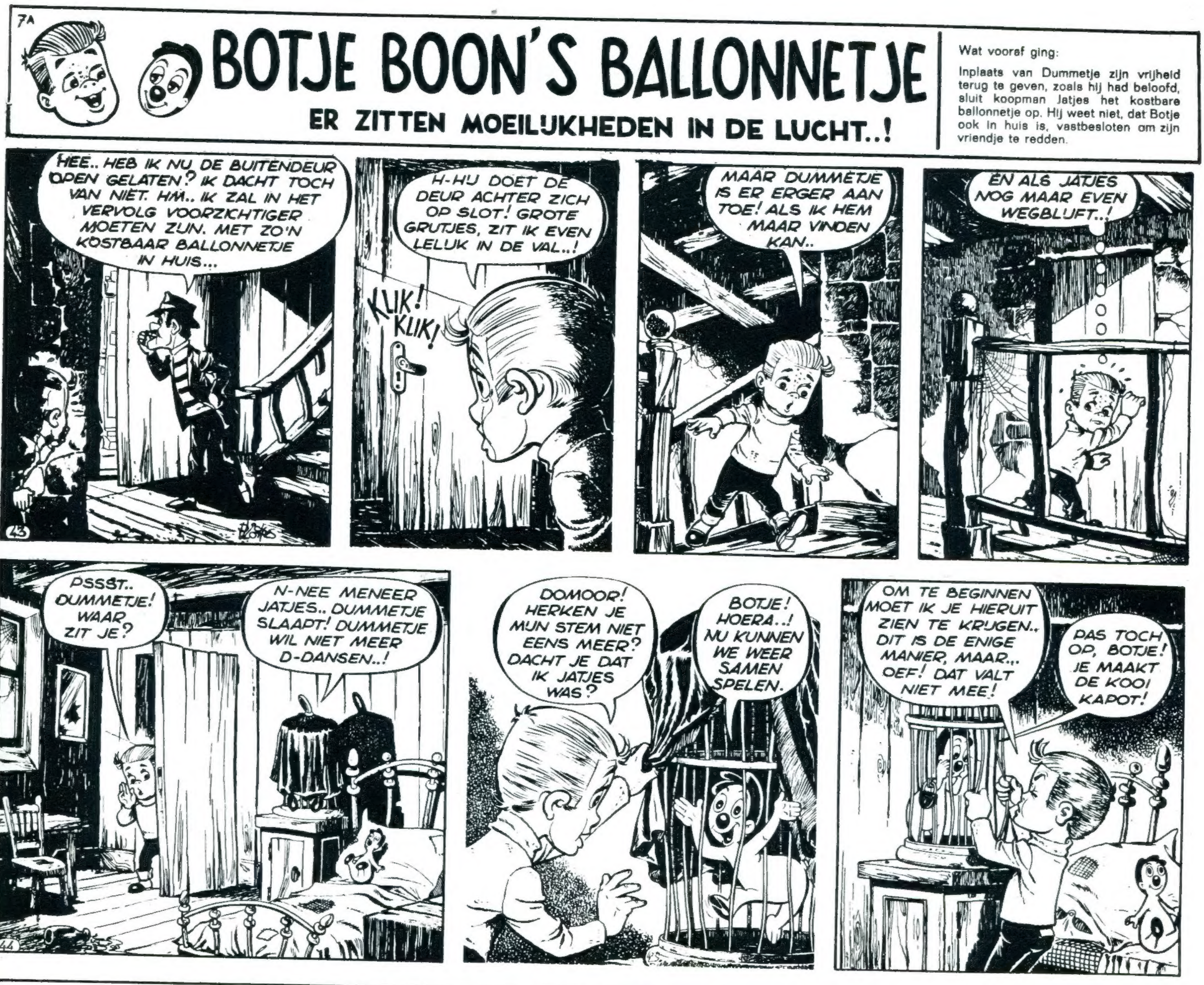
7A
BOTJE BOON'S BALLONNETJE
ER ZITTEN MOEILIJKHEDEN IN DE LUCHT..!
Wat vooraf ging:
Inplaats van Dummetje zijn vrijheid terug te geven, zoals hij had beloofd, sluit koopman Jatjes het kostbare ballonnetje op. Hij weet niet, dat Botje ook in huis is, vastbesloten om zijn vriendje te redden.
HEE.. HEB IK NU DE BUITENDEUR OPEN GELATEN? IK DACHT TOCH VAN NIET. HM.. IK ZAL IN HET VERVOLG VOORZICHTIGER MOETEN ZIJN. MET ZO'N KOSTBAAR BALLONNETJE IN HUIS...
H-HU DOET DE DEUR ACHTER ZICH OP SLOT! GROTE GRUTJES, ZIT IK EVEN LELIJK IN DE VAL..!
KLIK! KLIK!
MAAR DUMMETJE IS ER ERGER AAN TOE! ALS IK HEM MAAR VINDEN KAN..
EN ALS JATJES NOG MAAR EVEN WEGBLUFT..!
PSSST.. DUMMETJE! WAAR ZIT JE?
N-NEE MENEER JATJES.. DUMMETJE SLAAPT! DUMMETJE WIL NIET MEER D-DANSEN..!
DOMOOR! HERKEN JE MIJN STEM NIET EENS MEER? DACHT JE DAT IK JATJES WAS?
BOTJE! HOERA..! NU KUNNEN WE WEER SAMEN SPELEN.
OM TE BEGINNEN MOET IK JE HIERUIT ZIEN TE KRIJGEN.. DIT IS DE ENIGE MANIER, MAAR... OEF! DAT VALT NIET MEE!
PAS TOCH OP, BOTJE! JE MAAKT DE KOOI KAPOT!

CHONS, MAANGOD VAN THEBE.
SACHMET, OORLOGSGODIN.
OSIRIS, DODENRECHTER EN GOD VAN HET DODENRIJK.
PTAH, SCHUTS-PATROON DER KUNSTEN.
SOKER, DODENGOD.
HATHOR, GODIN VAN LIEFDE EN VREUGDE.
THOT, GOD DER WETENSCHAPPEN.

Ontwerp voor een strip voor 'volwassenen'

vroeg om een tweede strip te maken, leek het me wel leuk om iets over Egypte te maken. Dat vonden ze een leuk idee, dus kon ik *Senmoet* gaan tekenen. Die strip heeft het ook erg goed gedaan.

Was het geen erg bewerkelijke strip, met al die wijdse dekors?
Ja, ik was gewend op krantestripformaat te werken, maar die tempels en zo hebben veel ruimte nodig, dus daar zitten nogal wat mankementen aan. Vooral later, in de periode na *Olidin* toen ik *Senmoet* voor de krant tekende, kwam ik daarmee helemaal niet meer uit de voeten. Dat is een van de redenen waarom ik met *Senmoet* gestopt ben. De andere reden was dat de strip verscheen in *Het Rotterdams Kwartet,* een christelijke kombinatie van kranten, die de namen van Egyptische goden uit mijn verhaal wegcensureerde; voor hen was er maar één god natuurlijk. Bovendien kwamen er bij *Swan Features,* die de strip verspreidde, verzoeken van de kranten of ik de dames in mijn strip niet zo luchtig wilde kleden en zo. Dus ik werd daar een beetje kwaad over... Bovendien was de hele Egyptische leefwereld zo nauw verbonden met de religie dat ik geen mogelijkheden zag om *Senmoet* met weglating van de goden te vervolgen. Toen ben ik er maar mee gestopt.

In hoeverre heeft het boek Sinuhe van Mika Waltari invloed gehad op je strip Senmoet? Alleen in het aanwakkeren van je belangstelling voor Egypte of heb je er meer uitgehaald, zoals een bepaalde sfeer?
Tja, vroeger was ik eigenlijk alleen maar geschiedkundig op de hoogte van Egypte, en *Sinuhe* bevatte een fantasieverhaal tegen een historische achtergrond. Bovendien interesseerde ik me vooral voor de 18e dynastie, de Echnaton-periode, en *Sinuhe* speelt zich ook helemaal in die periode af. Dus dat fascineerde me heel erg en ik wist dat, als ik een strip over Egypte zou tekenen, ik die periode zou kiezen.

Heb je de film gezien die naar Sinuhe is gemaakt?
Ja, die heb ik gezien, maar die leek in de verste verte niet op het boek. Dat was een afknapper.

En andere films, zoals De Tien Geboden?
Die vond ik goed, dat was heel knap gedaan. Maar het blijven toch steeds twintigste eeuwse akteurs die niet in de huid van de oude Egyptenaren kunnen kruipen. Met tekenen merk je ook dat het ontzettend moeilijk is om echte Egyptenaren van je stripfiguren te maken. Maar toen ik *Senmoet* tekende, besteedde ik daar nauwelijks aandacht aan. Je maakte een strip en dat ging dan wel over Egyptenaren, maar die gedroegen zich net zoals jij en ik. Ze hadden alleen een ander kapsel en andere kleren aan.

Kappie, van Marten Toonder getekend voor de Toonder Studio's

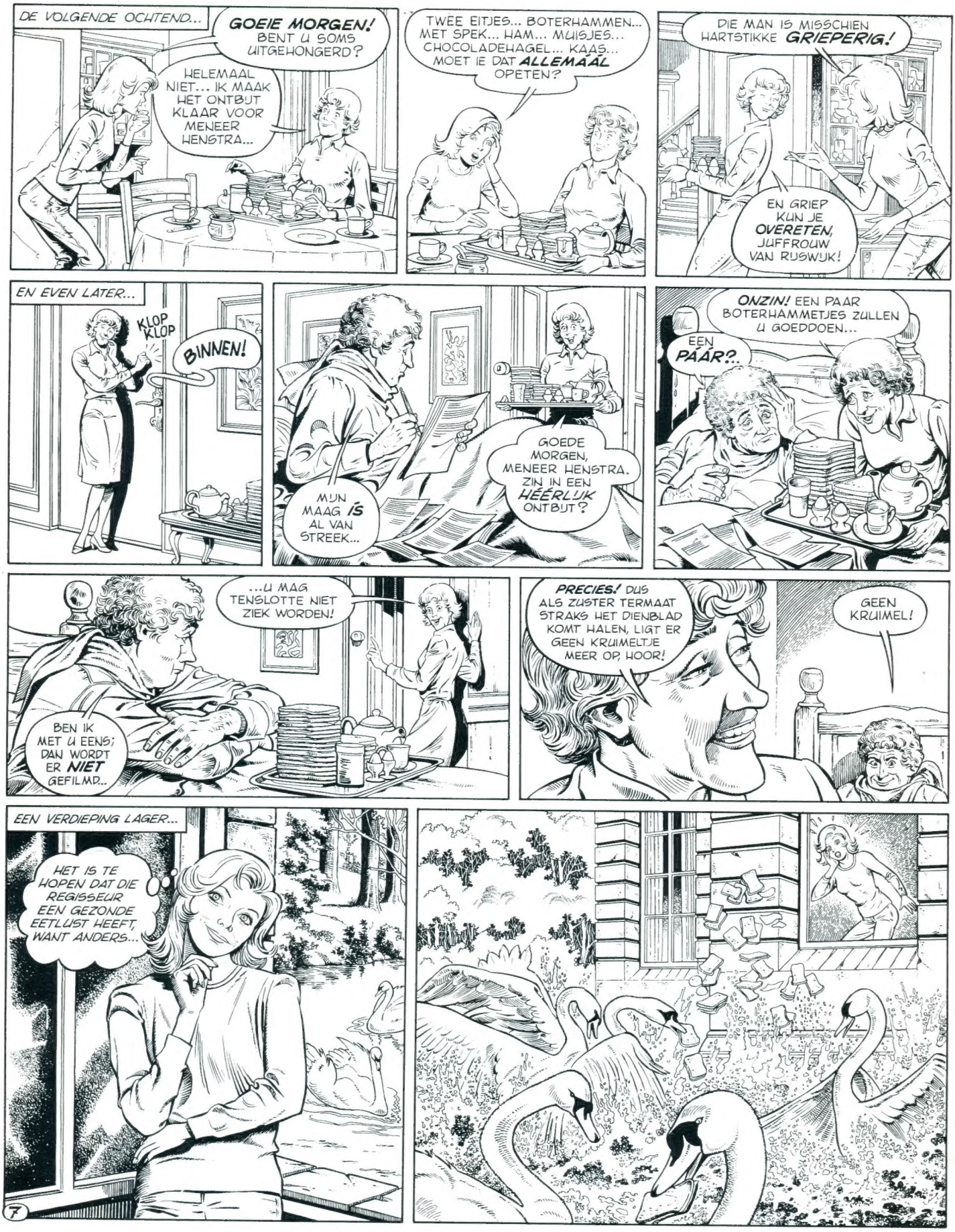
DE VOLGENDE OCHTEND...
GOEIE MORGEN! BENT U SOMS UITGEHONGERD?
HELEMAAL NIET... IK MAAK HET ONTBIJT KLAAR VOOR MENEER HENSTRA...
TWEE EITJES... BOTERHAMMEN... MET SPEK... HAM... MUISJES... CHOCOLADEHAGEL... KAAS... MOET IE DAT ALLEMAAL OPETEN?
DIE MAN IS MISSCHIEN HARTSTIKKE GRIEPERIG!
EN GRIEP KUN JE OVERETEN, JUFFROUW VAN RUSWIJK!
EN EVEN LATER...
KLOP KLOP
BINNEN!
MIJN MAAG IS AL VAN STREEK...
GOEDE MORGEN, MENEER HENSTRA. ZIN IN EEN HEERLIJK ONTBIJT?
ONZIN! EEN PAAR BOTERHAMMETJES ZULLEN U GOEDDOEN...
EEN PAAR?..
...U MAG TENSLOTTE NIET ZIEK WORDEN!
BEN IK MET U EENS; DAN WORDT ER NIET GEFILMD...
PRECIES! DUS ALS ZUSTER TERMAAT STRAKS HET DIENBLAD KOMT HALEN, LIGT ER GEEN KRUIMELTJE MEER OP, HOOR!
GEEN KRUIMEL!
EEN VERDIEPING LAGER...
HET IS TE HOPEN DAT DIE REGISSEUR EEN GEZONDE EETLUST HEEFT, WANT ANDERS...
7

voor Tina

Schetsen voor een nieuwe strip

Zou je dat nu dan anders doen?
Ik ben nu weer bezig met een strip die met het Oude Egypte te maken heeft. Ik ben er al twee jaar mee bezig en die strip staat nu min of meer op zijn fundamenten. Het speelt zich af in onze tijd en het worden twee verhalen, waarvan het eerste in Nederland speelt, rond het Oudheidkundig Museum in Leiden, en het tweede verhaal gaat over een opgraving in Egypte van het graf van Eje, de laatste farao uit de 18e dynastie. Ik heb ontzettend veel gelezen over Egypte en ik heb deze verhalen erg serieus opgezet, dus ik heb er hoge verwachtingen van.

Waarin gaan deze verhalen verschijnen?
Ze komen in *Tina,* maar er zijn nog meer gegadigden voor.

Is het geschikt voor Tina, als het zo serieus historisch is opgezet?
Ja, want de hoofdfiguur is een heel modern meisje, dat de dochter is van de konservator van het museum en geweldig veel interesse heeft voor egyptologie. Ze beheerst het hiërogliefenschrift perfekt; dat ben ik trouwens zelf ook aan het leren. Ze krijgt een stuk van een grafreliëf in handen, afkomstig van het graf van farao Eje. Dat reliëf is eigendom van een schatrijke dame die later de opgraving gaat financieren. De ouders van het meisje, allebei Egyptologen, zijn helemaal uit elkaar gegroeid, maar tijdens de werkzaamheden bij het opgraven van dat graf ziet het meisje kans haar ouders weer bij elkaar te brengen.

En dat is het 'Tina-aspekt' in de verhalen?
Ja, maar ik heb tegen de *Tina*-redaktie gezegd dat ik geen specifiek meisjesverhaal wil maken, maar een strip die iederéén leuk vindt. Ik heb het idee van dit verhaal ook voorgelegd aan de *Telegraaf* en daar waren ze er ook enthousiast over. Het komt in ieder geval in *Tina,* want die willen het zéker hebben; of het ook in de krant komt, weet ik nog niet. Als dat gaat gebeuren wil ik in ieder geval twee stroken per dag hebben, zodat ik hoogte krijg in mijn tekeningen. Maar dan zit ik vast aan een produktie van twee stroken per dag en dat red ik niet. Dan zou ik iemand moeten hebben die me er bij kan helpen.
In tegenstelling tot *Senmoet* speelt deze nieuwe strip zich dus niet in het Oude Egypte zelf af, maar in onze eigen tijd waarin het Oude Egypte een rol speelt via opgravingen.

Doe je dat omdat je vindt dat we de Egyptenaren niet kunnen afbeelden zoals ze echt geweest zijn, in hun opvattingen en zo?
Nee, dat denk ik niet. Dat is nog wel te doen, maar ik geloof dat er geen interesse meer voor is. Alles is zo veranderd, alles gaat zo snel voorbij dat ik geloof dat de lezers zich daarmee niet meer kunnen identificeren. Het meisje dat in mijn strip de hoofdrol speelt, gaat ook naar een disko-theek, zodat ik hoop dat de lezers het een leuk kind zullen vinden en tegelijk die hobby van haar, de egyptologie, óók leuk zullen vinden.
Maar voorlopig ben ik nog bezig met de andere strip die ik voor *Tina* maak, *Tineke van Rijswijk.* Die is een tijd uit *Tina* weggeweest, maar er kwam zoveel vraag naar dat ik hem weer ben gaan tekenen.

Oppervlakkige strips

Wat heb je gedaan in de periode tussen Senmoet en je werk voor Tina?
Ik heb een hele tijd strips geletterd, dat was in de tijd van *Pep.* Dat vond ik verschrikkelijk leuk werk, want met die lettertjes kun je vreselijk veel doen: dikke woorden, dunne woorden, je kunt kracht bijzetten aan de tekst. Ze zaten bij *Pep* toen dringend verlegen om letteraars. Mijn vrouw heeft het ook nog een tijd gedaan, ook nog voor

Op twintig-jarige leeftijd tekende hij ook al graag vrouwen...

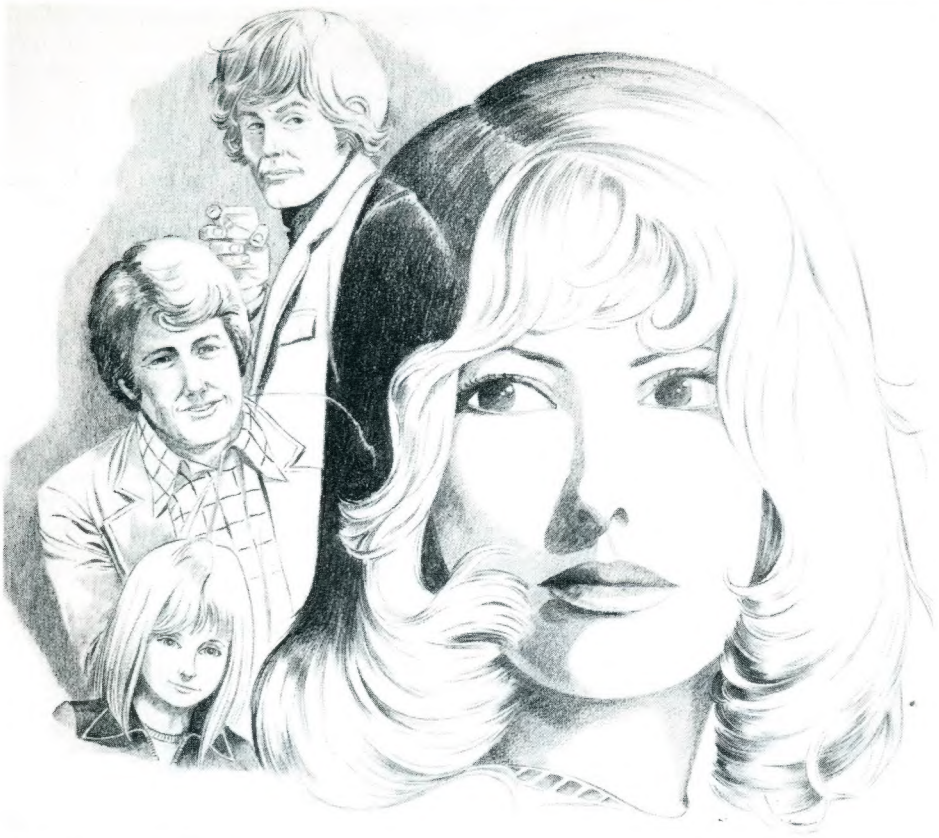

Illustratie voor de 'Story'

Toonder. Ik heb in die tijd ook meegetekend aan de *Flinstone*-albums en dat vond ik best leuk werk. Ik had toen een periode nodig dat ik niet hoefde te denken, want ik was eigenlijk een beetje uitgekeken op strips. Het boeide me niet meer. Toen ben ik gaan letteren en heb ik meer van dat soort werk gedaan, en dat ging weer erg lekker. Ik heb ook een hele tijd voor *Televizier* gewerkt, aan de *Fabeltjeskrant,* daarvoor maakte ik puzzelpagina's. En voor *TV-2000* maakte ik illustraties en deed ik het een en ander aan de lay-out.
Wat ook vreselijk leuk werk was, was het hermonteren van strips. Als het formaat van een strip niet paste in het blad waarin het moest verschijnen, moest zo'n strip verknipt worden, bijgetekend, vergroot en dergelijke. Dat heb ik voor *Televizier* gedaan met *Barbarella.* Die heb ik ook ingewassen, dat was heel mooi. Voor *TV-2000* heb ik hetzelfde gedaan met de strip *Thiery la Fronde,* naar de televisieserie die toen populair was.
Daarna ben ik bij *Sjors* gekomen. Ik heb illustraties gemaakt, strips ingekleurd en dat soort dingen, en vandaar ben ik bij *Tina* terechtgekomen, waarvoor ik weer strips ben gaan tekenen. In die tijd begonnen zich bij mij over strips heel andere ideeën te vormen. Ik kwam wel een beetje op een eiland te zitten. Maar toch is dat voor mij erg gunstig geweest. Ik ging me diep met de strip bezighouden en daar kwamen ook konflikten met mezelf uit voort, zodat ik me afvroeg: waar ben je nou in godsnaam mee bezig...? Ik vond strips veelal rommel en ik vroeg me af: je hebt goede boeken, waarom nou geen goede strips? De kwestie is gewoon dat er heel serieus aan gewerkt moet worden. Die oppervlakkigheid, daar wilde ik helemaal van afstappen. Ik geloof dat het er met de strip nu heus wel goed voorgestaan zou hebben, als iedereen dat gedaan zou hebben.

Heeft het niet eerder te maken met de kommerciële aspekten, met het feit dat de stripmarkt overvoerd is, en met de ekonomische recessie?
Nou, ik geloof dat de strip een heleboel te bieden heeft, maar dan moet je er verdomd serieus aan werken. Ik krijg regelmatig jonge mensen hier langs met een map tekeningen, die striptekenaar willen worden. Daar zit af en toe talent tussen, maar ze kunnen het niet opbrengen om gestaag een hele tijd lang te oefenen. Want strips maken is een ontzettend taaie bezigheid. Als je het goed wilt doen, is het een moeizaam beroep, want je moet kontinuïteit kunnen opbrengen.
Gisteren heb ik het boek gelezen dat net verschenen is over *Paul Cuvelier,* en het is frappant hoe ik me in die man kan vinden. Als je ziet hoe serieus Cuvelier te werk ging... Ik ben de laatste tijd zelf ook voortdurend zo bezig. Wat ik jaren geleden al zag aankomen, gebeurt nu: namelijk dat de strip steeds verder wegglijdt, dat de strip er op dit moment ontzettend slecht voorstaat. Er is nog maar voor weinig tekenaars werk, alleen nog voor de goede tekenaars.

Hoe heb je dat zien aankomen?
Omdat zowel schrijvers als tekenaars het medium strip nooit volledig serieus hebben genomen. Dat merkte ik al toen ik bij Toonder werkte: er werd veel te gemakkelijk over gesproken. Alleen Toonder zelf behandelde het heel serieus. En strips werden eigenlijk ook te gemakkelijk gekocht en gelezen, dus gekonsumeerd. We hebben een periode gehad waarin de albums over de toonbank vlogen, maar echt goed gelezen werden ze niet. En nu is de klap hard aangekomen, vooral omdat wij er nooit voor gezorgd hebben dat we goed materiaal leverden; en dat geldt voor het buitenland net zo goed als voor Nederland. Op de een of andere manier is het nooit zo geweest – op enkele uitzonderingen na – dat er strips geproduceerd werden waarvan zowel het verhaal als de tekeningen goed waren; dat de strip als geheel dus een waardevol produkt was.
Het schrijven van een strip is namelijk ook erg belangrijk. Ik vind dat het fifty-fifty moet zijn: 50% tekeningen en 50% tekst. Als een van beide niet goed is, dan is voor mij de strip als geheel niet goed meer. Neem bijvoorbeeld *Buck Danny* van *Hubinon:* daar zitten wel fouten in, maar dat is zo ontzettend strip! Die *Roodbaard* van hem vind ik stukken minder. Je kunt zien dat Hubinon wezenlijk geïnteresseerd was in vliegtuigen. Dat is belangrijk, dat je wezenlijk betrokken bent bij je onderwerp. Dat geldt voor mij ook: ik teken geen strips waar ik geen binding mee heb. Dat doe ik niet en gelukkig hoeft dat ook niet meer.
Ook de lezer moet zich er bij betrokken voelen, hij moet zich kunnen inleven. Dat geldt ook voor mijn nieuwe strip in *Tina.* Niet alleen het jonge meisje voor wie *Tina* bestemd is, moet dat verhaal kunnen lezen, nee, ook haar broertje en haar vader en moeder moeten het kunnen lezen. Dat geeft ook een kommercieel voordeel, want als de hele familie het blad leest, zullen ze het niet zo snel opzeggen. Dus is het de kunst je verhaal zo te schrijven dat het voor iedereen goed te lezen is. Dat is wat strip vooral moet zijn.
Toen *Eppo* begon, zou ik ook wat voor dat blad gaan doen. Maar ik zag toen al aankomen dat het niet goed met dat blad zou gaan. Want ik ben moeilijk voor mezelf, wat strips betreft, maar helemaal voor anderen. Dus ik zei: nee, ik wacht het eerst maar even af, ik doe het niet. En het blijkt dat ik dat toch wel heel goed heb gezien, want het is flink fout gegaan. Mijn visie op strips was zo verschillend van wat de redaktie voor ogen had, dat ik niet voor hen kon werken. Dat werken met oppervlakkige verhalen ligt mij helemaal niet. Ik ga er van uit dat je de lezer moet weten te pakken, want wij moeten opboksen tegen de konkurrentie die we krijgen van de televisie en van de video. Die kinderen kijken 's avonds televisie en overdag video, en dan zul je met een verdomd goed stripblad moeten komen als je wilt dat ze dat daarnaast nog gaan lezen. Daarom heb ik me steeds voor ogen gehouden dat ik een produkt moest maken dat ze toch, ondanks televisie en video, willen blijven lezen.

Ben je nu niet de ondergang van het hele medium strip aan het voorspellen?
Nee, maar ik zie het wel somber in, hoor. Ik weet het niet, maar er moet in ieder geval een betere formule komen om het publiek te blijven boeien. Als we dat niet gaan doen, dan houdt het wel op, hoor.

Stripschrift

Oude nummers

Oude nummers van Stripschrift zijn nog steeds verkrijgbaar voor de oorspronkelijke prijs. Bestellingen kunt u richten aan:

Adm. Stripschrift
Antwoordnummer 420
3700 VB Zeist

Na overmaking van het totaalbedrag aan Stripschriften plus *f* 2,50 porto- en administratiekosten op gironummer 209948 tnv. 'Stripschrift', Zeist, wordt het bestelde u thuis gezonden.

19 (*f* 2,25): Kabouterstrips, Paulus de Boskabouter nr. 14.

65 plus (*f* 2,25): Interview Tibet, Rik Ringers leidt de dans (1955); Chick Bill; Tina; Jay Linch door Evert Geradts; De wonderen van Mu.

66 (*f* 2,25): Interview Franquin, Guust Flater, The Spirit van Wil Eisner, Dick Matena (over de Macaroni's); De wonderen van Mu.

67 (*f* 2,25): Nader tot Kuifje 3 over interessante drukvarianten; interview Carry Brugman; speciaal Roba met Bollie en Billie en De Sliert en een bibliografie; De Wonderen van Mu

70 (*f* 2,25): Marten Toonder 2 (Panda, Toonder-studio's); Jan van Haasteren; De wonderen van Mu; Tom Poes en de Schoonschijners.

74 (*f* 2,95): Zuiptor, Uco Egmond, Raymond Macherot (Chlorophyl, Poezekat); Domien ten Berge, Marten Toonder; profesor Pi...

77 (*f* 2,95): Gerrit Stapel, Mijn vriend Andries; Aart Clerkx.

78 (*f* 2,95): Daan Jippes, Intercity Incident; interview 'Forest Bud' Sagendorf Popeye; Modesty Blaise.

79 (*f* 2,95): Jules Feiffer; Moem; Piet Wijn De Moorse Tovenaar.

80 (*f* 2,95): Robbedoes, Fournier, The Hulk; De Tovenaar van Piet Wijn...

83 (*f* 2,95): Sjors en Pep (nu Eppo); Loriot; Dick Bos reclamestrip Glashard.

86 (*f* 2,95): inhoudsopgave van Stripschrift nr 49/50 t/m 84; Eddy Paape, SDCN...

87 (*f* 2,95): Bert Bus, herdruk Nitokris, kartoenrubriek Ong-gezien, Tomi Ungerer, Simpelman, Lucky Luke, LL-persiflage.

88 (*f* 2,95): Ridderspecial; Prins Valiant, De Rode Ridder, Vlaamse Ridderschap, Bob de Moor, prins Valiant-persiflage, Wood, Tarzoon.

89 (*f* 2,95): Uitgeverij Casterman, Jacques Martin, Jacques Tardi, Tardi-oorlogsstrip, de 4 Helden, Craenhals, Kresse.

92 (*f* 2,95): Jean Graton's Michel Vaillant, Julie Wood, en Van Strijd tot strip, Wim van Wieringen.

94/95 (*f* 3,60): Robbedoes-weekblad... Robbedoes index t/m nr. 2000; de dertigste verjaardag van het weekblad Kuifje, Pogo.

97 (*f* 3,25): Keizerstrip Trigië tekenaar Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes door Har Brok teruggevonden, interview met Selby Kelly weduwe van Pogo-tekenaar Walt.

98 (*f* 3,25): Strips in de dertiger jaren: Doe Mee, Centsprenten en strips, Tripje, G. Rotman, G. van Raemdonck, Bulletje en Bonestaak en Thijs IJs en Gijsje Goochem.

99 (*f* 4,95): Milton Caniff, Wallace Wood interview, Stripkoerier en Gummi.

101 (*f* 3,95): Scenaristen special, Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Jean-Pierre Dionnet; Blueberry, Pogopersiflage door Wallace Wood/Harvey Kurtzman, 66-ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: De eerloze krijg.

102/103 (*f* 3,95): Kuifje weekblad, E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair, Lombard uitgaven, Rik Ringers, Eric de Noorman: De eerloze krijg.

104 (*f* 3,95): Interview met Joost Swarte door Herman Pieter de Boer, Pogo Herdruk, De eerloze krijg.

105 (*f* 3,95): 'Duckman' Carl Barks, herdruk van een van zijn eerste Donald Duck verhalen, Daan Jippes; tien jaar Het Stripschap, Tante Leny, Pogo en Eric de Noorman.

106 (*f* 4,95): Hugo Prattnummer, Luck Star O'Hara, VNU-story III, jaarlijkse stripdoorsnede, Pogo, Eric de Noorman.

107/108 (*f* 4,95): Kapitein Rob, Pieter Kuhn, kapitein Rob musical, Evert Werkman, Eric de Noorman en Smurfen...

109/110 (*f* 4,95): Eppo-special, Henk Kuijpers (Franka), Bert Bus, René Follet, Peer en Uco, De VNU-story IV, kritiek op vooroordelen Strips, Kuifje in Zwitserland, Pogo en Eric de Noorman...

111 (*f* 4,25): Stripproduktienummer: ontstaan van strips, tekenwerk (door Matena) scenario, lettering, inkten, inkleuring, merchandising en syndication, Kapitein Rob, Pogo en Eric de Noorman...

112/113/114 (*f* 5,95): detectivestrips, Eisner en zijn Spirit, The Shadow, Schlomo Raven, Jack Palmer (Pétillon), Loro, Jess Long, Detectivefilms, Eric de Noorman.

115 (*f* 4,25): Strips en politiek, Willem, Peter van Straaten, Behrendt, Crumb, Eric de Noorman.

116 (*f* 4,95): Centsprenten en strips, Ben van Voorn en Piet van Elk, Alain Saint-Ogan, Toonder en Piëts Bassie, Chantal Montellier, Martin Lodewijk en Eric de Noorman.

117/118 (*f* 6,50): Interview Blanc-Dumont, Jijé-polemiek, inhoudsopgave Stripschrift nrs. 85-117/118, Pogo afsluiting, Eric de Noorman.

119 (*f* 4,95): Lucky Luke, Morris en Goscinny, De Ballade van de Daltons, 50 jaar Kuifje, marketing van Stripschriften op de Nederlandse markt.

120 (*f* 4,95): Science Fiction met Leloup, Arman en Ilva, Dick Matena en Enki Bilal.

121 (*f* 4,95): Berni Wrightson, de horrorstrip op zijn best. De striphandel. De Stripkatalogus.

122/123 (*f* 6,50): Willy Vandersteen, Jerom, De blauwe reeks, Suske en Wiske wegwijzer.

124 (*f* 4,95): Palacios, strips op z'n Spaans, Noel Sickles, Stichter v.d. Caniffschool.

125 (*f* 4,95): Cuvelier-nummer met artikelen en herdruk, Pogo etc.

126/127 (*f* 6,50): De strips van Claire Bretécher, Ralph Bakshi, de animatieman.

128 (*f* 4,95): Guido Crepax en Valentina.

129/130 (*f* 6,50): Al Capp (1909-1979), Li'l Abner, Vakbond voor striptekenaars, Jacques Tardi.

131 (*f* 4,95): Dick Tracy, The Studio, Jeff Jones, Mike Kaluta, Berni Wrightson.

132 (*f* 4,95): Engelse dagbladstrips: Andy Capp, Jeff Hawke, Garth, Jane, The Perishers, Romeo Brown.

133 (*f* 4,95): Joost Swarte, Droomprijsvraag, Rose, Enquète.

134 (*f* 4,95): Beeldverhaal in de oorlog. Het beest is dood, Striphelden trekken ten oorlog.

135/136 (*f* 6,50): Willy Vandersteen artikelen, Klassieke strips uit Sprint, Blueberry, Jordaan.

137 (*f* 4,95): De kleine uitgevers, Rijperman, Yendor en Espee, De Vrije Balloen 5 jaar, Uderzo drinkt toverdrank.

138 (*f* 4,95): De familiestrips: Familie Snoek, Blondie, familie Doorzon, Jan, Jans en de kinderen, Prins Valiant.

139/140 (*f* 6,50): Theo van den Boogaard, Martin Lodewijk, Zweedse Strips.

141 (*f* 4,95): Daan Jippes naar Disney Studio's, Rostrum, Minitoe, Kapitein Rob en Romeo Brown.

142 (*f* 4,95): Droomprijsvraag, Dick Matena's witte kerst, The Empire strikes back, Indeks, Top-twintig.

143 (*f* 4,95): Amsterdam in strips, Kuifje voor het Amsterdamse gerecht, Lucca 14, Del Castillo.

144 (*f* 4,95): 1984, Ravian, Stripalbumkopers onderzocht, Prikkebeen.

145 (*f* 4,95): Frank Frazetta's Fantastische Wereld. 25 jaar Yrrah, Enki Bilal, Mort Walker: Sam's Strip.

146/147 (*f* 6,50): Floc'h. Dominique Hé, Terug naar de Klare Lijn.

148 (*f* 4,95): Robert Gigi, Scarlett Dream, Het gezicht van Eppo.

149 (f4,95): Conan, Wie is dat?, Conan-strip, Romeo Brown, Sam's Strip.

150 (f4,95): Krazy Kat, De dieren van Crumb, Nard'n' Pat, Garfield, De Shtunk, Li'l Abner, Dierenleed, Fat Freddy's Cat, Vlaamse smetjes, Romeo Brown.

151/152 (f6,50): Jan Kordaat, Yves Chaland en de erfenis van Tillieux, Het voorbeeldige leven van Jijé, De Bende van vier.

153 (f4,95): William Vance, Bruno Brazil, Bob Morane, Jerom in Tibet, Kapitein Rob, Chantal Montellier, Vlaamse Frutjes.

154 (f4,95): Belgische strips, Didier Comès, De Rat-cisten een strip van Comès, EC herleeft, Kuifje op de knieën.

155 (f5,25): Victor de la Fuente, Haxtur, Fernando Fernandez, Francisco Ibanez, De Disney films, de toplijsten van 1981.

156 (f5,25): Nieuwe Nederlanders, Paul Teng, Dick Briel, Red Rat, Gezellig en leuk, Prutswerk.

157 (f5,25): Jean-Claude Mézières, Heavy Metal, Eric Schreurs, Sterren stralen in Hollywood.

158 (f5,25): Marten Toonder, François Bourgeon, Comicana, Jean-Louis Floc'h, De Zeven van Zeveneken.

159/160 (f7,—): Engelse stripweekbladen, Strip against racism, Crumb's Sketchbook, Stripfiguren vogelvrij?

161 (f5,25): Nieuwe stripbladen, Knudde, Bij de dood van Wallace Wood, Josep Toutain.

162/163 (f7,—): Robbedoes is ook geen twintig meer, Flip Flink, German: De Guust Flater van de tachtiger jaren, Bercovici, Hislaire en Cossu, Morris, Plagiaat en piratendruk.

164 (f5,25): Interview met Harvey Kurtzman, Lijk op de Imjin, Lezers over parodie en plagiaat.

165 (*f* 5,25): Interview met Frank Margerin en Raymond Reding. Een analyse van de strips van Cosey.

166 (*f* 5,25): Interview met Paul Gillon, schepper van Schipbreuk in de tijd en met Pierre Christin scenarist.

167 (f6,—): De wereld van Richard Corben, Jan Strnad zijn bezielde scenarist. De toplijsten van 1982.

168/169 (f8,—): De Bommelfilm, interviews met de makers: Marten Toonder, Harrie Geelen, Rob Houwer en Ben van Voorn. Walt Disney's Tron. In memoriam Hergé. Interview Serge Ernst.

170 (f6,—): Interviews met Martin Veyron (tekenaar van Barend Terzijde), Bart van Erkel, en Chayé.

171 (f6,—): Interview met Milo Manara (tekenaar van Guiseppe Bergman) en analyse van zijn strips. Interview met Frits Kloezeman (tekenaar van 'Rechter Tie').

172 (f6,—): Krantestrips in Nederland. Interview met Nikita Mandryka (tekenaar van 'De gemaskerde Komkommer').

173 (f6,—): Interiew met Ted Benoît (tekenaar van o.a. 'Morfeu Electrico'), Vijftig jaar Comics in Amerika. Interview met Dick Matena.

174/175 (f8,—): Meeslepend interview met Peter Pontiac. Strips en Popmuziek. Boekbesprekingen.

176 (f6,—): Fred en Liliane Funcken (Witte Ruiter, Harald de Viking enz.), Vijftien jaar Stripantiquariaat Lambiek. Strips en Onderwijs.

177/178 (f8,—): Interviews met Schuiten, Renard en Peeters ('De medianen van Cymbiola'), analyses van hun strips. Interviews met Hermann ('Bernard Prince', 'Comanche', 'Jeremiah') Neal Adams en Tom Wilson. De toplijsten van 1983. Wendy Pini's Elfquest.

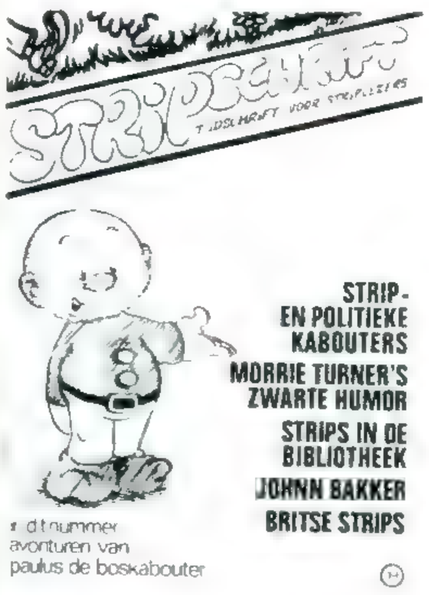

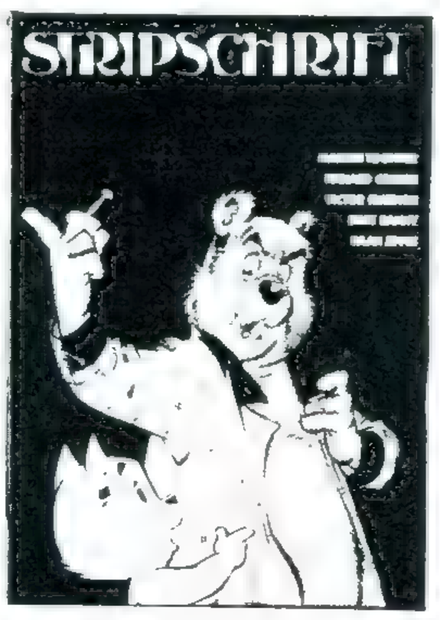

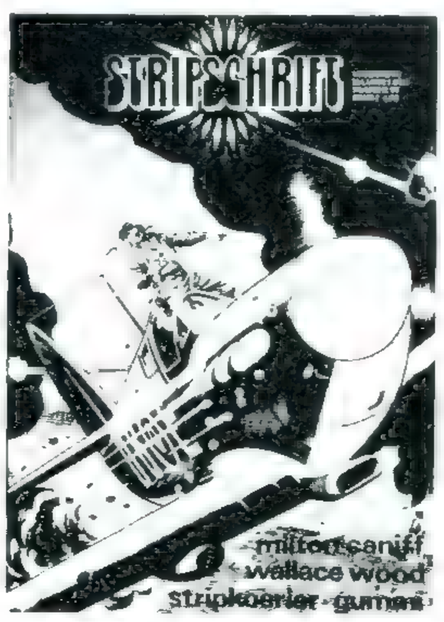

Vittorio Giardino: 'Ik heb er gee iemand anders te kopiëren, als

door Kees de Bree en Mat Schifferstein

Tot twee jaar geleden was de Italiaanse Vittorio Giardino nagenoeg onbekend. Sindsdien publiceerde hij in snel tempo twee delen met avonturen van de detective Sam Pezzo en één meesterwerk 'Hongaarse Rapsodie'. Momenteel wordt zijn werk dan ook vertaald in Frankrijk, Duitsland en Nederland.
Giardino is een man die duidelijk iets te vertellen heeft en die dat in zijn heldere tekenstijl ook efficiënt naar buiten weet te brengen.
Een grafische opleiding heeft hij niet gehad en hij volgt geen modes na. Hij vertelt zijn *eigen* verhalen op zijn *eigen* manier. Zijn meest geslaagde werk 'Hongaarse Rapsodie' werd zowel door het publiek als door de vakpers met open armen ontvangen. Wij spraken met Giardino over zijn vooropleiding, zijn land, de tijdschriften waarin hij gepubliceerd heeft. Het werd een ontspannen gesprek waaruit bleek dat Giardino geen sneltekenaar is die een album even snel in elkaar flanst. Een rustig man met een even brede kijk op de politiek van zijn land als op de toestand in uitgeversland.

Zelfportret Giardino met op de achtergrond de hoofdpersonen uit Hongaarse Rapsodie.

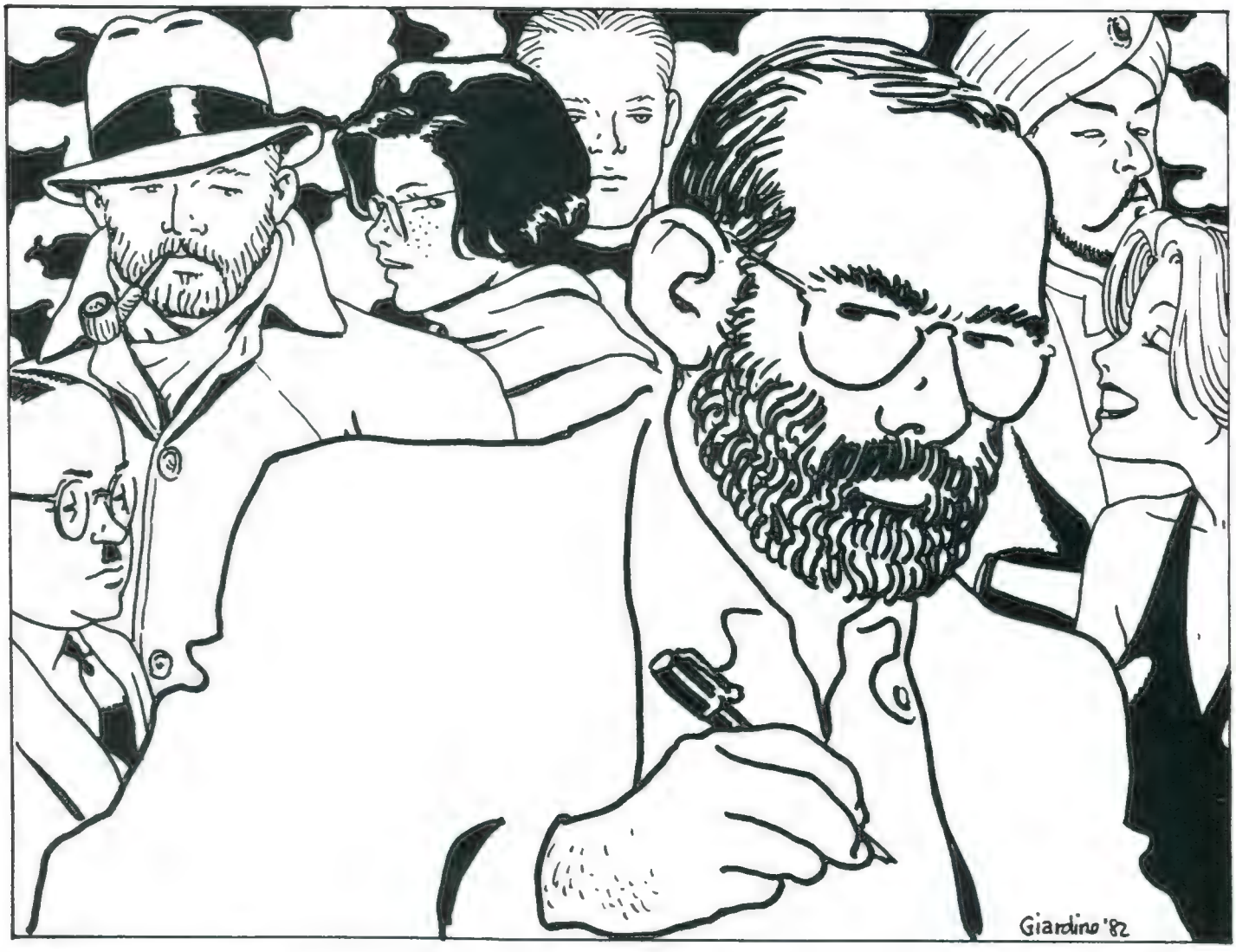

n enkele moeite mee iets van het erg goed is!'

Wat heeft u gedaan voordat u met strips begon?
Ik heb eerst in de computerbranche gezeten, een aantal jaren. Maar daar had ik op een gegeven moment genoeg van en omdat ik van tekeningen hield, en ook van strips, ben ik toen begonnen met strips te tekenen. In eerste instantie probeerde ik dan de helft van mijn tijd strips te maken en in de andere helft mijn werk als ingenieur van elektronische rekenmachines voort te zetten maar dat lukte niet. Dat lukte niet, omdat strips maken hard werken is en je daar heel veel tijd voor nodig hebt.
Toen heb ik dus wat gemaakt, en geprobeerd dat werk geplaatst te krijgen. Nou, die eerste dingen zijn natuurlijk verschrikkelijk, zoals dat met iedereen is die ergens mee begint. En verschillende Italiaanse uitgevers hebben me toen ook afgewezen. Eén van de belangrijkste dingen in het stripvak is, denk ik, niet de artistieke waarde van het werk, maar is de moed om dóór te gaan, ook als iedereen 'nee' zegt tegen het werk dat je maakt. Dat is voor mij één van de belangrijkste dingen, want het is heel hard werken, vooral in het begin. Ik heb zo'n negentig platen gemaakt die in de la liggen, en daar zullen blijven liggen, omdat ze verschrikkelijk zijn.
Toen ben ik mensen tegengekomen, die vrienden van mij geworden zijn, mensen die zich ook bezighielden met strips. Mensen die strips maakten, en mensen die nu uitgevers van strips zijn geworden. Die mensen heb ik ontmoet via een oproep na een programma over strips op de radio. Er werd toen gezegd: 'Mensen die belangstelling hebben, kunnen naar dat en dat adres gaan.' Dat heb ik gedaan, en ik trof daar mensen aan die zich in een soortgelijke situatie bevonden als ik. Namelijk jonge mensen die geïnteresseerd waren in strips, maar die op dat moment nog moesten beginnen, die nog belangrijk werk moesten maken.

Wanneer was dat?
Dat was in 1978.
Ik heb toen hun werk bekeken, en ik heb hen mijn werk laten zien, en ik zag toen dat wat ik maakte heel slecht was. Toen heb ik verschillende dingen veranderd, waaronder mijn techniek. Ik had eerst een techniek die wat leek op die van oude gravures. Mijn eerste werk dat gepubliceerd werd was ook nog in die techniek uitgevoerd en ik zag toen onmiddellijk dat die fijne lijntjes niet gereproduceerd konden worden, dat twee

Baron Manfred von Kluberg: dandy temidden van chaos (uit Hongaarse Rapsodie)

naast elkaar staande lijntjes één dikke lijn werden. Ik ben toen gestopt met die manier van tekenen, ik heb geprobeerd me een andere techniek eigen te maken en ik ben begonnen aan de verhalen van *Sam Pezzo*.

Ik was de eerste die zich erover verbaasde dat die verhalen vanaf het begin een succes waren. Nu was ik er, door de keren dat ik afgewezen ben, wel achtergekomen dat het belangrijk is om een held te hebben; dat is leuker om te tekenen, maar het schept ook een band met de uitgever, en dat is nog belangrijker. Als je eenmaal met een personage gestart bent is het gemakkelijk om daarmee door te gaan. En ook voor de uitgever is het prettig: als een personage aanslaat kan daarop verder gebouwd worden.

Welke uitgever had u voor Sam Pezzo gevonden?
Mondadori, die een heel grote uitgever is in Italië. Hij gaf op dat moment een tijdschrift uit, 'Il Mago' (de magiër, de tovenaar), waarin Italiaanse en buitenlandse strips stonden. Dat tijdschrift heeft twee jaar bestaan, en daarna besloot Mondadori met alle striptijdschriften van dat soort op te houden. Mondadori wilde alleen nog maar 'Mickey Mouse' en andere kinderstrips uitgeven.

Wat voor strips stonden er nog meer in dat blad?
Crepax bijvoorbeeld, en Manara. De tekenaars die voor 'Linus' werkten (het meest beroemde Italiaanse striptijdschrift, waarvan het Franse 'Charlie' grotendeels een afspiegeling vormt; uitgegeven door Milano Libri Edizione) sinds 1965, noot M.S.) werkten ook voor 'Il Mago'.
Voordat het blad werd opgeheven waren twee van mijn vrienden, die ik naar aanleiding van die radio-uitzending ontmoet had, begonnen met het publiceren van albums, natuurlijk in een heel kleine oplage, want er was niet veel geld. Ze zijn daarmee doorgegaan, en toen heb ik mijn eerste album bij hun uitgegeven.
In diezelfde tijd waren we nog altijd aan het praten over een stripblad, een blad dat het beste zou worden van heel Europa, en ik geloof dat bijna alle stripauteurs het daar wel eens over hebben. Dat was natuurlijk een droom, want we hadden geen geld. In 1982 zijn die vrienden aan geld gekomen (hoe weet ik niet), en is er een blad uitgebracht, dat wel niet het beste van Europa is, maar dat zeker in Italië het beste blad is voor een bepaald soort strips. Het blad heet 'Oriënt-Express'. Het is een blad dat wat lijkt op 'Pilote' of 'A Suivre'. Het plaatst alleen origineel materiaal en tot nu toe alleen Italiaans werk. En dat heeft een typisch Italiaanse reden: vorig jaar waren er erg veel stripbladen in Italië, heel goed verzorgd ook, die echter alleen de vertalingen waren van Franse of Spaanse bladen, uitgezonderd uiteraard 'Linus'. Dus waren er veel Italiaanse auteurs die niet wisten waar ze konden werken, en er waren ook veel Italiaanse lezers die hun werk wilden lezen, dus denk ik dat 'Oriënt-Express' een heel precieze plaats inneemt. En het is, voor Italië, een erg mooi blad geworden. Bijna alles wat ik nu maak verschijnt ook in dat blad.

Sinds wanneer verschijnt dat blad precies?

Sinds mei 1982.

Het blad verschijnt maandelijks?
Ja, het verschijnt elke maand. Natuurlijk is er in het begin wel eens een maand geweest dat het blad niet uitkwam, maar degene die de leiding heeft over het blad heeft nu een kontrakt afgesloten met een heel grote uitgever, Bonelli, die bijvoorbeeld De Avonturierreeks heeft uitgegeven, of 'Tex Willer', een western die in Italië heel goed verkoopt. Bonelli is in Italië ongeveer zo groot denk ik, als Casterman in Frankrijk. Ze hebben een kontrakt gesloten omdat Bonelli alleen nog strips wil uitgeven voor adolescenten, en strips die wat moeilijker zijn wil laten uitgeven door een andere uitgever, 'L'Isola Trovata'. De reeks 'Un' Uomo, un Avventura' zal worden voortgezet, maar niet onder dezelfde naam; het zijn verhalen die Bonelli nog in de kast had liggen, maar die hij dus niet onder zijn eigen naam gaat uitgeven (ed. Cepim), maar in samenwerking met L'Isola Trovata.
Naar mijn mening was die reeks een uitstekend initiatief, omdat Italiaanse tekenaars daarin hun werk konden plaatsen, en door het seriekarakter werden de albums ook aantrekkelijk voor Duitsland, Frankrijk en Nederland bijvoorbeeld; dat was een erg goede aanpak.
Om terug te komen op het blad, hoewel ik hier niet zit om daarvoor reklame te maken, uit dat blad, dat toch voortgekomen is uit wat eigenlijk een droom was van drie of vier vrienden die praktisch onbekend waren, zijn nu toch al diverse verhalen gepubliceerd in Frankrijk, en niet alleen de mijne, in het blad 'Circus', in, geloof ik 'Métal', in 'Pilote', in 'Charlie'; allerlei soorten verhalen: science-fiction, western...

Heel veel werk

Waar geeft u de voorkeur aan, aan het schrijven van het scenario of aan het tekenen? We vonden de tekeningen erg goed, maar het verhaal perfekt.
Ik houd van allebei. Ik heb het tekenen zelf geleerd, en ik denk dat dat voor veel stripauteurs het geval is. Ik geloof niet dat het absoluut noodzakelijk is dat je een kunstopleiding volgt voordat je strips kunt gaan maken. Het gaat er om dat je *ideeën* hebt en vooral ook dat je van *werken* houdt. De belangrijkste eis van het stripvak is dat je heel veel werk moet verrichten om een klein verhaal op papier te krijgen; daar heb ik in ieder geval zelf het meeste moeite mee. Ik hou er van te tekenen, ik hou er ook van verhalen te verzinnen en personages te bedenken. Ik durf niet te zeggen dat mijn werk verbeterd is, maar het is in ieder geval veranderd, en het verandert nog steeds. Ik durf ook bijna niet naar een van mijn albums te kijken, want ik zie steeds alle fouten. Die fouten zie ik echter pas naderhand, na een verloop van tijd, niet als ik met het werk bezig ben. Als ik een plaat net afheb, en je vraagt me waar ik fouten zie, of gebrekkig tekenwerk, dan zeg ik: Ik weet het niet, ik zie geen minder goede stukken. Maar drie maanden later zie ik de fouten echt overal. Dat is een probleem voor mij, maar ik denk dat als ik perfekt zou willen zijn, dat ik dan nooit meer iets zou maken. Perfektie is de doodsvijand van het werk. En ik denk dat je het maken van strips alleen kunt leren door het veel te *doen*. Dus ik denk dat de beste strategie is: fouten maken, maar door blijven gaan. Dat wat het tekenwerk betreft.

Twee momenten

Wat de scenario's aangaat, denk ik zelf he-

Max Fridman in hoger sferen.

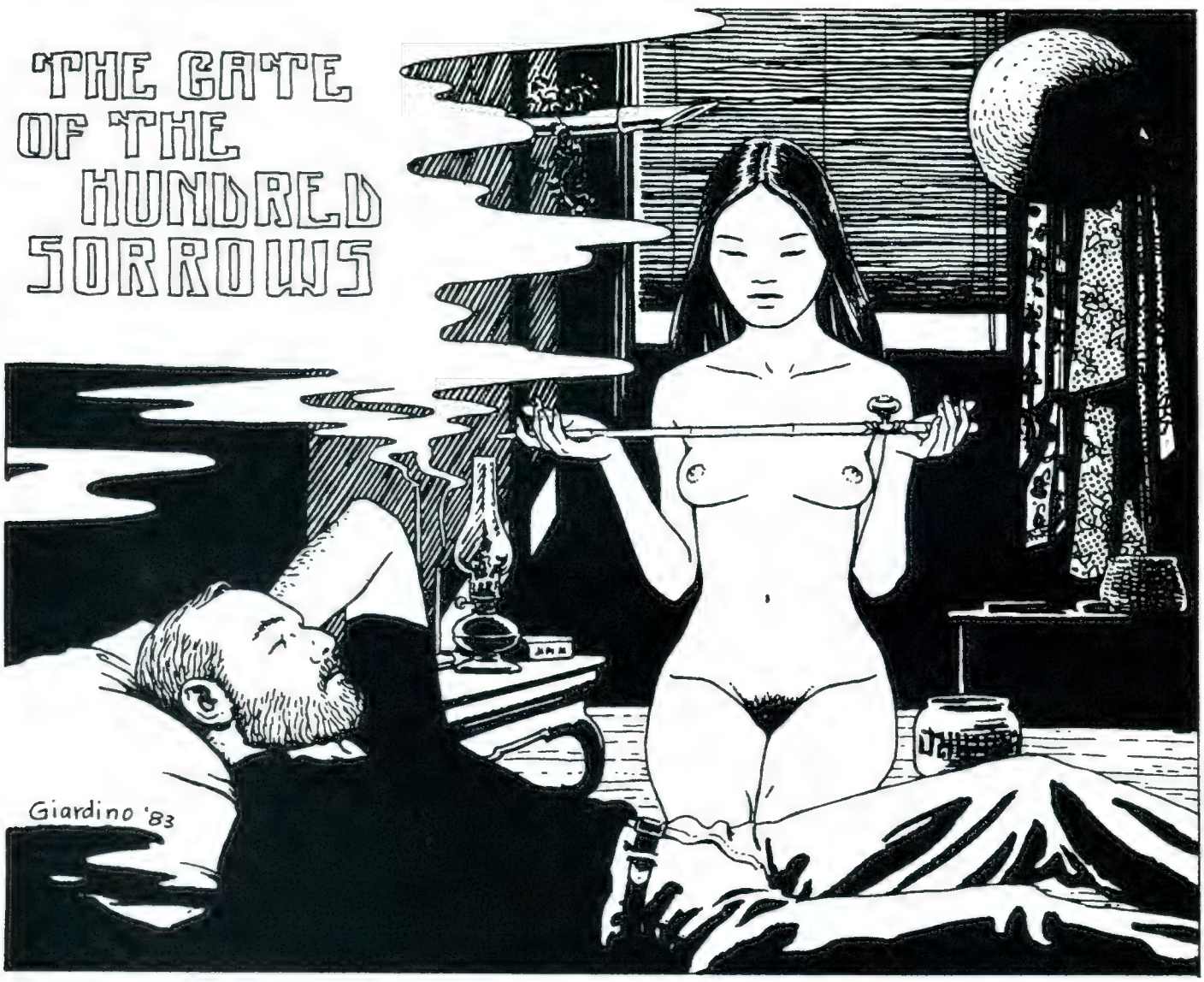

Cléo, Femme Fatale en Dubbelspionne. (uit: Hongaarse Rapsodie).

lemaal niet dat ik zo goed ben; mijn scenario's vertonen nogal wat gebreken. Het scenario kent *twee* momenten, namelijk als je bezig bent met het oorspronkelijke idee, en als je bezig bent met het uitschrijven van het scenario. Ik denk dat er in 'Hongaarse Rapsodie' gebreken in de ideeën zitten en ook in de uitwerking. Maar ik heb er veel van geleerd.
De enige waarde die het verhaal voor *mij* heeft is dat ik bijvoorbeeld naar auteurs kan verwijzen die ik goed vind, en ik houd erg veel van de personages.
Het verhaal zelf is min of meer toevallig ontstaan. Toen het blad 'Il Mago' stopte zat ik praktisch zonder werk. Toen ik voor het blad werkte moest ik voortdurend strijd leveren met de uitgevers voor een pagina extra; ik denk dat alle auteurs dat probleem hebben. Toen ik geen werk meer had, heb ik besloten iets voor mezelf te gaan maken zonder dat ik wist of iemand dat zou willen publiceren. Ik besloot een verhaal te maken waarvan de lengte niet van te voren vastgelegd was; ik wilde me dus niet vastleggen aan de voorgeschreven 44 platen. Op die manier is dat verhaal ontstaan. Het album van nu is overigens korter geworden dan ik in gedachten had; ik heb hele platen weggelaten omdat het toch te lang werd.

'Normale' personages

Ik had heel veel zin om een verhaal te maken waarin veel *gereisd* kon worden. Het reizen is erg belangrijk in mijn verhalen. Het heeft ook het voordeel dat je steeds andere personages kunt introduceren, steeds kom je voor verrassingen te staan: andere mensen, andere omgeving. Ik heb nooit van personages à la Superman gehouden. Je kunt wel een soort Superman-strip maken, maar die moet dan wel ironisch zijn. James Bond vind ik bijvoorbeeld heel geslaagd, want daar zit heel veel zelfspot in. Ik denk ik zelf zo'n strip echter niet kan maken, want die ironie ontbreekt bij mij. Ik hou van personages die zo 'normaal' mogelijk zijn, dat wil zeggen: als zich een situatie voordoet waarin ik bang zou zijn, dan hebben mijn personages in het verhaal ook angst. Ik denk dat elke auteur iets van zichzelf in een verhaal legt; ik wil dat ook graag. Maar het verhaal moet wel voor iedereen leesbaar zijn, niet een verhaal worden dat alleen ik begrijp. Je moet vanuit jezelf vertrekken, maar uiteindelijk tot een verhaal komen met personages die voor de lezer herkenbaar zijn. Wat 'Rapsodie' betreft kun je zeggen dat het verhaal te ingewikkeld is. Het is moeilijk te volgen, moeilijk te lezen. Je moet elk woord lezen, elke balloon lezen en je mag bijna niets vergeten; drie pagina's later moet je nog precies weten *wie wat* heeft gezegd, en dat is veel te moeilijk.
En verder, wat de personages aangaat, kan ik zeggen dat ze me erg aan het hart liggen. Maar bepaalde personages zijn niet goed uitgewerkt: Rigoni bijvoorbeeld is geen personage, hij bestaat niet. Een ander personage, baron von Klubert, heb ik *twee* keer moeten maken. Voor de eerste ontmoeting tussen Fridman en Klubert (p.21) had ik die baron een heel ander gezicht gegeven en een heel ander uiterlijk, niet zo sjiek gekleed; een heel gewone man. Toen ik die scene de eerste keer maakte had ik helemaal geen ideeën over von Klubert, ik wist niet wie hij was. De ontmoeting diende er alleen toe het verhaal voort te kunnen laten gaan. Als er een tweede ontmoeting tussen Fridman en von Klubert plaatsvindt (p.36) besef ik dat von Klubert *anders* is: hij is een baron, hij is rijk, heeft een rode auto. Dus was ik gedwongen de eerste platen opnieuw te tekenen om mijn personage zijn nieuwe gestalte te geven. Het was het *personage* dat mij ertoe dwong die verandering aan te brengen. Het leek alsof het personage die verandering wilde, niet ik. Von Klubert is iemand van wie ik veel houd. Ik hoop dat ik hem ook terug kan laten komen in een volgend verhaal.

Waarom een historische strip?

Ik hou erg van geschiedenis. Ik denk bijvoorbeeld dat de jaren van vlak voor de tweede wereldoorlog erg belangrijk waren; er was toen een oorlog aan de gang die men nu praktisch vergeten is, namelijk de *eerste politieke oorlog.* Die oorlog heeft voornamelijk plaatsgevonden in Spanje,

De magiër Baross (uit Hongaarse Rapsodie)

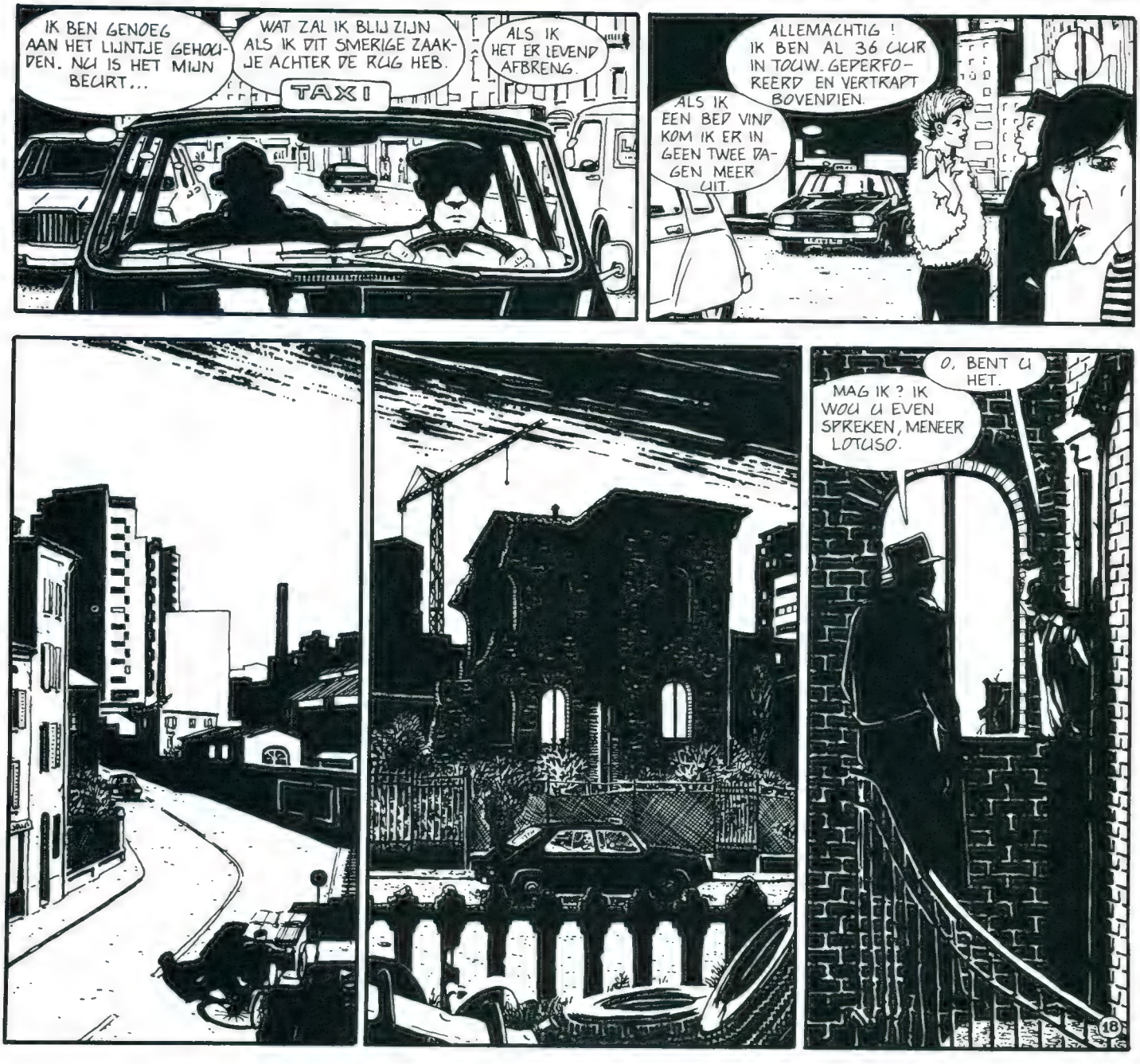
IK BEN GENOEG AAN HET LIJNTJE GEHOUDEN. NU IS HET MIJN BEURT...
WAT ZAL IK BLIJ ZIJN ALS IK DIT SMERIGE ZAAKJE ACHTER DE RUG HEB.
TAXI
ALS IK HET ER LEVEND AFBRENG.
ALLEMACHTIG ! IK BEN AL 36 UUR IN TOUW. GEPERFOREERD EN VERTRAPT BOVENDIEN.
ALS IK EEN BED VIND KOM IK ER IN GEEN TWEE DAGEN MEER UIT.
O, BENT U HET.
MAG IK ? IK WOU U EVEN SPREKEN, MENEER LOTUSO.
18

maar ook in andere landen. Die oorlog lijkt erg veel op wat nu plaatsvindt. Als je een strip over *deze* tijd zou maken, zou dat waarschijnlijk interessanter zijn, maar ook veel moeilijker, want je hebt geen toegang tot diplomatieke stukken; die zijn geheim. De voor-oorlogse archieven zijn veel beter bereikbaar; dat is een van de redenen waarom ik mijn verhalen in die tijd situeer. De andere belangrijke reden is dat ik erg van de schrijvers uit die periode houd, Koestler en dergelijke.

Zo te zien leest u ook graag detektives, van Dashiel Hammett of Raymond Chandler.
Ik hou wel van Chandler, maar ik geloof niet dat dat tot uiting komt in *Hongaarse Rapsodie.* Wel in *Sam Pezzo.* In *Rapsodie* verwijs ik overigens wel naar Graham Greene (Missione confidentiale). (Giardino doelt hier op de scène waarin Max en Simon Roth samen in een park zitten bij een vijver. Even later komt er een oude man langs die een tas laat staan. De behulpzame Simon pakt de tas en loopt achter de oude man aan om hem terug te geven. Max doorziet echter wat er aan de hand is, grijpt de tas uit Simons handen en gooit hem in de vijver, waar hij vrijwel meteen ontploft. Het is een scène die vrijwel precies hetzelfde zo voorkomt in Graham Greene's 'The confidental agent'. Bij nadere beschouwing blijkt Giardino veel van de karaktertrekken van zijn personages en ook sfeerbeschrijvingen aan dit boek ontleend te hebben, zonder direct te kopiëren. (KdB))

Kopiëren

Ik heb er geen enkele moeite mee iets te kopiëren van iemand anders als ik dat heel goed vind. Ik denk overigens dat iedereen kopiëert. Maar je moet het goed doen. Ik zal je een voorbeeld geven hoe je dat kunt doen. Mijn tweede album met Max Fridman zal zich bijna geheel in Spanje, tijdens de Spaanse burgeroorlog, afspelen, en een klein stukje uit de film *The Deerhunter* zal daarin terugkomen (ik houd erg veel van films). Dat stukje heeft op mij een heel grote indruk gemaakt. Robert de Niro gaat terug naar Vietnam om zijn vriend te zoeken, hij komt per helikopter aan en je ziet massa's mensen wanhopig pogingen doen om op het vliegveld te komen, om *weg* te kunnen. Die scène heeft heel veel indruk op me gemaakt, en ik wil in Spanje iets dergelijks doen: toen Catalonië viel wilden heel veel mensen uit Spanje naar Frankrijk vluchten. Maar op hetzelfde moment wil Max Fridman Spanje binnen om daar iemand te zoeken. Dat is dus bijna een kopie. Maar ik verwacht dat niemand die het boek leest dat gebeuren zal herkennen; het is namelijk geen kopie van *feiten,* maar een kopie van *emoties.*
Overigens zal het volgende album wel even op zich laten wachten, want ik doe over een album van 48 pagina's bijna twee jaar.

Aan de Knaagmuur

In deze toch al zo moeilijke tijden wordt de stripliefhebber wel heel zwaar getroffen. Dan heb ik het nog niet eens over de ellende, die de verwoede verzamelaar van het eerste uur moet doormaken. Jarenlang heeft hij in de waan verkeerd, dat zijn met dubbeltjes en kwartjes op de markt bij elkaar gespaarde hard-kaft-Lombards en Eric-boekjes op zijn oude dag een fortuin zouden vertegenwoordigen. De stroom van Luxe-heruitgaven heeft zijn droom inmiddels wreed verstoord, en als hij na al die jaren al afstand zou kunnen doen van zijn schatten, dan is er geen enkele liefhebber, die hem er meer dan de prjs van het oud papier voor zou geven. Die heeft immers alle verhalen allang uitgelezen in prachtband met stof-omslag in de kast staan. Nee, een dergelijk leed is zo omvangrijk, dat het alleen nog maar tot vermaak leidt. De man die rijk dacht te zijn op de mestvaalt zien belanden is altijd leuk.
Het gaat mij nu om de doorsnee-strip-liefhebber zoals U en ik, die sinds ons aller economische neergang moeite heeft zijn verslaafdheid aan het beeldverhaal te onderhouden. Steeds meer aantrekkelijke en begerenswaardige albums moet hij te pakken zien te krijgen met steeds minder duiten op zijn konto. Maar goed, de buikriem maar een extra gaatje aangehaald, de kachel een graadje onder aangenaam, een weekje korter naar het strand en het is allemaal nog wel te behappen. Toch gelukt om de boeken van Jan Zeiloor aan te schaffen en de nederlandse uitgaven van de Spirit. In het gelukkige bezit gekomen van Tardi's IJsdemon en van de Ogen van de Kat. Prachtig die serie Schipbreukelingen in de tijd. Leuk die Jacopootjes, in Stripschrift nog eens de hemel ingeschreven. Eindelijk de Stormtroepen in het Nederlands, en zo'n uitgave van Norbert en Kari kun je natuurlijk niet laten liggen. Die Follet kan er wat van met zijn Steven Severijn. Griffu, al bij het verschijnen een klassieker! Rhaa Lovely? Een geweldig initiatief! Met pijn de Eppo toch maar opgezegd en een abonnement genomen. Hongerig maar voldaan kan ik al deze schatten bekijken, stuk voor stuk parels in mijn verzameling.
En dan komt de dag, dat je op de markt op zoek naar wat betaalbaar voedsel opeens gekonfronteerd wordt met goedkope aanbiedingen van stripalbums. Met de sexkapades van Kuifje en Lucky Luke worden Jan Zeiloor en Moebius' meesterwerk gewoon meeverramsjt. Een knaak per stuk. Schade twee, drie of vier knaken per album reken ik vlug uit. In het vervolg maar niet meer naar de speciaalzaak. Misschien heeft de Slegte nog wat tweedehands. Strips mevrouw? Natuurlijk, rekken vol. Schipbreuk, Severijn, Griffu, Wham-verzamelalbums, Philemon? Zoekt U maar uit, alles tegen weggeefprijzen. Geknakt huiswaarts, gelukkig het nieuwe nummer van Rhaa Lovely op de mat. Scheelt toch, zo'n abonnement. Komt mijn man thuis, vertelt dat hij mijn nieuwe lijfblad in de opruiming heeft zien liggen. Twaalf nummers voor een geeltje. Die avond spreek ik met hem af, dat we voortaan weer gewoon eten en we maken plannen voor een lekker lange vakantie. Heren uitgevers. U krijgt een kaartje. Met het kopen van uw boekjes wacht ik wel een jaartje.

Miss Ing. Link

POSTRIPTUM

Wolframaffären

Nog enkele ophelderende (hopelijk!) opmerkingen rond de zaak Dewroet/De Wolfram-affaire. Verleden jaar werd namelijk het betreffende boekje ook hier in Zweden uitgegeven. De Zweedse titel is Johan Petterssons äventyr 1: Wolframaffären *(vertaald door Allan Kämpe) en het boekje verscheen bij de uitgever 'Kronblom Förlags AB'. Ook hier is overigens de oplage even klein als in Nederland en België – slechts 500 exemplaren dus! Roger Dewroet was echter vorig jaar in november persoonlijk hier. Hij zat in de Stockholmse boekhandel Fritzes Kungliga Hovbokhandel om zijn boekjes te signeren. Helaas had ik zelf geen tijd om hem daar te zien, maar naar men zei was het een geslaagd evenement.*

De Zweedse stripredakteuren van Bild & Bubbla *(= het* Stripschrift *van Zweden) konden Dewroet evenwel niet tot een interview overhalen. Nogal een hardnekkige kerel! Volgens de uitgever, meneer Kronblom, is in mei een tweede boekje*

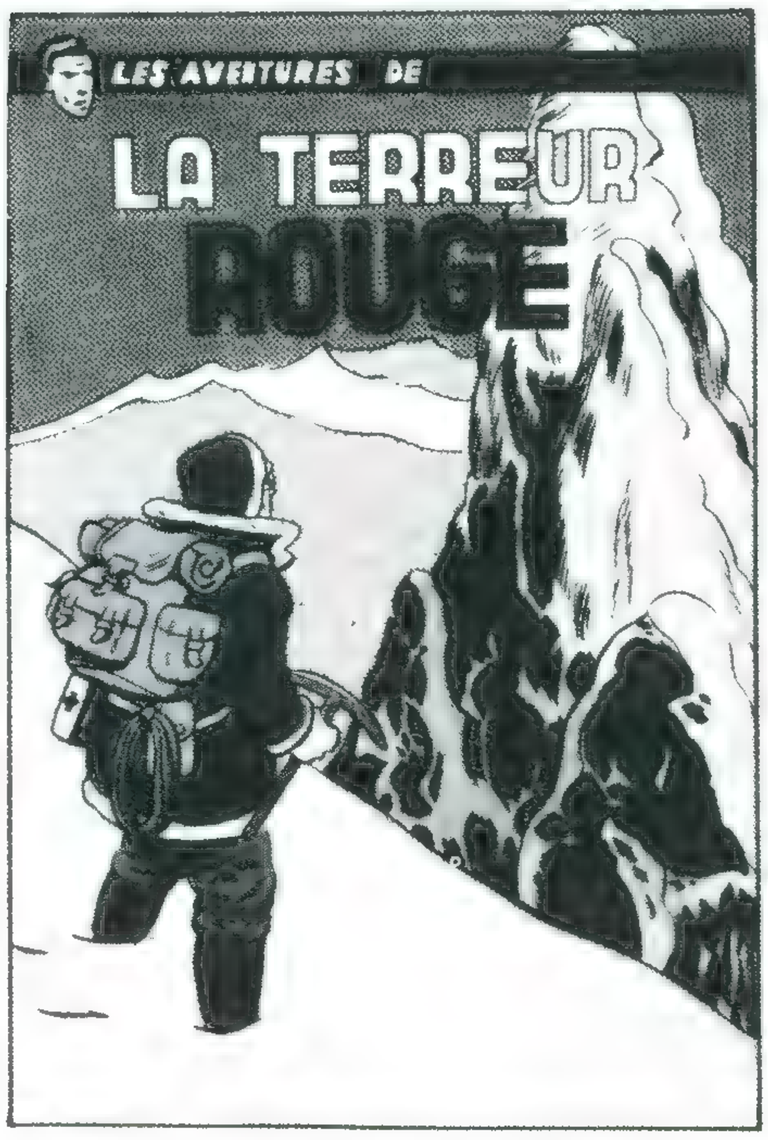

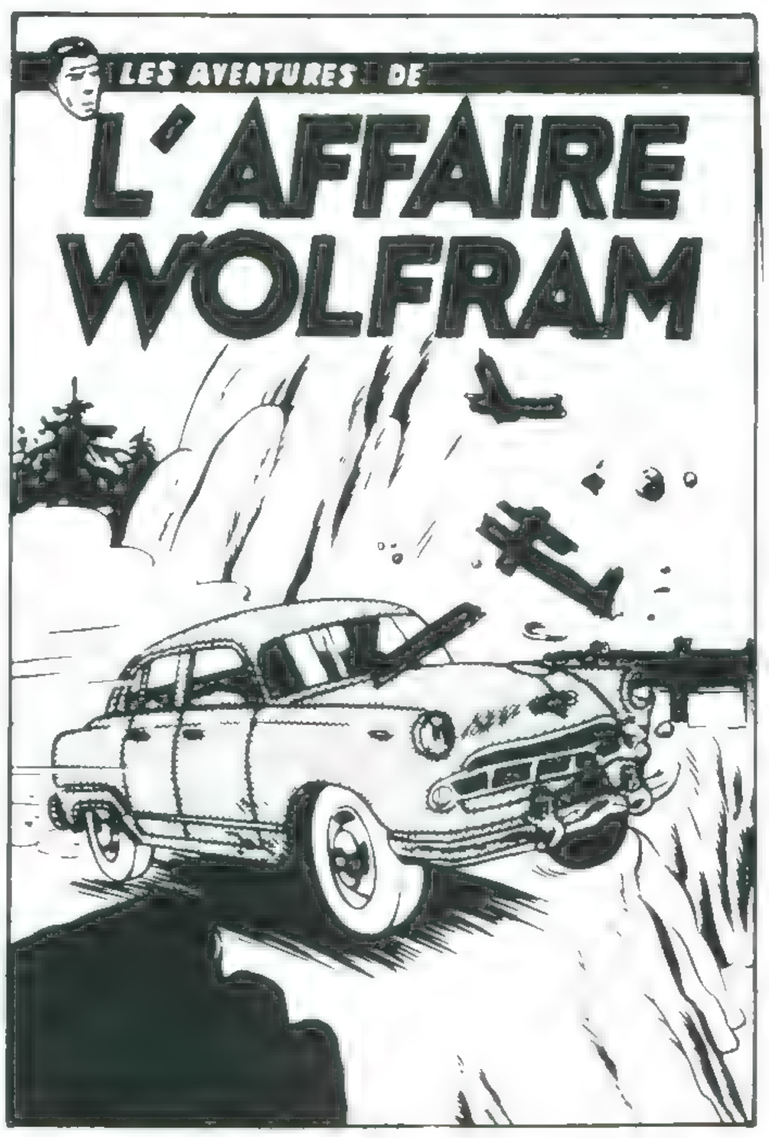

van Dewroet Den röda terrorn *(De rode terreur) te verwachten. Moge dit U helpen in Uw verdere onderzoekingen rond de mysterieuze Roger Dewroet en zijn stripkunst! Met vriendelijke groeten,*

Cecilia Hansson
Stockholm

CARTOONS

Humor is het doorbreken van de sleur...

door Peter Nieuwendijk

Paul Verschaeren, een kleine vriendelijk lachende Vlaming, scherpe ogen, smalle mond en 'n neus, die een forsere lichaamsbouw zou doen vermoeden.
Met vrouw Anne, die de plakboeken bijhoudt, één zoon zò weggelopen uit een van zijn cartoons en één sportieve dochter, bewoont hij een ruime nieuwbouw eengezinswoning aan de rand van Aartselaar, even ten zuiden van Antwerpen.
Winnaar van de persprijs 1983 én de Keverprijs voor de beste belgische inzending tijdens het onlangs gehouden Eerste Nederlandse Cartoon-festival te Amstelveen.

Opvallend is dat in het huis én de werkruimte van Verschaeren iedere gewaagde kleur ontbreekt. Alles is grijs, wit, bruin, zwart. Oók in zijn tekeningen vinden we deze 'beschaafde grijs en bruintonen' terug!
Paul: 'Ik heb angst voor kleur, heb daar ook geen opleiding voor genoten. Dat is de simpele reden dat ik geen of weinig schreeuwende kleuren gebruik. Geen signalen d.m.v. kleur. Als graficus gaat 't mij voornamelijk om de vorm en de voorstelling en wat ik daarmee uit wil drukken.'
In de jaren '60 begon Paul Verschaeren met het publiceren van cartoons in de uitgaven van Chirojeugd Nationaal. Hij was toen 16 jaar. Spoedig kwamen er aanvragen ook elders zijn prenten te leveren.
Paul: 'Op 17 jarige leeftijd tekende ik voor het maandblad Scouts. Van de 20 francs die ik per tekening kreeg kocht ik onmiddellijk sigaretten. Ik rookte veel. Om méér te kunnen roken begon ik sneller te werken. Toch interesseerde me ook het dagelijks publiceren niet zo. Liever maakte ik één serieuze tekening per maand, los van alle spanning.'
Die dwang én de onvrede met de eigen tekenstijl hebben er ook toe geleid te stoppen.
Na eerst nog een serie cartoons voor een tv campagne van het Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen gemaakt te hebben en in '66 en '67 wat cartoonprijzen gewonnen te hebben, verdween Paul van 't cartoonpodium. Als ontwerper van speelgoed en verpakkingen reisde hij af naar Hong Kong en Tokio. Hij hield zich daar bezig met 't ontwerpen van rubberen monstertjes. Bovendien was het zijn taak om de bijgeleverde Amerikaanse verpakkingen méér Europees te maken.
Terug in Vlaanderen ontving men hem met open armen als grafisch ontwerper. Met 't ontwerpen van affiches en bedenken van opdrachten kwam een eind aan het reizen en keerde de rust terug in huize Verschaeren.
Mede door de bezielende invloed van Bob Vincke (voorzitter van de belgische kartoenistenvereniging Kever) keerde Paul terug op het 'pad van actief cartoonist'. En met succes, vindt hijzelf:
Ja, vrij spoedig na mijn hernieuwd optreden vergaarde ik vele prijzen (Beringen, Antwerpen, Tokio, Hasselt, Amstelveen). In '80 was er in Aartselaar een Kartoenale. Tijdens een mislukte kerstvakantie startte ik opnieuw met pen en tekenpapier. Mede door mijn belangstelling voor de regionale

politiek 'stortte' ik me in de satire. Dat begon met affiches maken, die we dan aan het raadhuis bevestigden. Pamfletten waarin de burgemeester de bevolking voor een groot tuinfeest uitnodigde!
Dat kritisch bezig zijn met de dorpspolitiek, resulteerde in een tweemaandelijks tijdschrift WESP, waarin de lokale politici feestelijk in hun hemd gezet worden.'
Absurde humor is bij Verschaeren favoriet. Siné, Yrrah en Topor rekent hij tot zijn lievelings-tekenaars. Opmerkelijke beïnvloeding is in zijn werk niet te vinden. Hij zou dat bovendien als een belediging ervaren:
Voor mij hoort een cartoon een fraaie grafische prent te zijn, waarin de humor centraal staat, de grap moet blijven 'leven'. Niet voortdurend afstompende eenvoudige figuurtjes.
...Uit alle bedachte en aangewaaide ideeën maak ik een keuze, die ik dan weer serieus uitwerk. Soms scheur ik ze stuk. Ik heb al heel wat afgescheurd in 't leven.
De schetsen maak ik 's avonds en in 't weekend teken ik de hele zaterdag en zondag. Terwijl ik aan het uitwerken bezig ben, ben ik in gedachten al weer bezig met de volgende. Ik slaap slecht als ik geschetst heb. De kalmte keert pas weer als de prent klaar is.'
Af en toe last Verschaeren een weldoordachte rustperiode in, om de accu op te laden.
Tussen '81 en nu won hij méér dan 12 prijzen en vermeldingen.
Paul: 'Het winnen van prijzen is voor mij beslist een stimulans, maar het betekent natuurlijk óók dat de mensen het waarderen wat ik maak. Erkenning en bevreding is het belangrijkste, niet 't geld. Hoewel ik soms mijn maandafrekeningen bekijk en me dan realiseer ...er moet méér getekend worden.'
Op de internationale cartoontenstoonstellingen in Knokke en Amstelveen is eigenlijk geen sprake van een thema. ('Lachen mag nog steeds...' 'De mens wil lachen'). Soms werken organiserende instanties met een thema.
'Een thema maakt een wedstrijd zinvoller. Je ziet dan hoe de verschillende cartoonisten een onderwerp zien. Zonder thema ga je eigenlijk zèlf jureren. Ondanks de gebondenheid van een thema kun je zelf laten zien wat je er van denkt.'
Er zijn dikke wetenschappelijke verhandelingen geschreven over het begrip 'humor'. Freek de Jonge antwoordde eens op de vraag 'wat is humor?' ...: 'humor dat is om te lachen'. Paul heeft zo zijn eigen mening:
'Humor is ontspanning! Voor je zelf, doordat je kontakt hebt met de prent en voor anderen. Doordat de mensen voortdurend geconfronteerd worden met middelmatige grauwe en grijze tv-programma's vergeten ze andere dingen. Humor is ook het doorbreken van een sleur. Ik werk met oostindische inkt, sepia, pen en penseel. Op een 'zachte' manier, je kunt dan méér meenemen.'
Jurylid zijn bij een cartoonwedstrijd is een hachelijke bezigheid. Je krijgt te maken met uiteenlopende stijlen en technieken. Welk criterium wordt aangelegd? Wat is goed en wat niet goed?
Paul: 'Er is een verschil tussen moppenmakers en cartoonisten. Veel afschuwelijke prentjes met teksten vind je achterin weekbladen... Een cartoon moét zonder tekst zijn. Tekst is een teken van zwakte. Ideaal is wanneer het idee origineel en leuk is, maar bovendien een grafisch knappe vorm heeft, een visueel volwaardige prent die géén tekst nodig heeft.'
Veel cartoonisten hechten er grote waarde aan dat hun prenten in boekvorm verschijnen.
'Ach,' zegt Paul daarover, *'een boekje met mijn eigen cartoons? Dat hoeft niet per sé. Het is zo vaak een losse verzameling. Boeken illustreren lijkt me leuker, zinvoller. Een kolderboek zou ik graag maken. Naast de cartoons, maak ik karikaturen op aanvraag. Dat geeft soms grappige problemen. Vaak is men enthousiast maar 't komt ook voor dat ik mensen mooier maak dan ze zijn, soms is dat goed, 'n andere keer heeft men daar dan juist kritiek op. 't Blijft leuk werk, ik zou dat meer willen doen.*
Vlaamse cartoonisten staan goed bekend en winnen vele internationale prijzen op cartoonfestivals of kartoenales. Van de acht uit te loven prijzen in Nederland (Amstelveen), werden er vier door Belgen gewonnen.
Paul: 'De cultuur komt altijd uit het Zuiden. De meeste Vlamingen hebben een groter gevoel voor humor dan de Hollanders denken. Daarnaast hebben wij natuurlijk al een 20 jarige traditie wat betreft Kartoenales in Knokke-Heist. Men begint pas in Nederland. ... En hoewel de politieke cartoon in Nederland op een even hoog peil staat als in België, is het verblijdend, dat er óók bij onze noorderburen meer aandacht wordt geschonken aan de niet-politieke cartoons. Amstelveen was een overweldigende start.'

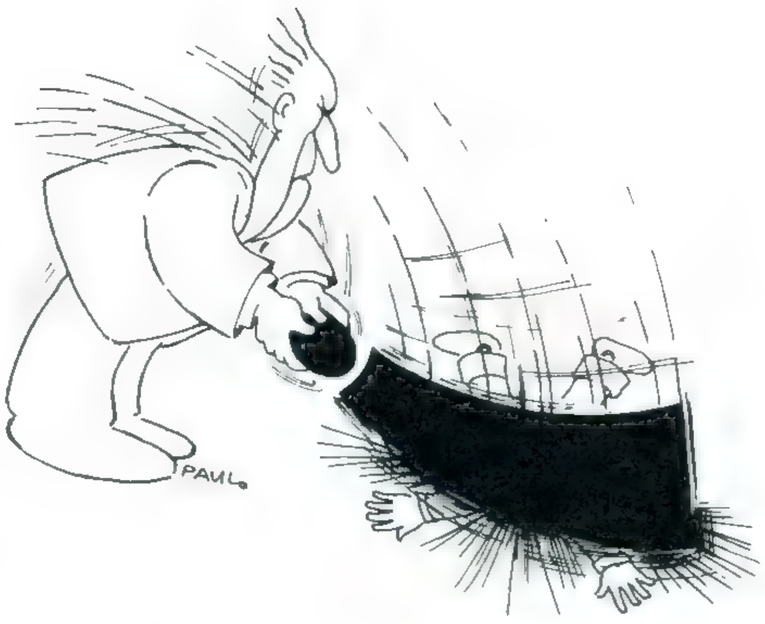

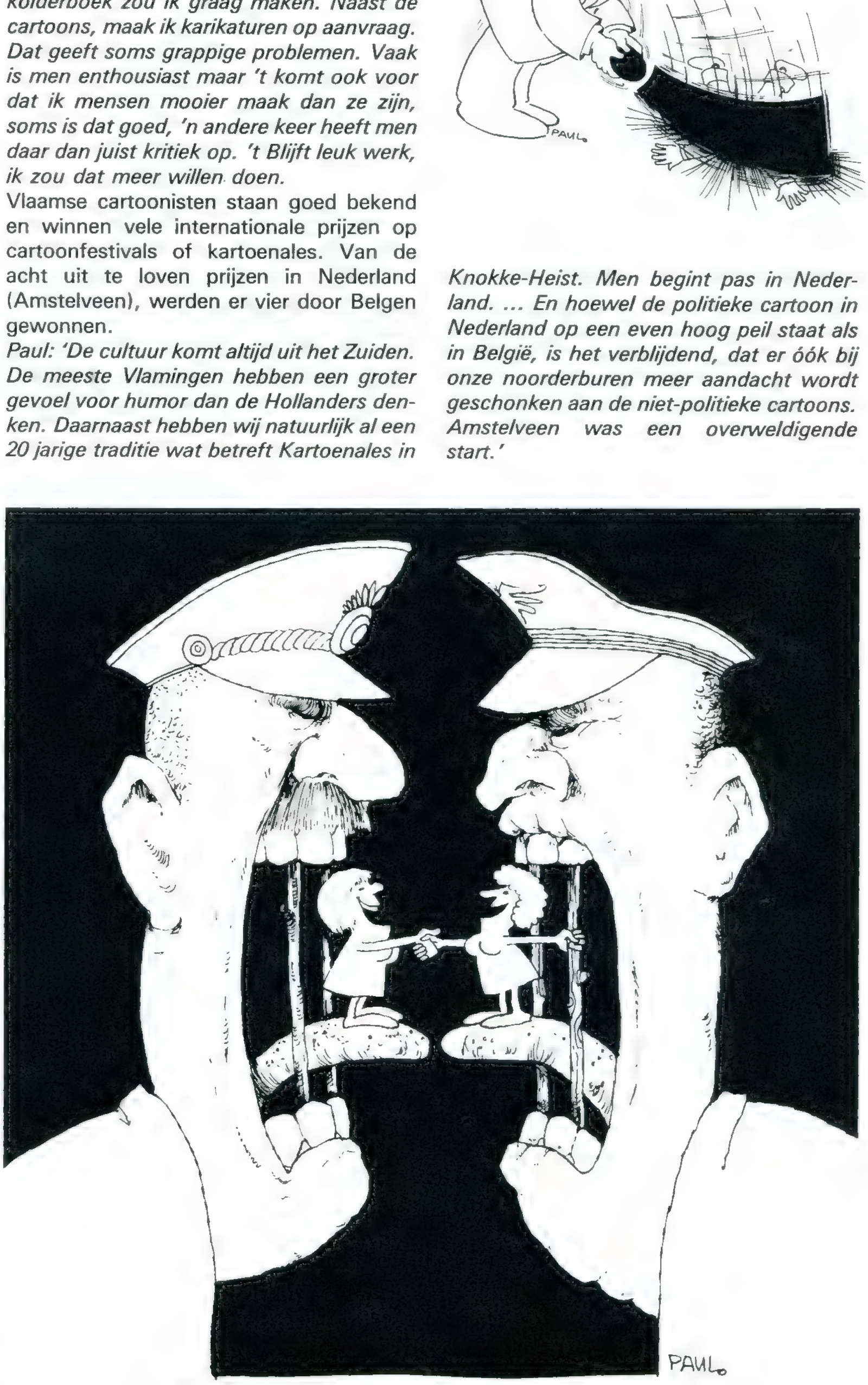

De veranderingen op de Franse striptijdschriftenmarkt

door Peter de Raaf

En wij maar denken dat het bij ons rommelig was (*Titanic* verschijnt volgens de laatste berichten ~~niet wel niet~~ wel, *Rhaa Lovely* verdwijnt plotseling en twee nieuwe striptijdschriften zouden in de maak zijn, waarvan één bij uitgeverij *Espee*). Nee, dan moet je in Frankrijk komen, daar vliegen de nieuwe bladen en veranderingen bij bestaande tijdschriften je om de oren. Ooit van *Hurrah* gehoord, of *Casablanca* of *Zoulou* of *Ice Crim's*? Zomaar even vier namen van tijdschriften waarvan er één verschenen is, één nooit verschenen is en twee alleen een nulnummer op de markt gebracht hebben.
Weer een artikel over Franse striptekenaars? Ja, en terecht, want Frankrijk is nog steeds het centrum van de Europese stripwereld.
Zo'n twintig tijdschriften verschenen daar maandelijks en middels onderstaand overzicht proberen we wat orde te scheppen in de verandering van pakweg het laatste halfjaar op deze markt.

Al begin vorig jaar circuleerden er geruchten dat *Métal Hurlant* in drie nieuwe tijdschriften opgesplitst zou worden. Allereerst zou *Métal* zelf gewoon blijven bestaan, alleen zou het voortaan geheel gevuld worden met science fiction-strips, zoals het ooit begon eigenlijk. *Casablanca* zou een nieuw maandblad worden, gevuld met avonturenstrips van de hand van o.a. *Dominique Hé, Paul Gillon, Yves Chaland* en *Manfred Sommer* en onder redakteurschap van *Jean-Luc Fromental.* Verder dan een nulnummer is dit tijdschrift nooit gekomen. Wel verscheen in de zomer van '83 het eerste nummer *Métal Hurlant Aventure* onder redakteurschap van die zelfde Fromental. De opzet van dit nieuwe tijdschrift is gelijk aan die van *Casablanca,* avonturenstrips dus. *Métal Hurlant Aventure* verschijnt vier keer per jaar en telt 82 pagina's, waarvan meer dan de helft in kleur. Het onlangs verschenen derde nummer bevat de eerste tien pagina's van *Aventure Coloniale,* een nieuwe verhaal van *Yves Chaland* (maar bij ons al verschenen in Eppo). Verder treffen we in dit nummer aan: *Kent* (*African Night Flight*), *Crèvecoeur* (*Le savon sacré,* als uitneembaar mini-album van 32 pagina's in het hart gevoegd), *Voss, Max* en *Dominique* Hé (*Aventure Mexicaine*). Losse nummers van *Métal Hurlant Aventure* kosten ffr.15.
De humoristen uit *Métal Hurlant* (*Frank Margerin, Dodo* en *Ben Radis, Jano, Tramber*) gingen het humoristische blad *Rigolo* vullen onder redakteurschap van *Philippe Manoeuvre. Rigolo* verscheen voor het eerst in mei 1983 om kort daarna (september '83) weer te verdwijnen, om vervolgens enkele maanden later weer te verschijnen. Het onlangs verschenen nummer 8 van *Rigolo* bevat strips van *Margerin, Schlingo, Attanasio* (*La légende de Pizza King,* een *Spaghetti*-verhaal naar scenario van *Bocquet* en *Fromental*), *Voss* (*les parodies de Al Voss,* sexparodieën op bekende stripfiguren, vergelijkbaar met het werk van *Brunel* voor *Circus*), *Willem, Dodo en Ben Radis* (*La B.D. Rock* met *Asterix en Obelix* in de hoofdrol) en een fotostrip getiteld *Jacky et les Espionnes.* Erg leuk is de rubriek *Rigolo Rock,* die in ieder nummer verschijnt. In deze rubriek geven de medewerkende striptekenaars in stripvorm

Kaarten uit het Kwartetspel dat 'Rigolo' uitgaf bij de presentatie van het eerste nummer

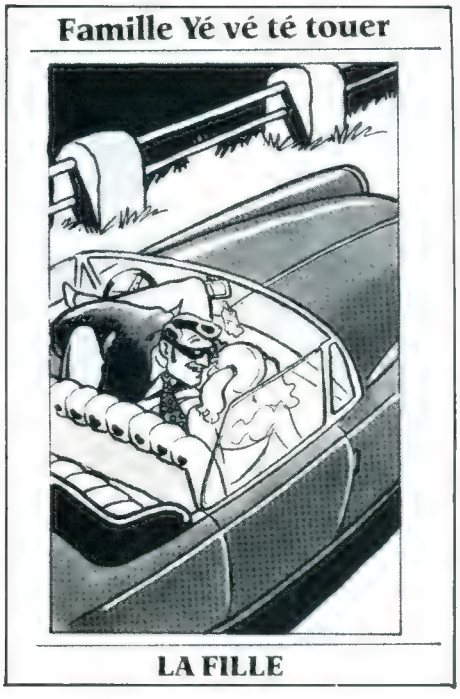

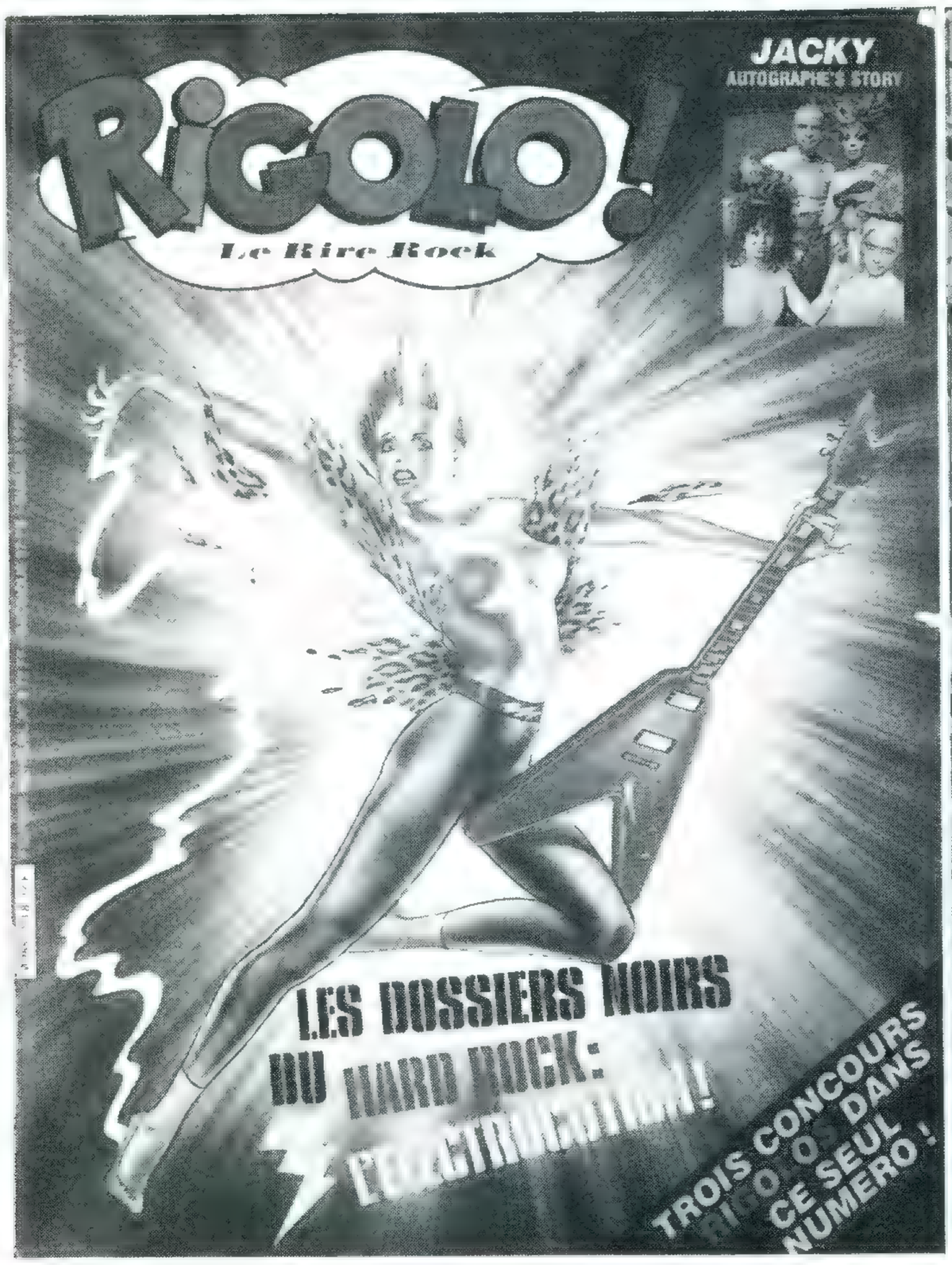

concertbesprekingen, plaatbesprekingen of zetten een songtekst om in strip. Hoewel *Rigolo* z'n hoogtepunten heeft (*Rigolo Rock, Margerin, Dodo en Ben Radis*) gaat het toch ook wel snel vervelen. Vroeger troffen we het humoristische werk aan in *Métal Hurlant* tussen de strips van o.a. *Moebius, Chaland* en *Hé* om er een paar te noemen. Nu worden alle humoristen in één blad geperst en dat is soms wat te veel van het goede, vooral als het blad dan nog opgevuld wordt met humoristisch bedoelde, maar soms oervervelende, redaktionele tekst.

Rigolo verschijnt maandelijks (als het nog verschijnt, je weet maar nooit), telt 68 pagina's en kost ffr.12.

Métal Hurlant bleef dus over zonder een aantal stertekenaars die naar de andere bladen verhuisd waren. Van het oorspronkelijke idee om alleen nog maar science fictionstrips te plaatsen is weinig overgebleven. Het onlangs verschenen 96ste nummer heeft bijvoorbeeld een groot artikel over mode in strips. Het vertrek van een aantal tekenaars heeft als prettig gevolg dat een heleboel nieuwe tekenaars een kans krijgen hun werk te publiceren en daarmee heeft *Métal* de status van vernieuwer (wat het enkele jaren geleden ook had), weer bereikt. Van deze nieuwe lichting noemen we *Kkrist Mirror, Jean Rouzzaud, Elli Medeiros, Ceesepe,* en *Max,* allen tekenaars die

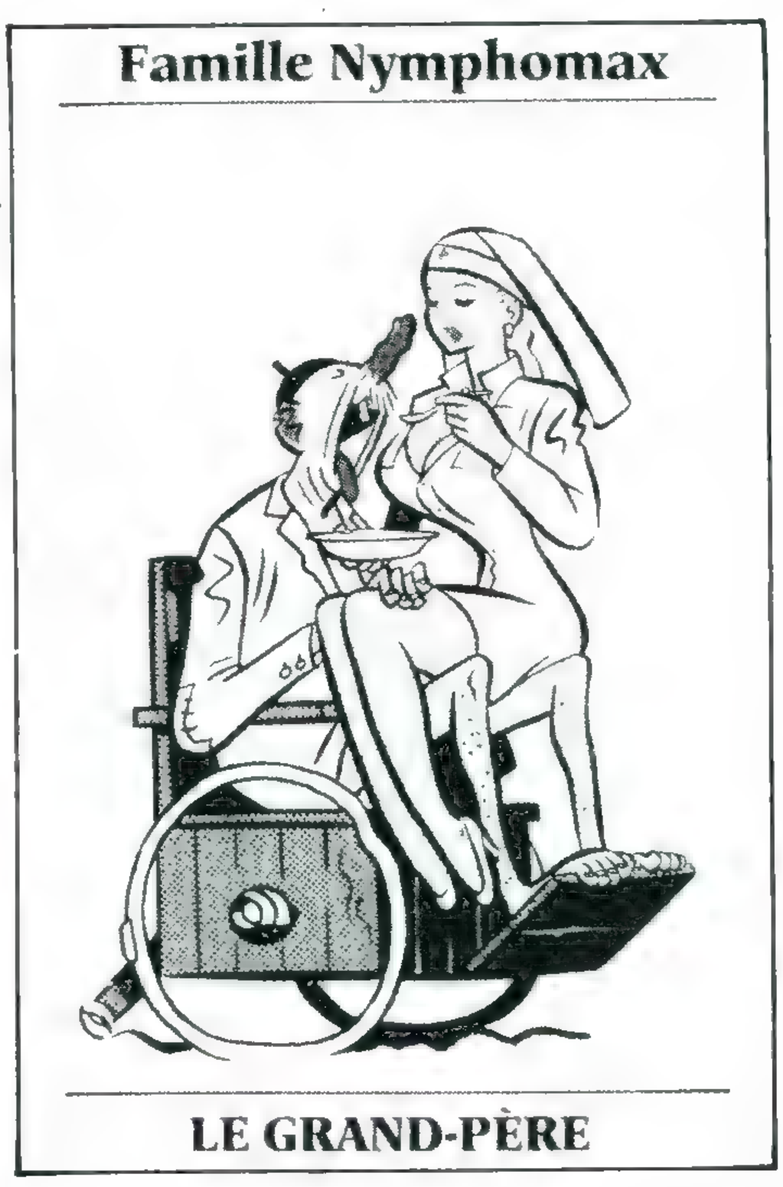

op het eerste oog vrij onconventioneel bezig zijn, maar moesten we enkele jaren geleden ook niet wennen aan *Moebius, Montellier* en *Clerc?*
Van de oudgedienden treffen we *Gillon* aan, *Chantal Montellier* (met een prachtig nieuw verhaal getiteld *Odile et les crocodiles*) en helaas ook *Jéronaton,* misschien technisch héél gaaf, maar ik kan het niet aanzien. Wat mij betreft mag hij subiet kramp in zijn rechterhand krijgen (wat mijn collegaredakteur H.F. de opmerking ontlokte dat hij dan waarschijnlijk op dezelfde preciese manier met zijn voet zou gaan tekenen).
Métal Hurlant, geheel vernieuwd dus, op naar nummer 100 en dat alles voor ffr.17 per nummer.

Hurrah! Zoulou?

Marc Voline was redakteur van *Métal Hurlant* tot hij in augustus 1983 ontslagen werd bij dit blad. Vanaf die tijd circuleerden er geruchten dat hij voor de uitgever van het Franse tijdschrift *Actuel* een nieuw striptijdschrift genaamd *Hurrah!* zou gaan opzetten. Het bericht werd interessanter toen bekend werd dat hij een hele rits tekenaars van *Métal Hurlant* naar *Hurrah!* zou meenemen, o.a. *Frank Margerin, Denis Sire, Dodo en Ben Radis* en *Loustal.* Het tijdschrift zou verder gevuld worden met werk van o.a. *Ever Meulen* en *Joost Swarte,* een blad om naar uit te zien dus. Maanden verstreken en er gebeurde ogenschijnlijk niets, de genoemde tekenaars bleven werken voor *Métal Hurlant* en *Hurrah!* verscheen maar niet in de tijdschriftenrekken.

Begin februari kreeg ik het nulnummer in handen van *Zoulou,* een tijdschrift dat getuige het omslag evenzeer een blad over primitieve Afrikaanse kunst kon zijn als een tijdschrift over popmuziek, waarvan op het omslag een nieuwe elpee van de *Talking Heads* afgebeeld stond. Bij het openslaan kwam ik erachter dat *Zoulou* de nieuwe naam voor *Hurrah!* was, met *Marc Voline* als hoofdredakteur en met een redaktie bestaande uit o.a. *Benito, Ben Radis, Dodo, Jano, Liberatore, Loustal, Margerin, Masse, Sire, Tramber* en *Vuillemin,* het puikje van de Franse striptekenaars. In dit nulnummer treffen we naast strips van genoemde tekenaars ook artikelen aan over muziek, mode, kunst, dans en sport. Want *Zoulou* is volgens de makers geen gespecialiseerd tijdschrift over b.v. strips, *'Zoulou le premier journal-clip, est un journal d'images, rien que d'images.'* En nu maar hopen dat het niet bij een nulnummer blijft. Hurrah! = Zoulou! Hoera voor Zoulou!

Ice Crim's

Als laatste tijdschrift in dit overzicht noemen we het uit Brussel afkomstige *Ice Crim's,* een tijdschrift dat geheel gewijd is aan de *detectivestrip.* In het eerste nummer, dat 95 Bfr. kost en 84 pagina's telt, vinden we naast een uitgebreid interview met *Tardi* en *Malet* strips aan van *Goffaux, Joos, Ben, Salma,* en *Honorez. Ice Crim's* is in twee kleuren gedrukt en kan, hoewel het eerste nummer inhoudelijk wat aan de magere kant is, uitgroeien tot een toonaangevend tijdschrift op het gebied van detectives.

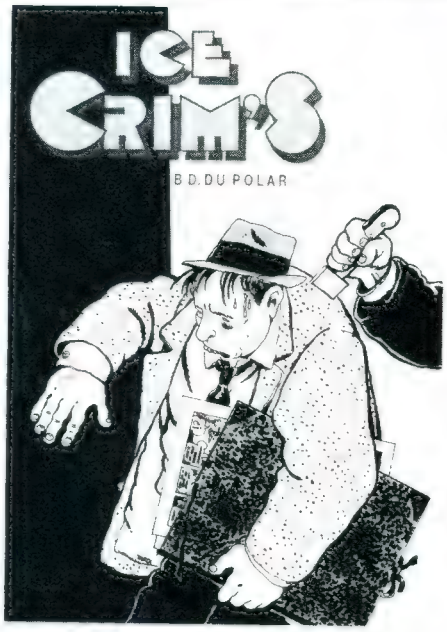

Tot zover het overzicht van de nieuwe Franstalige tijdschriften. Een volgende keer hopen we uitgebreid in te gaan op het boekenaanbod uit Frankrijk (alleen vorig jaar al meer dan 1000 stuks!) tenzij uit de enquete van Stripschrift nummer 180 blijkt dat er totaal geen interesse voor deze markt is. Uit de ingezonden brieven zou je dat haast gaan denken...

FILMNIEUWS

SAVAGE ISLANDS

Het maken van films kost waanzinnig veel geld. Vandaar dat de commercie de afgelopen jaren een steeds grotere rol is gaan spelen bij de totstandkoming ervan. Men probeert zoveel mogelijk wegen te vinden om de enorme produktiekosten een beetje te verlichten. Daarom is het schering en inslag dat er na een succesvolle film of een film waarvan men verwacht dat hij succes zal hebben, een stripalbum op de markt wordt gebracht waarin hetzelfde verhaal in tekeningen wordt naverteld. Voorbeelden te over: Alien, Starwars, The Return of the Jedi, Octopussy van James Bond en Raiders of the lost Ark.
Voor de film betekent het een aardige hoeveelheid ondersteunende publiciteit en voor de stripindustrie betekent het een brok werkgelegenheid.
Het moet de makers van de films zijn opgevallen dat publiciteit natuurlijk aardig is, dat een steuntje in de rug van de stripindustrie ook zijn positieve kanten heeft, maar dat er toch rendabeler manieren te vinden moesten zijn om het eigen produkt te ondersteunen.

De filmmaatschappij Paramount kwam als eerste op het lumineuze idee om datgene wat men vroeger uitbesteedde aan stripuitgeverijen, nu in eigen hand te nemen.
Toen men de piratenfilm 'Savage Islands', waarin piraten elkaar op ouderwetse manier in de haren vliegen, op stapel had staan, bedacht men dat het wel aardig zou zijn om zelf een promotioneel stripverhaal bij de film te maken, zonder tussenkomst van erkende uitgeverijen. En zo geschiedde.
'Savage Islands' is overigens een piratenfilm die in de beste traditie van de vroegere B-films is gemaakt: woeste piraten, zonovergoten palmenstranden, woeste inboorlingen en een gemene Duitse officier.

Inhoud

Het verhaal gaat zo'n 100 jaar terug in de tijd naar één der vruchtbaarste gebieden in de Stille Zuidzee met haar talloze exotische eilandjes.
De hoofdpersonen zijn kapitein Bully Hayes (Tommy Lee Jones) en kapitein Ben Pease (Max Phipps). Ooit waren zij partners-piraten, maar na een twist over een vrouw zijn zij elkaars doodsvijanden geworden. Bully is iemand die alleen rijken en bedriegers besteelt, maar Ben is een aartsschurk. Hij krijgt bepaald sadistische trekjes als hij na een gevecht met Bully ontmand wordt en zijn liefdesleven tot het absolute nulpunt zakt.
Bully heeft met zijn schip de jonge Nathaniel (Michael O'Keefe) en zijn mooie verloofde Sophie (Jenny Seagrove) naar een eiland gebracht waar zij in het huwelijk zullen treden en waar Nathaniel zijn reeds aanwezige oom en tante zal helpen bij het bekeren van inboorlingen.
Als hij het paar heeft afgezet, vaart Bully weg, maar verlangend naar de mooie Sophie keert hij terug. Daar ontdekt hij dat het eiland tijdens de huwelijksplechtigheid is overvallen door woeste inboorlingen en tijdens de gevechten Nathaniels oom en tante om het leven zijn gekomen. Alle jonge inboorlingen zijn meegenomen door de bendeleider Ben Pease (de overvaller) om

SAVAGE Islands
BULLY HAYES – A PIRATE AND ADVENTURER – AND HIS CREW HAVE LANDED ON A REMOTE PACIFIC ISLAND TO SELL GUNS TO A TRIBE OF SAVAGES.
WINCHESTER REPEATING RIFLES. THE BEST MONEY CAN BUY!
BUT THE TRIBE SUDDENLY TURN ON HAYES AND HIS MEN.
UH OH! TROUBLE, BOYS. RUN FOR IT. EVERY MAN FOR HIMSELF.
HAYES HURDLES A BARRICADE
PHEW! CLOSE, BUT I'VE MADE IT!
HAYES SWINGS ACROSS A RAVINE ON A BROKEN ROPE BRIDGE
SORRY TO DISAPPOINT YOU, BOYS, BUT I GOTTA GO!
BUT ON THE OTHER SIDE OF THE RAVINE, HAYES IS CAPTURED BY BEN PEASE, A RUTHLESS SLAVE-TRADER.
I'VE WAITED A LONG TIME TO CATCH UP WITH YOU, HAYES. AND NOW I'M GONNA WATCH YOU HANG!
PEASE!
NEXT WEEK: MASSACRE!
c Paramount Pictures Corporation 1983. All Rights Reserved

als slaven verkocht te worden. Ook Sophie wordt meegenomen en de wraaklustige Ben laat overal sporen achter die erop duiden dat Bully de dader is. Nathaniel en Bully zetten de achtervolging in. Hun jacht op Ben brengt hen naar Samoa, destijds het middelpunt van alles wat misdadig was. Ben's bende wordt drastisch uitgedund en samen met Sophie vlucht hij in een hypermoderne, door stoom aangedreven kanonneerboot die onder commando staat van de Duitse graaf Von Rittenberg. Deze zoekt in opdracht van Kaiser Wilhelm bunkerplaatsen voor Duitse oorlogsschepen, wier taak het zal de Duitse invloedsfeer in de wereld uit te breiden. De graaf wil het eiland Ponape hebben, waar een zeer bloeddorstige koning regeert. Ben verkoopt Sophie als offerlam aan de graaf. Als Sophie op het punt staat geofferd te worden aan de goden, weten Bully en Nathaniel haar op spectaculaire wijze van de dood te redden.

Dan begint de ongelijke strijd van Bully's zeilschip tegen het stoomschip van de graaf. De meest ervaren zeeman wint echter en Bully ziet tevreden hoe Sophie en Nathaniel elkaar in de armen vallen. Wat heeft een vrijbuiter ook aan een vrouw?

Strip

Savage Islands is een heerlijke onvervalste B-film, met het geweld van de jaren tachtig erin verweven. Waar vroeger mensen net over de spiezen van een valkuil zouden zijn gevallen, daar vallen ze er nu midden in. Scherpe punt dwars door lichaam, close up, bloed in Kodacolor widescreen.

Merkwaardig genoeg laat de promotionele strip een aantal van de gewelddadige *highlights* zonder problemen zien. Een brug over de ravijn stort ineen, men bewerkt elkaar met vuisten en voeten, men schiet elkaar dood, snijdt elkaar de keel af en een schip ontploft op spectaculaire wijze en dit alles binnen het bestek van enkele pagina's. Het mag hoogst werkwaardig heten. Promotionele activiteiten of het nu gaat om foto's, strips of folders blinken doorgaans uit door hun promotionele karakter. Kort gezegd, door de milde wijze waarmee het publiek zand in de ogen wordt gestrooid. Hoogtepunten jazeker, maar geweld driewerf neen, want waarom een groot deel van het nog steeds conservatieve publiek afschrikken.

Het antwoord is eenvoudig. Het grootste deel van het publiek dat naar de bioscoop gaat is tussen de 12 en 18 jaar en die zijn tegenwoordig heel wat geweld gewend, ondanks de pogingen van de ouderen om het geweld zoveel mogelijk uit de media te weren. Daarom verschijnt de strip dan ook in bladen die bestemd zijn voor de jeugd. Bloed verkoopt nog steeds goed. Overigens is de strip door een vaardige studiotekenaar gemaakt. B-werk net als de film. Vorm en inhoud zijn volkomen een. Het heeft z'n charme.

HET ATELIER VAN...

Theo van den Boogaard

foto's: © Hans Frederiks

BOEKEN IN HET KORT

Donne Avenell & Enrique Romero: *Axa*, deel 1: *De mutanten,* deel 2: *De uitverkorene*, Uitg. Panda, *f* 9,90.

De nieuwe reeks *Axa* heeft een niet bijster origineel gegeven: de wereld is uiteindelijk toch door onverantwoordelijke behandeling van kerntoestanden vernietigd – in het verhaal wordt gesproken van 'de grote besmetting' – en de overlevenden kunnen worden onderscheiden in verschillende 'soorten' mensen. De jonge vrouw Axa zelf woont in de koepelstad, technisch hoog ontwikkeld en overgereguleerd, zozeer zelfs dat Axa de stad naar de 'wildernis' ontvlucht, omdat zij nu eindelijk wel eens wil léven. Buiten in de wildernis ontmoet zij diverse dierlijke mutaties, maar ook de zogeheten 'middenmensen', die kennelijk zo genoemd worden omdat zij het midden houden tussen de koepelstedelingen en de monsterlijke mensenmutanten, die pogingen doen Axa in handen te krijgen om met haar hulp weer gezonde kindertjes te fokken, een streven dat overigens ook bij de middenmensen opgeld doet.
Het hele verhaal door doet Axa steeds grote moeite zo schaars mogelijk gekleed te gaan, en bij diegenen die weten dat deze strip in het Engelse blad de *Sun* verschijnt, zal dit feit nauwelijks verbazing wekken. En Romero is een goede tekenaar, die uitstekend zwart/wit-werk levert en precies weet hoe je mooie vrouwen moet tekenen. Toch zit er iets onaangenaams in de strip, iets klefs-broeierigs in de sfeer, niet eens zozeer in de tekeningen, maar vooral in het verhaal. Axa slaat regelmatig zeer ondernemende en zeer zelfstandige taal uit, zodat de veronderstelling zich opdringt dat deze strip de vrouwenemancipatie zou kunnen dienen. Maar die stoere taal verkeert regelmatig in konflikt met de gebeurtenissen, want in haar eentje brengt Axa er niet steeds erg veel van terecht; het zijn vaak mannen die haar moeten redden. In het tweede deel treedt zij weliswaar zelfstandiger op, maar toch... De indruk van onwaarachtigheid blijft niettemin hangen. Al met al is Axa een typische mannenstrip, vooral voor mannen die graag naar onwaarschijnlijk mooie, schaars geklede vrouwen willen kijken.

RvE

Hans Kresse: Reeks Kresse Bibliofiel, deel 1: *Tarzan* deel 2: *Ditto en de draak in de grot*, Uitg. Panda, *f* 45,—.

De eerste twee delen in de reeks *Kresse Bibliofiel* bevatten enkele van de oudste strips die Hans Kresse heeft gemaakt. In deel 1 de verhalen *Tarzan* en *Tom Texan,* die hij voor de Tweede Wereldoorlog (gratis) tekende voor het blad *De Verkenner*, en in deel 2 zijn illustraties bij het kinderverhaal *Ditto,* dat in 1945 in boekvorm verscheen.
Tarzan, Kresses eerste, stelt als strip natuurlijk weinig voor. Het verhaal wordt uiterst onduidelijk verteld en er is nauwelijks samenhang tussen de vertellende tekst en de beelden. Bovendien zijn de tekeningen nogal knullig. Maar als je in aanmerking neemt dat er in 1938 nog maar weinig voorbeelden op stripgebied bestonden en vooral dat Hans Kresse toen pas zestien jaar oud was is deze strip helemaal zo slecht nog niet. Zo zie je bijvoorbeeld de anatomie –later een van Kresses sterkste punten – in de loop van het verhaal snel beter worden.
In *Tom Texan* is het verband tussen beeld en tekst al veel duidelijker aanwezig. Ook de tekeningen worden beter en er duiken af en toe gezichten op die als Kresse-gezichten herkenbaar zijn. De verwantschap tussen *Tom Texan* en het eerste verhaal van *Eric de Noorman* is al zichtbaar.
Ditto en de draak in de grot is een grappig verhaaltje over een dapper holbewonertje. De tekenstijl is beïnvloed door Marten Toonder, maar toch bestaat er ook in dit verhaal een direkt verband met de eerste verhalen van *Eric*: de holbewoners lijken op de primitieve stammen die in *De steen van Atlantis* opduiken.
De delen *Kresse Bibliofiel* zijn zeer verzorgd uitgegeven en qua uitvoering identiek aan de Panda-uitgaven van de *Jeugd van Eric de Noorman* en de *Eric*-verhalen zelf. Het is de bedoeling dat al het strip- en illustratiewerk van Hans Kresse uiteindelijk in deze bibliofiele uitgave zal verschijnen, die dan zo'n zestig delen zal omvatten.
Een sterk pluspunt in deze delen is de inleiding waarin nauwkeurig alle achtergrondgegevens van de gepubliceerde verhalen worden vermeld, inklusief afbeeldingen van het tijdschrift of het boek waarin de eerste publikatie plaatsvond.
Storend bij *Ditto* is echter wel dat de pagina's even groot zijn afgedrukt als in de oorspronkelijke boekuitgave, die veel kleiner is, zodat bijna de helft van de pagina's in de huidige boekuitgave wit gelaten is. De reden daarvan is, dat de tekeningen van *Ditto* verdwenen zijn, waardoor er bij het drukken van de boekuitgave van 1945 gebruik gemaakt moest worden. En de kwaliteit daarvan is niet al te best, dus als de tekeningen tot de volle paginaomvang zouden worden opgeblazen, zou de kwaliteit daar teveel onder te lijden hebben gehad. Het was dus van twee kwaden de minste kiezen.
Twee mooi verzorgde boeken, de eerste delen van *Kresse Bibliofiel*. De prijs is hoog, maar voor een rechtgeaarde Kresse-liefhebber mag dat geen beletsel zijn om grondig kennis te maken met het prille jeugdwerk van de Grote Meester.

RvE

Wim Stevenhagen: *Han & Hanneke,* Uitg. Espee, *f* 6,90.

In de pocketreeks van Espee, getiteld *Kleine Pokke Boekies,* is het eerste deel verschenen van de strip *Han & Hanneke*, die Wim Stevenhagen solo maakt, nu het komisch duo *Prutswerk* reeds enige tijd geleden uiteengevallen is en bij die gelegenheid de bestaande stripfiguren onder elkaar heeft verdeeld.

Aan Wim Stevenhagen is de figuur *Han Gewetensvim* toegevallen, de journalist van de *At/mZ Gazet* van *Uitgeverij Lasterman.* Samen met zijn lastige nichtje Hanneke beleeft hij nu vierplaatsgrappen, die voornamelijk prikken geven naar de hedendaagse samenleving en de excessen daarin, of inhaken op aktuele gebeurtenissen, met dezelfde kritische intentie.
In het begin van de reeks trad er tegen de onderkaders van de strip zelfs nog een muis op met aparte grapjes, maar die vallen geleidelijk weg; twee moppen per keer bedenken in één dagstrip is ook wel wat erg zwaar.
Nu Wim Stevenhagen en Gerrit de Jager geen tekenduo meer vormen, is het aardig om te bekijken of, en zo ja hoe, hun tekenstijlen uit elkaar gaan lopen. Vroeger, toen zij gezamenlijk nog Prutswerk vormden, was het uiterst moeilijk te zien wie nu precies wat had getekend.
Nu is het onderscheid nog vrij moeilijk te trekken. Je kunt zeggen dat de Stevenhagenstijl wat zwaarder is dan die van De Jager, maar ook dat zijn tekeningen wat overzichtelijker en duidelijker zijn dan de richting waarin De Jager zich ontwikkeld heeft in het laatste *Doorzon*-album.
De spitsheid van het vroegere Prutswerkwerk en de vaak absurde dialogen zijn wat minder terug te vinden in *Han & Hanneke*. Het zijn meestal best aardige grappen, met hier en daar een vondst, maar er zijn ook melige moppen bij, en het geheel is minder sprankelend en origineel dan het vroeger was. Maar misschien kwam die aparte humor juist voort uit de wisselwerking van De Jager en Stevenhagen op elkaar, terwijl ze het beiden nu moeilijker hebben met de humor, omdat ze hun klankbord missen.
Maar ondanks dat blijft er van *Han & Hanneke* nog genoeg overeind om het een geslaagde strip te noemen, die dan ook zonder meer aanbevolen kan worden.

RvE

De man met de klauw 2: De meester van de nacht (Ferrandez/Rodolphe) uitg. Rijperman

Natuurlijk zijn er genoeg overeenkomsten aan te wijzen tussen het eerste en het tweede deel van *De man met de klauw* om hen als delen van één reeks te beschouwen. Maar waar in het eerste verhaal het *thriller*-aspekt op de voorgrond stond, vinden we nu een *fantastische vertelling boordevol citaten!*
De psycho-analitikus *Breuyer* heeft bijvoorbeeld echt bestaan: onder de naam *Breuer* deed hij experimenten met Freud om patiënten met behulp van hypnose te behandelen. Ook één van zijn patiënten heeft 'echt bestaan': de man die op de komst van de 'heer der vliegen' wacht, verorbert in *Dracula,* de roman van Bram Stoker, tal van vliegen, terwijl hij op zijn 'meester' wacht. En doet ons de Amerikaanse wagen, waarop op een kritiek moment mitrailleurs te voorschijn komen, niet onmiddellijk denken aan een dergelijke wagen uit Ian Fleming's *James Bond*?
En dan hebben we het nog niet over *strips* gehad: *De spoken van Benoit, Jean-Louis Floc'h, Herge, Ceppi, Tardi, Clerc, Swarte, Sire* en *Wininger* meende ik door de strip te zien; voorbeelden te over. Maar laat ik alleen de overtuigendste noemen: *Martin* was onmiskenbaar aanwezig bij de nadering van het landhuis in de bergen door de politiemacht (zie *Giftige sneeuw*), bij de achtervolging door de bergen met de helikopter (in *Het sein staat op rood*), *Jacobs'* geest dwaalde over de geuniformeerde mannen in dienst van de geheime organisatie en de misdadige uitvinding waarmee de menselijke geest gestuurd kan worden (*Het gele teken*), hij dwaalde door de onderaardse druipsteengrot die de misdadiger als vluchtweg dient (*Het raadsel van Atlantis*) en over de omsingeling van het huis (*Het geheim van de grote pyramide*).
Ik ben benieuwd wat Ferrandez en Rodolphe voor hun volgende deel in deze reeks op stapel hebben gezet.

Mat Schifferstein

Walthéry/Wasterlain. *Een afgelegen eiland.* (*Natasja*). Uitg. Dupuis. Prijs *f* 6,30.

Het avontuur kent vele gedaantes. In het geval van Natasja is het te vinden in de hoedanigheid van stewardess. Overal waar deze kittige dame haar bevallige voeten neerzet, steekt het avontuur de kop op. Zo ook in dit verhaal waarin Natasja's vliegtuig al op de eerste pagina een noodlanding moet maken. Natasja en haar vriend Walter spoelen aan op een onbewoond eiland en de rest van het verhaal is een soort blijmoedige cursus in overleven. Fruit, vlees en vis zijn er voldoende zodat we nooit voor het leven van de striphelden hoeven te vrezen. Natasja loopt met vrijwel niets om het lijf op het strand en in de zee en geeft de voyeur in iedere jonge knaap de kans zich verlustigend door dit anti-verhaal heen te gluren. Dat er ergens een geheimzinnig monster aanwezig is, wordt later pas duidelijk zonder dat er sprake is van een groeiende spanning. Daarentegen zijn er aardige kolderieke situaties die in eerdere Natasja-albums ontbraken. Achtergrondtekenaar Will en tekenaar Walthéry hebben hun best gedaan, maar scenarist Wasterlain was duidelijk minder op dreef. Wie van zonnige palmenstranden en verzorgde jungles houdt zit goed, wie een leuk verhaal verwacht zit fout. Leuke plaatjes, da's alles!

(Bree)

Turk/De Groot. *De wereld is rond* (Leonardo). Uitg. Oberon. Prijs *f* 4,95.

De klassieken wisten het al. Stel een aantal personages voor, geef hen een opdracht, laat hen een aantal moeilijkheden overwinnen om aan die opdracht te kunnen voldoen en je hebt een verhaal. In het geval van *De wereld is rond* zijn de personages de eigenzinnige uitvinder Leonardo en zijn tegensputterende leerling. De opdracht is om aan een stel andere uitvinders te bewijzen dat de wereld rond is, door een tocht om de wereld te maken. Liefst in één rechte lijn zodat de hoofdpersonen weer uitkomen op het punt vanwaar ze vertrokken. Dat levert een uiterst pover verhaal op, maar wel een flink stel situatiegrappen, omdat ieder land dat aangedaan wordt (Griekenland, India, Frankrijk) een aantal bijzonderheden heeft die voor Leonardo en zijn leerling totaal nieuw zijn.
Verder dan een clichématige 'reisgidsen-voorstelling' van de gebruiken van één bepaald volk geven Turk en De Groot niet, maar dat hoeft ook niet altijd in een humoristische strip. Leuk voor jongere lezers.

(Bree)

Ted Martin. *Een hond met karakter* (Pavlov). Uitg. WL. Prijs *f* 14,50.

Striphonden en poezen zijn het leukste als ze eigenschappen en karaktertrekjes hebben die superieur zijn aan die van mensen. Dat maakt dat niet alleen de eigenschappen van het 'vermenselijkte' dier sterker naar voren komen, maar dat ook de zwakheden van de mens meer opvallen.
Ted Martin is een grootmeester die de basisgegevens waarop dit humoristische procédé tot in de details weet te benutten. Zijn hond Pavlov leest maar liefst drie kranten per dag, kan fantastisch koken, heeft veel verstand van techniek en kan verder perfect kunstschaatsche, rollerskaten en schilderen.
Een tikkeltje wreedheid kan hem niet ontzegd worden. Als zijn baas, de kat en hij in een luchtballon zitten en de baas vraagt of Pavlov enig idee heeft hoe ze 5 kilo aan ballast kwijt kunnen raken, glanzen de ogen van de gemene hond. Hij is de enige die de oplossing weet en hij is tevens degene die niet het slachtoffer wordt. Ook dat gegeven benut Ted Martin ten volle. Iedereen is het slachtoffer, behalve Pavlov. De baas is degene die de slagroomtaart in zijn gezicht krijgt, het onsmakelijkste eten krijgt en een belangrijk stuk uit zijn krant mist. Pavlov is de lachende derde. Ook moeder, de kat en papagaai Polly zijn vaak de slachtoffers van Pavlov's vindingrijkheid. Iedere dag zijn vaak de slachtoffers van Pavlov's vindingrijkheid. Iedere dag bladen. Die lezers zijn te benijden.

(Bree)

Aart Clerkx: *Jan Klaassen.* Amsterdam (Van Wulften) 1983. Prijs *f* 6,90.

Na de eveneens vorig jaar verschenen pocket *Tien jaar Crisis,* alleen al uniek omdat de linkerbladzijden oneven gepagineerd zijn (een boek met een oneven aantal bladzijden!), de tweede bundel met verzameld werk van Aart Clerkx. Niet gepagineerd (dus ook niet fout), maar evenzeer met het karakter van een aantal uitgemeste schoenendozen op een kreatieve avond bijeengeplakt en geleuterd en dankzij een op zijn eigen failliet gebrande uitgever nog in druk verschenen ook. Toch is het maar goed dat er van dit soort uitgevers nog één bestaat, want wie anders zou de professionele 'dwarsligger' Clerkx willen of kunnen uitgeven? Dwarsligger of niet, Clerkx is een auteur die strips maken in zijn vingers heeft als Daan Jippes Walt Disney. Over die gave stapt hij gemakshalve vaak en zeer opzettelijk heen, maar verloochenen kan hij het toch niet. Hij konsentreert zich daarom wellicht op de inhoud en aktualiteit van zijn werk, maar ook daarin blijkt hij zeer de moeite waard. Alle lovende én afbrekende kritiek op zijn werk is daardoor bij voorbaat onderuit gehaald.
De door Clerkx geschapen chaos ontwarren wil ik in dit verband niet, maar in het kader van deze rubriek ontkom ik toch niet aan iets van een inhoudsopgave. *Jan Klaassen* bevat *Hollandse Kaas 40+* (vanaf nr. 2, oktober 1980 in *Wordt Vervolgd*), de oer-*Jan Klaassen*-strips (Amsterdams volkstoneel anno 1982), *Aat van Ramp* (mét Jan Tit, Van Wulften, Labadie, de Firma Biereco en het kernkabinet Lubbers/Rietkerk/Van Aardenne), *De gestolen Clerkx* (oorspronkelijk

(advertentie)

ALBUMS VAN YENDOR

ALEXIS	Eenzame fantasieën
ALEXIS/GOTLIB	Tot aan je strot in het genot
BINET	Alledaagse verhalen
BINET	Het Internaat
BINET	Kador deel 1
BINET	Kador deel 2
BINET	Fam. Suikerbuik 1 Liefdesroman
BOUCQ	De lessen van professor Boeremans
CABANES	Dwaze vertellingen
DIVERSE AUTEURS	Guus Klater deel 5
EDIKA	Homo-Sapiens Krankjorumus
EDIKA	Leipus Absurdus
FRANQUIN	Zwartkijken
GIBRAT/BERROYER	Goudard
GOOSSENS	De Messias is wedergekeerd
GOTLIB	Hamster Joviaal en zijn welpen
GOTLIB	Koos Voos
GOTLIB	Lobbes 5 Doet alles en iedereen na...
GOTLIB	Lobbes 6 De held met de lieve glimlach
GOTLIB	Rhaa Lovely deel 1
GOTLIB	Rhaa Lovely deel 2
GOTLIB	Rhaa Lovely deel 3
GOTLIB	Rha-gnagna deel 1
GOTLIB	Rha-gnagna deel 2
ROCHETTE/VEYRON	Eduard het Zwijn deel 1
VEYRON	Barend Terzijde 2 Laag bij de grond
VEYRON	Barend Terzijde 3 Staatsvijand no. 1 ex-aequo

Deze albums zijn te koop voor *f* 12,50 in elke goede boekhandel. Zoniet dan kunt u deze ook bestellen via giro 4473889 van uitgeverij Yendor te Rotterdam.

mini-boekje mét origineeltje in oplage 100), gevolgd door nog twee recente aktuele Jan Klaassenverhalen. In een van die laatste strips *speelt* Clerkx ronduit met Disney en dat geeft enig inzicht. Clerkx doorziet het, hij kan het en met die middelen slaat hij iedereen die hem serieus neemt dood. Iemand die bewust in de hoek gaat zitten en zich daarna in de hoek gedreven voelt. Clerkx wacht op het antwoord van een probleem dat hij nog niet heeft kunnen formuleren. Prima dat Van Wulften dat nog uitgeeft ook.

(Brok)

Cosey: *Neal en Sylvester* (Jonathan deel 9). Brussel/Montfoort (De Lombard/Albracht) 1983. Prijs *f* 6,55.

Jonathan ontmoet in dit verhaal Neal, een jongetje dat samen met zijn (naar later blijkt fiktieve) vriendje Sylvester op zoek is naar zijn vader Barnett Slivno. Deze wereldberoemde beeldend kunstenaar is bij de uitvoering van een landschapskunstwerk in de Himalaya zoek geraakt en wordt dood gewaand. Neal en Jonathan slagen erin hem te vinden. Een niet zo heel verrassend plot, gebaseerd op het Kuifje-in-Tibet-principe, temeer omdat Barnett Slivno (nog net) in leven blijkt. Toch is dit een bijzonder album door de interaktie tussen Jonathan en Neal, door de argwaan die Neal daarbij heeft, omdat hij denkt dat Jonathan hem wil tegenhouden, om de ontroerende vriendschap tussen Neal en Sylvester, om de weerziensscène, kortom omdat Cosey menselijke gevoelens authentiek weet vorm te geven. Hij doet dit met minimale middelen en het is daarom verbluffend dat hij zijn reeks Jonathan al zo lang en op hoog niveau weet voort te zetten.

(Brok)

Hans, *Het laatste eiland,* door Rosinski (tekeningen) en Duchâteau (tekst) en uitgegeven door Lombard. Prijs *f* 6,55.

Een sublieme omslagtekening dekt een prima lading, dat mag van dit album best gezegd worden. *Hans* moet naar men zegt een serie worden, voor Rosinski de tweede stripreeks naast Thorgal.

Met *Het laatste eiland* is een goede start gemaakt; het is een boeiend Science Fictionverhaal geworden dat door Rosinski even mooi als in Thorgal in beeld gebracht wordt. Het enige minpuntje is eigenlijk dat Rosinski af en toe de neiging heeft de gezichten in deze overigens helemaal realistisch getekende strip wat te karikaturaal op papier te zetten en dat misstaat een beetje, maar belangrijk is dat overigens niet. En voor Uw recensent kon deze strip alleen vanwege de naam van de stripheld al bijna niet meer stuk...

HvdB

Familie Doorzon 5, *Emile's Relatieboot,* door Gerrit De Jager, uitgave Espee, Prijs *f* 7,95.

De familie Doorzon is in korte tijd enorm populair geworden, eerst in Nieuwe Revu en later in albums. De gagstrip over een nogal op sex gerichte familie lijkt in dit vijfde album echter alweer over zijn hoogtepunt heen te zijn. De 40 min of meer in elkaar overlopende grappen in dit album zijn nogal 'dun' uitgevallen, terwijl ook het tekenwerk – hoewel nog steeds leuk – wat minder makkelijk 'leesbaar' geworden is. Toch zitten er in dit album ook een aantal sterke grappen, die het boek nog steeds de moeite waard maken, maar ja... misschien zijn we met de vorige albums wel teveel verwend geraakt...

L.W.

Rochette/Veyron: *Eduard het zwijn.* Rotterdam (Yendor) 1983. 66 blz., prijs *f* 12,50. (binnenwerk zwartwit)

Zeven korte verhaaltjes van 4 tot 6 bladzijden elk over het zwijn Eduard, gevolgd door een lang titelloos verhaal van 17 bladzijden. Uitermate bizarre, maar ook geestige verwikkelingen uit het leven van varkens: dat wil zeggen rond de fokbeer Eduard en een reeks onderling verwisselbare zeugen voor de produktie van biggen en/of varkensvlees. Een zonderling en cynisch boek, vooral in het meedogenloze laatste verhaal dat onmiskenbaar in een Duits *Vernichtungslager* speelt. De wondere varkenswereld geeft een onverwachte invalshoek op het leven met betrekking tot seks, de zin van het leven en de strijd om het bestaan en het boek is daarom een unikum als dierenstrip. Wrede en subtiele humor, maar ik kan me voorstellen dat er ook lezers zijn die vinden dat op het altaar van deze humor toch teveel gevoeligheden geofferd worden.

(Brok)

Robert van der Kroft/Wilbert Plijnaar/Jan van Die: *De flierefluiters* (Sjors en Sjimmie deel 8). Haarlem (Oberon BV) 1983. Prijs *f* 6,55.

Deze bundeling omvat gags uit *Epo* 1982/7-47 plus een drietal uit belendende jaren. Van der Kroft handhaaft zijn Sjors en Sjimmie ook na 350 afleveringen nog steeds op een ongekend hoog peil, strak en licht gestyleerd maar zonder te vervallen in een maniertje. De Sjors en Sjimmie van Van der Kroft zijn alle tekenaars en scenaristen van deze strip ten spijt een hoogtepunt sinds 1950 en dat is een bijzondere prestatie omdat al zoveel mensen hun kracht op deze strip beproefd hebben.

Het inmiddels vaste scenarioteam Plijnaar/Van Die maakt er met hem een levendig geheel van en het plezier straalt er dan ook van alle kanten van af. Daarbij gaat het soms om gewoon kattekwaad of om practical jokes, maar bijna altijd om een soort rebellie tegen gevestigd gezag. Kreatieve rebellie die mij (maar ik ben dan ook heel wat jaren ouder dan de jeugd waarop deze strip gericht is) doet denken aan provo. De verlekkerdheid waarmee ze verslonden wordt door mijn kinderen en hun klasgenoten belooft dus niets dan goeds...

(Brok)

JULLIE ZIJN GEK! JULLIE BOGEN EN PIJLEN TEGEN HUN WAPENS! EN JULLIE DURVEN ZE NIET TE GE-BRUIKEN!
HET IS GEEN WONDER... WE WETEN HEEL GOED DAT WIE DE DIVA... SE INTERVENEERT OM DE BESCHAVING IN HAAR HUIDIGE TOESTAND TE BRENGEN HEBBEN HATEN! TERUG NAAR DE NATUUR, VER VAN DE GEWELDIGE BEERDEGONDER DE YKTE STAL

NIEUWS

NIEUWSREDAKTIE:
DONALD STROOMBERG

ALGEMEEN

SALON INTERNATIONAL

De 'Ier Salon International de la Bande Dessinée' wordt op 21-24 juni aanstaande gehouden in het plaatsje Erlangen – gelegen in Zuid-Duitsland, even ten noorden van Neurenberg. Op het programma staan: De kunst van het getekende album (ongeveer 4000 originelen aanwezig), Hartelijk Gefeliciteerd Donald Duck, een expositie over zijn 50e verjaardag, prijsuitreikingen (Max en Moritz prijs), parades met internationale tekenaars en scenaristen. Verder zijn aanwezig een disco, theater, workshops en video en de boekenbeurs. De organisatie is in handen van de ICOM (Association professionnelle des dessinateurs et scénaristes de B.D. de langue allemande). Informatie en inschrijvingen: Kulturamt der Stadt Erlangen, 'Palais Stutterheim', Marktplatz 1, d-8520 Erlangen, tel. 19-49-9131-867 35.

ANIMATIE-FILMFESTIVAL

Van 11 tot en met 15 juni zal wederom in Zagreb (Joeslavië), het tweejaarlijkse animatie-filmfestival worden gehouden, inclusief een animatie-markt, genaamd Animarket. Het geheel zal plaatsvinden in de concertzaal 'Lisinski' met 2000 plaatsen. Er zijn rondetafeldiscussies met als onderwerpen 'Animated Erotica' en 'Geweld in de animatiefilms'. Van de 'special-effects' expert Zoran Perisić zal werk vertoond worden. Ook behoort een retrospectief van het werk van Paul Driessen tot het programma.

EXPOSITIE

Stripwinkel 'De Noorman' te Nijmegen heeft sinds kort een expositie-ruimte achter in de winkel, waar momenteel portfolio's, zeefdrukken en origineel werk van tekenaars (onder andere Toonder en Franz) te bezichtigen zijn. Tijdens de openingstijden van de winkel te bezichtigen, dat is van maandag t/m vrijdag van 11 tot 6 uur, en zaterdag tot 5 uur. Inlichtingen: Lange Hezelstraat 113a, 6511 CG Nijmegen (080-226146).

U.S.A.-Comics

Liefhebbers van de Amerikaanse comics kunnen deze momenteel ook bestellen, door middel van een bestelformulier welke op aanvraag zal worden toegezonden.
Voor o.a. Marvel-, First-, Archie-, Eclipse-, Pacific-, DC- en Americomics kunt u terecht bij onderstaand adres. Prijzen: $ 0.60 = f 2,25, $ 1.00 = f 3,75, $ 2.00 = f 6,00 en $ 5,95 = f 18,00. Inlichtingen: Henk Lie, Basilicumhof 24 te 1115 DL Duivendrecht (tel. 020-996640 ná 20.00 uur).

STRIPDOCUMENT

Een fanzine naar Frans voorbeeld waarin telkens uitgebreid aandacht wordt besteed aan één auteur. In het eerste nummer is dat P. Craig Russell, één van Amerika's meest vooraanstaande fantasy-illustratoren. Het eerste nummer zal ongeveer 40 pagina's tellen – en naast diepgaande artikelen – ook een originele strip bevatten. De eerste oplage bestaat uit 25 exemplaren, die genummerd zijn, prijs: f 4,50. Inlichtingen: J.N. Pols, Statensingel 40a te Rotterdam (postgiro: 3826536).

STRIPS: DE NIEUWE GENERATIE

Onder dit motto voorziet uitgeverij Dedalus de publikatie van een Stripjaarboek in juli 1984, waarin uitsluitend aandacht wordt geschonken aan het nieuwste bekend en onbekend striptalent in Vlaanderen. Het boek wil stimulerend werken voor debuterend striptalent. In een eerste deel worden problemen en mogelijkheden van debuteren met strips in Vlaanderen onderzocht, naast een overzichtsartikel van D. de Laet worden de belangrijkste striptijdschriften en -uitgeverijen doorgelicht inzake hun aandacht voor debutanten. In een tweede hoofdstuk komen enkele nieuwe striptekenaars aan bod die het al 'gemaakt' hebben, maar zich in dit boek van een verrassende nieuwe zijde laten kennen, zowel d.m.v. een interview als nieuw ongepubliceerd materiaal. Jan Bosschaert, Pjotr en Meynen, Ikke en Marc Verhaegen behoren tot deze generatie. In een uitgebreid derde deel komt de volgende generatie aan bod, een selektie van striptekenaars die nog niet hebben gepubliceerd, kunnen hier voor de eerste maal hun grafisch talent voorstellen. Voor dit derde deel is uitgeverij Dedalus nog op zoek naar goed nieuw talent, als jij meent in aanmerking te komen, volstaat het om zo snel mogelijk kontakt op te nemen met deze uitgeverij. Als je geselekteerd wordt, krijg je vier A4-bladzijden publikatieruimte in het boek, met vermelding van je referenties. Inlichtingen: Guldensporenstraat 29, 2200 Borgerhout, België (tel. 03/235 55 81).

KUIFJE-WEEKBLAD

Het nieuwe adres in Nederland van dit weekblad – voor vragen, suggesties, kritiek, etc. – is geworden: Lombard Uitgaven Nederland, Postbus 77 te 2040 AB Zandvoort (tel. 02507-19444). Voor abonnementsopgaven en klachten kunt u terecht bij: Postbus 77 te 5126 ZH Gilze (tel. 01615-5920).

STRIP-AAP

Bij deze stripwinkel in Enschede signeren in april Gerrit de Jager en andere Espee-tekenaars hun nieuw verschenen albums. De exacte datum staat nog niet vast, maar bel even naar: 053-305261.

WIM STEVENHAGEN

Wil niet in militaire dienst en houdt zich daarom schuil. Naar aanleiding hiervan verschijnt binnenkort een stripalbum over dienstweigeren en dergelijke verzorgd door diverse

Nederlandse striptekenaars. Stevenhage zelf zal voor het nieuwe stripblad 'Titanic' gaan tekenen.

BALLOEN
De 'Balloen' welke als 'maandblad' de laatste maanden wel erg onregelmatig verscheen zal langzaam worden stopgezet. De uitgever – Espee – heeft vergevorderde plannen met een nieuw stripblad, welke misschien deze maand nog verschijnt. De uitvoering zal 32 bladzijden zwart-wit en 32 bladzijden kleur worden, waarin alle Espee-tekenaars hun werk tentoonspreiden, prijs: ongeveer *f* 9,90 per nummer. We houden u op de hoogte...

DE NEGENDE KUNST
Een 'zeer amateuristisch stripblad' verscheen onder de titel 'De Negende Kunst'. Inlichtingen: Taalstraat 215 te 5216 BD Vught (tel. 073-561201).

STRIPMAGAZINE
Het nieuwe blad van uitgeverij De Lijn – bedoeld als aanvulling op de 'Bibliotheek van het Nederlandse Beeldverhaal' – zal strips bevatten die te kort zijn om in album te publiceren (o.a. Dzengis Khan deel 3, S.S. Anne deel 3 en Esmeralde). Het magazine wordt gestoken in een 'kleurig' omslag met 16 pagina's zwart-wit binnenwerk. Het eerste nummer verschijnt aan het einde van deze maand en er zullen zeker 6 nummers gaan verschijnen, zodat alle vervolgverhalen worden afgerond. Prijs: *f* 4,95 per nummer (abonnement voor 6 nummers: *f* 27,00). Inlichtingen: Kleasterwei 1 te 8841 KK Bayum.

STUDIO ARNHEM
Deze studio gaat publiceren in het weekblad 'Robbedoes'. Vanaf 1 juni in dit blad te vinden: Ernst Vrolijk door Gerard Leever met tekst van Hanco Kolk en René Meulenbroek, en Cor Morelli door Alois Oisterwijk.

JUMBO OFFSET
Bij deze uitgeverij zal in mei/juni aanstaande een nieuw stripblad verschijnen, waaraan de tekenaars Mink Oosterveer en Willem Ritstier – bekend van de onlangs gestarte nieuwe stripalbum-reeks 'Experimentele Strips' – hun medewerking zullen geven. Nadere gegevens ontbreken op dit moment, maar volgen...

VAKBLADEN

ROBBEDOES-FANCLUB
Nummer 13/14 telt 32 bladzijden inclusief de bijlage. Uit de inhoud: de nieuwe strips in Robbedoes vanaf nummer 2396 (o.a. Sloeber, Annie en Peter en Kiekeboe), een artikel over Franquin's Zwartkijken, het Hermann-interview uit Stripschrift 177/178 – een nabeschouwing hierover, artikel over Faust, de strip van Hans Buying en Rein van Willigen. Verder in dit nummer: Albums, Marc Meul, Hec Leemans, Kort... en de strip 'Vloeibaar Drift' door Hans Buying. In de bijlage een uitgebreid interview met Gerard Leever, welke rijk geïllustreerd is. Dit alles op A5 formaat in zwart-wit (eigenlijk geel en oranje). Een abonnement kost *f* 12,00 voor 6 nummers, storten op Rabobank 35.53.51.684 t.n.v. Robbedoes-Fanclub, Goudsbloem 3 te 3161 SE Rhoon.

ZOZO LALA
Nummer 14 start met het 2e deel van 'Het Geheim van den U-straal', het werk plus bibliografie van Chantal Montellier, een kort interview met Eric Scheurs, Het Talent – Bert van der Mey – plus 6 pagina's strips van zijn hand, de rubrieken: Strips te verschijnen, Extra-kompakt, Agenda en Goed nieuws, Slecht Nieuws (boekbesprekingen). Dit nummer telt 16 pagina's in zwart-wit (plus enquete-formulier), en is in diverse stripwinkels gratis verkrijgbaar. Een jaarabonnement voor 6 nummers kost *f* 12,50, storten op postgiro 5415523, t.n.v. E. Steffens/P. Kuipers. Inlichtingen: Lange Hezelstraat 113a, 6511 CG Nijmegen (tel. 080-226146).

Wipstrinkel
Nummer 34 start met 5 jaar Gobelijn, de plannen voor dit jaar, ruilbeurzen in België. Gevolgd door het 'Uitgeversalfabet' (de nieuwe uitgaven van alle stripuitgevers), waarin aandacht voor de nieuwe uitgaven van De Dageraad, Dargaud, Dupuis en Lombard. Dit nummer telt 16 pagina's A5 in zwart-wit, en is gratis verkrijgbaar bij: Stripwinkel Gobelijn, Oude Markt 39, 3000 Leuven te België (tel. 016/235586, vragen naar Mark Rummens).

THE COMICS JOURNAL (U.S.A.)
Nummer 86 is gestoken in een Kuifje-cover: 'Tintin in America', tevens een artikel over Kuifje 'America discovers Tintin' plus biografie, totaal 9 pagina's door T.F. Mills. Verder in dit nummer 'The Golden Age Gladiator, deel 2': Robert Kanigher door R. Snyder. Vaste rubrieken in dit nummer: News (newswatch), Letters (blood and thunder), Cartoon (pott shots), Critique (graphic story reviews), Columns (funnybook roulette), Listings (coming comics). Totaal 108 bladzijden rijk geïllustreerd in zwart-wit. Prijs: $ 2.50 (ongeveer *f* 11,90) Inlichtingen: Fantagraphics Inc., 196 West Haviland Lane, Stamford CT 06903, U.S.A.

STRIPBLADEN

STRIPNIEUWS
Nummer 1 (januari 1984) is gestoken in een gele omslag verzorgd door Maraboe. Uit de inhoud: de strip Heleentje, een artikel over de uitgaven van Yendor, Monsterparade, een kort stukje over het werk van Maraboe (Marc de Boer), Stripnieuws op TV, en de strip 'De Afrekening' door Tosti. Dit alles op 12 pagina's in zwart-wit. Prijs: *f* 1,75 (jaarabonnement *f* 20,00), giro: 3754386 t.n.v. Stripbureau Van Tecken. Inlichtingen: Puntenburg 1 te 3451 CD Vleuten (U).

STARLET
Een nieuw stripmaandblad voor meisjes. In het eerste nummer: 'Een zeiltocht op de Middellandse zee', pop-informatie plus pop-poster, 'Een nieuw Begin', 'Overgrootvaders Geheim' en popmix. Tekenaars onbekend. Starlet telt 36 bladzijden, waarvan 27 bladzijden strips in kleur. Prijs: *f* 1,95. Inlichtingen: Semic, Bosboom Toussaintstraat 3w te 1054 AL Amsterdam.

MICKEY MAANDBLAD
Het 3e nummer (maart 1984) start met Mickey Mouse en 'De Zaak van de Verdwijnende bankrover', gevolgd door 'De Ark van Zoo' en 'Goofy geeft Les', in zestien pagina's Mickey-Plus (ditjes en datjes en wetenswaardigheden), Hulbert 'Bij de Film', het slot van Mickey Mouse 'in het Dodendal', Sam & Silo en Leo de Beo. Totaal 68 pagina's in kleur, prijs: *f* 4,50 (abonnement *f* 3,95). Inlichtingen: Oberon, Postbus 6003 te 2001 HA Haarlem (tel. 023-304304).

COYOTE
Nummer 5 is 'gevuld' met de volgende strips: Matater Ballebeit in 'vanwaar die Kraaiepootjes' door Rob Hogenbirk, 'B.25.16.6' door Jaap Kloes, 'Op het Kantje' door Barend Lammes, 'X-Ray Specs' door René Meulenbroek, 'Da's Lachen' door Kees de Boer, 'John Tarac' door Albert Survie en Henry van Hooff, 'Kneep & Bolst' door Henk Tybosch en Wim Kroes, 'Sweety': De Vloek van de Hudo-

nisteen door Wout Paulussen, 'Cosmoo & Koters' door Marius Brouwer, 'Emmeken' door Henk v.d. Mey, 'A Day in the Swamp' door Marcel Ruijters en Wout Paulussen en 'Daan Maliebaan': Vrouwenpraat door Marius Brouwer. Bij dit nummer is tevens bijgevoegd een klein boekje van 12 bladzijden, titel: 'De doldrieste lotgevallen van Kneep van Bolst' door Wim Kroes en Henk Tybosch. 32 bladzijden strips in zwart-wit, prijs: *f* 3,95. Inlichtingen: A. Verherentstraat 5 te 1961 GD Heemskerk (tel. 02510-46323/37712).

TNT
Het 6e nummer bevat werk van maraboe, G. de Groot (Fred Fobie), Herwin Walravens (Rockin' Albie en Red Car), Studio Stoot (Sinterklaas en de Kindertelefoon, Ernst van Veenendaal (Gool...), Tosti (Space Shuttle en de Sexbom) en J. Poumans. Op de middenpagina's een postertje: '1984 Baal & TNT Are Watching You' plus een mini-boekje van Maraboe (Marc de Boer): Apres nous le deluge... Een interview ditmaal met: Tosti. Totaal 16 bladzijden (exclusief miniboekje) op A5-formaat in zwart-wit. Prijs: *f* 1,50 (abonnement voor 6 nummers *f* 12,50 op giro: 5056838 t.n.v. E.J. van Veenendaal). Inlichtingen: Holendrechtstraat 7, te Amsterdam.

REBEL COMICS
Het 1e nummer van dit 'underground'-blad bevat de volgende strips: 'Reclame' door Stan Heinze en Ef, 'Talkshow' door Lucas van Grinsven en Barend Lammes, 'Femme Fatale' door Magere Hein, 'De Droom' door Stan Heinze, Rebel Comics prijsvraag door A. Hughes, 'De Dagelijkse toestanden van Jopie McDopie' door Stan Heinze, Jopie McDopie's tips voor iedere Freak, 'De Val van Potjoet Meuthia' door Ruud de Grefte, 'Zone: U-3' door Eric Heuvel en 'Joint 2000' door Stan Heinze. Deze laatste verzorgde ook de cover van dit nummer. Rebel Comics telt 32 bladzijden op A4-formaat in zwart-wit, de cover bevat een steunkleur. Prijs: *f* 4,95. Inlichtingen: Fred. Hendrikstraat 156, 1052 JG Amsterdam (tel. 020-828661/852282).

RHAA LOVELY
Het 18e en tevens laatste nummer bevat werk van Ritstier (Volgende Patiënt), Binet (Forum), Gotlib (Waanzin Waanzuit 3), Goossens (Het Ware Leven van Einstein), Foerster (Kamer 66), Gimenez (De Professionals), Binet (Fam. Suikerbuik op een Goedkope Huurflat), Maester (Joe Champion), Coucho (Blank en Zwart), Lelong (De Ouwe Vrienden), Petillon, (Jack Palmer), Veyron (Eigen-liefde), Edika (Ha de zon, de zee en zo...) en Goossens. De cover is ditmaal van Foerster. Rhaa Lovely telt 68 pagina's in zwart-wit, inclusief kleurenomslag, prijs: *f* 6,95. Helaas is er weer een goed strip-maandblad gesneuveld, laten we hopen dat de Rhaa Lovely-albums dit voorbeeld niet zullen volgen, en dat in ieder geval de onderbroken vervolgverhalen in album zullen verschijnen. Inlichtingen en rouwbeklag aan: Goudsesingel 44a te 3011 KC Rotterdam (tel. 010-331710).

MAD
Nummer honderdnegenenvijftig bevat: Mad de Naemghever door Willy Lohmann, verWarGames door Mort Drucker, Spandoeken die we nooit zullen zien op TV door Bob Clarke, de Mad Historie van Communicatie door George Woodbridge, Don Martin deel 1 en 2, interview met Mr. G.B.J. door Alfred Neuman, Mad's complete voetbaltoto-formulier, Beroemde citaten door Harry North, Mad's Medizieke bijlage, Huil Street Blues door Angelo Torres, Madvertentie en de Vouwpagina. 36 bladzijden 'Mad' worden in zwart-wit met kleurenomslag, prijs: *f* 2,95. Inlichtingen: Postbus 77 te 5126 ZH Gilze (tel. 01615-5920).

WORDT VERVOLGD
Nummer 38 (februari) telt ditmaal maar zes pagina's in kleur, de reden hiervoor is de publikatie van het eerste oorspronkelijk Nederlandstalig vervolgverhaal, een verhaal van de Vlamingen Vanhole en Geets, titel: 'Potscherven 1: Een paar opmetingen'. Boucq neemt in dit nummer de zes pagina's kleur voor zijn rekening met 'Uit de buik van Bretagne'. Verder wordt in dit nummer afscheid genomen van 'Violette'. In dit nummer ook: Avoine, Comes (Eva deel 4), Servais en Dewamme (Malmaison deel 6) en Schuiten en Peeters (De Koorts van Urbicande deel 2).
Nummer 39 (maart) start met een science-fiction verhaal geheel in kleur van de spanjaard Daniël Torres (Triton). In dit nummer wordt afscheid genomen van Sjaantje Dark door F'Murr. Verder in dit nummer: Geets en Vanhole (Potscherven deel 2), Avoine, Comes (Eva deel 5) en Schuiten en Peeters (De Koorts van Urbicande deel 3). Dit nummer telt wederom 16 pagina's in kleur. Wordt Vervolgd telt totaal 68 pagina's per nummer in zwart-wit (behalve de kleurenpagina's) plus kleuren-omslag. Prijs: *f* 6,50 per nummer. Inlichtingen: Casterman, de Morinel 25-29 te 8251 HT Dronten (tel. 03210-3553).

ICE CRIM'S (BELGIË)
Vanaf maart j.l. verschijnt er in België een nieuw stripmaandblad in de franse-taal: Ice Crim's – Magazine B.D. du polar. Elk nummer telt 84 pagina's waarvan ongeveer 50 pagina's strip. Het eerste nummer heeft een Tardi-omslag. Prijs: 95Bfr./15 FF. Inlichtingen: 57 Rue du Châtelain, 1050 Brussel, België. Zie ook artikel in dit nummer van Stripschrift.

HEAVY METAL (U.S.A.)
Nummer 83 (februari) bevat werk van Corben (Roda and the Wolf), John Findley (Tex Arcana part five), Jodorowsky en Moebius (The Third Incal), Crepax (Valentina the Pirate), Christopher Browne (June 2050), Philippe Druillet (Salammbo II), Rod Kierkegaard Jr., Jeff Jones (I'm Age), Tamburini en Liberatore (Ranxerox in New York), José Ma Bea Font (Toksath's Tale), Caza (Noise from Upstairs), Drew Friedman (HM's Star Dissections), Rod Kierkegaard Jr. (Rock Opera) en Paul Kirchner (The Bus). Verder is dit nummer gevuld met artikelen en interviews. Totaal 100 pagina's, waarvan 70 pagina's strips (49 pagina's in kleur).
Nummer 84 (maart) is op de Japanse toer. In dit nummer strips van: Angus McKie (Wurtham View 2000), Jeff Jones (I'm Age), John Findley (Tex Arcana part six), Jodorowsky en Moebius (The Third Incal), Nicole Cuti (Forbidden Passions), Druillet (Salammbo II), Drew Friedman (HM's Star Dissections), Tamburini en Liberatore (Ranxerox in New York), Mitchel O'Connell (If you're my sweet, I'm on a Diet), Milton Knight Jr. (June 2050), Crepax (Valentina the Pirate), Charles Burns (El Borbah), Rod Kierkegaard Jr. (Rock Opera) en Paul Kirchner (The Bus). Verder in dit nummer een artikel over Japanse popmuziek en de vaste items. Totaal 100 pagina's, waarvan 75 pagina's strips (51 pagina's in kleur). Prijs: $ 2.25 per nummer (ongeveer *f* 9,90). Inlichtingen: HM Communications Inc., 635 Madison Avenue, New York, NY 10022, U.S.A.

UITGEVERIJEN

KITCHEN SINK PRESS (USA)
Will Eisner's Spirit Magazine is gestopt bij nummer 41, maar... er zijn twee nieuwe Eisner-uitgaven voor in de plaats gekomen. In oktober is het eerste nummer verschenen van 'The Spirit-Comic' (gedrukt op Baxter-papier), deze zal

zes maal per jaar gaan verschijnen. Elk nummer zal vier zevenpagina's verhalen herdrukken in chronologische volgorde vanaf december 1945 in kleur! Het eerste nummer bevat de eerste vier 'post-war' Spirit verhalen. Drie van deze – inclusief het originele 1946 verhaal –zijn herdrukt vanaf de originele krantenpagina's, het vierde is overgenomen van het origineel en is opnieuw ingekleurd.
Naast deze 'Spirit-Comic' zal 'Will Eisner's Quarterly' verschijnen, dateen 16 pagina's 'pre-war' Spirit verhaal zal bevatten in kleur, met daarnaast interviews, artikelen en nieuw werk van Eisner. Het eerste nummer bevat 29 pagina's, artikelen en nieuw werk van Eisner. Het eerste nummer bevat 29 pagina's 'Life-Force', Eisner's zevende Spirit verhaal, Mr. Mystic door Bob Powell, Lady Luck en een interview met Neal Adams. Het eerste nummer van W.E.Q. is verschenen in november j.l.
The Spirit-Comic kost 1,75 dollar per nummer (*f* 7,50), en Will Eisner's Quarterly kost 2,95 dollar per nummer (*f* 10,90).

SJALOOM

In april verschijnt bij deze uitgeverij 'De Eerste Keer'. Mary Ann Lindo sprak met oude en jonge mensen, mannen en vrouwen, hetero- en homosexuelen over hun 'eerste keer', de eerste keer dat ze 'het' met elkaar deden. De rake tekeningen die Peter van Straaten erbij maakte, zijn gloednieuw! Paperback-uitvoering, prijs: *f* 14,90.

J.H. GOTTMER

Het jargon van wijnkenners is vaak even geestrijk als het vocht uit een goede fles. De leek hoort ervan op, maar de fijnere betekenis ontgaat hem. Wat moet hij zich denken bij een ronde, soepele wijn die bij de afdronk karakter toont? Ronald Searle heeft begrepen hoe hij dit gat moet vullen. Zijn sprakelende cartoons openen een nieuwe wereld voor mensen die willen toetreden tot het fijnproeversgilde. De titel: 'Wijncartoons', verschijnt in het voorjaar voor de prijs van *f* 25,00.

H.J.W. BECHT

De Russen produceren een eindeloze stroom grappen over hun strak gereglementeerde openbare en privé-leven. Deze grappen of 'anecdots' drijven de spot met de verstikkende ernst van de officiële orde, waar zelfs dat wat niet verboden is, niet is toegestaan. De beroemde illustrator YAK verluchtigde de moppen met humoreske tekeningen, de tekst is van Z. Dolgopolova (vertaald door P. Jaarsma) en de titel: 'Rusland sterft van het lachen'. Paperback-uitvoering, prijs: *f* 12,90 en verschijnt in maart/april.

HOLLANDIA

'Bloed, inkt en tranen', voor dit boek heeft men sterke zenuwen nodig. Er komen scènes in voor, wreed, bizar en schokkend. Toch zal de lezer ook menigmaal zijn lachen niet kunnen bedwingen, bij de berechting van zware misdrijven liggen het afgrijselijke en het komische soms dicht bijeen. Deze bonte wereld van zware jongens en lichte meisjes worden verteld door Eric G. Koch en geïllustreerd door Chris Roodbeen. Verschijnt in mei voor de prijs van *f* 16,90.

VAN DOBBENBURGH

Pat Mallet's 'De Groene Mannetjes' zijn vanaf hun eerste verschijnen in 1970, in het Franse tijdschrift 'LUI', over de gehele wereld uitgezwermd. In Nederland vinden we zijn groene mannetjes in het tijdschrift 'Panorama' terug, en in het voorjaar in boekvorm kan iedereen getuige zijn van de dol-dwaze seksuele avonturen van de altoos onvermoeibare groene mannetjes. Een gebonden-uitgave van 48 pagina's, prijs: ongeveer *f* 22,50.

EF & EF

Deze uitgeverij brengt dit jaar diverse kalenders met strip- en cartoonfiguren uit voor het jaar 1985. Een 'greep' uit deze collectie zijn: Happy Snoopy 1985 (*f* 12,95); Alles voor die Kat? – Happy 1985 met Garfield (*f* 5,50); Jan Sanders' Old Sailors 1985 (*f* 22,95); Mordillo Crazy Zoo (*f* 20,95); Cartoon 85 (*f* 22,95); Mordillo 85 (*f* 29,95) en Walt Disney Cels Art 1985 (*f* 39,95). Verdere inlichtingen over deze kalenders kunt u verkrijgen op het volgende adres: Baarstraat 13, 6017 EB Thorn (tel. 04756-1922).

DE HARMONIE

Achter het pseudoniem Anone verschuilt zich een tekenaar van Tsjechische origine, Martin Simek. Na de komst van Kamagurka opnieuw een unieke tekenaar in het fonds van De Harmonie, met de titel 'Nagelaten Werk', prijs: ongeveer *f* 12,50... en...
...eindelijk verschijnt in de Nederlandse taal Joost Swarte's 'Modern Art' oftewel 'Moderne Kunst', een bundel beeldverhalen die mede door de eigenzinnige, door Swarte zelf verzorgde vormgeving, met de benaming 'stripboek' onrecht wordt aangedaan. Een gebonden uitgave, voor de prijs van ongeveer *f* 19,90. Beide albums zullen in het 1e halfjaar verschijnen!

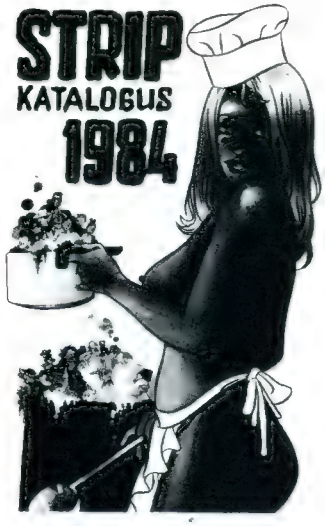

PANDA

De verschijning van 'De Van Dale' onder de strips, de Stripcatalogus, is iets uitgesteld. De maand mei is nu gepland als 'release-datum', de prijs zal *f* 49,50 zijn. Voor het lange wachten kunt u alvast 'snoepen' van de cover, bijgaand afgebeeld!

A.W. BRUNA & ZOON

Handleiding voor de opvoeding van uw mensje of andere huisdieren oftewel 'Wat een Hondewereld' verschijnt in april. Bert Witte behandelt onder andere in dit album het castreren van uw buurmans kater, het stoeppoepen, het nekwringen van de haan van twee deuren verder en een recept voor goudhamsters uit het vuistje. Paperback-uitvoering, 96 bladzijden, prijs: *f* 14,90.

MONDRIA

Tot september zit het programma van deze uitgeverij vol met cartoons. Tot-en-met juni aanstaande zullen de volgende cartoon-boekjes verschijnen: Serre met 'Doe-het-Zelf Humor' (*f* 10,00); Bridenne met 'Bronstige Humor' (*f* 10,00); Aslett met 'Is er een Leven na het Huishouden' (*f* 14,90); Rothman met 'Drinkershumor' (*f* 10,00); Stapel met 'Naaktlopen en Zo' (*f* 10,00); Searle met 'Poezenhumor II' (*f* 10,00) en 'Boekjes uit de Maffe Doos' zoals: Toilethumor, Wildebeesten humor, Ziekenhumor en Bejaarde humor (prijs: *f* 2,95 per stuk/4 stuks *f* 10,00).
In april verschijnen 2 delen uit Toonder's Koning Hollewijn, deel II: 'Het Warrewoud' en deel 12: 'In Halloa' (*f* 24,75 per stuk). Het album 'Blitz' van Floc'h en Rivière verschijnt in de originele uitvoering zeker vóór september aanstaande, in een gekartonneerde uitgave voor *f* 35,00. Tenslotte zal in september het album 'Strips Tekenen en Schrijven' door Duc verschijnen, gekartonneerde uitgave, prijs: ongeveer *f* 47,50. Mondria verzekerde mij dat er ná september aanstaande weer wat meer strips zullen verschijnen!!

BRUNA POCKETHUIS

Voor een populaire prijs verscheen er in maart een populaire figuur in de reeks 'Zwarte Beertjes', namelijk het tweede deel van Garfield. Een pocket vol dwaze toestanden van deze komische kat, prijs: *f* 4,95.

LOMBARD UITGAVEN NEDERLAND

Het programma voor 1984 (2e t/m 4e kwartaal) ziet er als volgt uit: In week 19 verschijnt Luc Oriënt deel 15 – 'Roubak laatste hoop'; week 20: Mr. Magellan deel 5 – 'Hold-up in het Vatikaan'; week 21: Lester Cockney deel 3 – 'Een Hongaarse in Pendjab'; week 24: Thorgal deel 6 – 'De val van Brek Zarith'; week 25: De Brokkenmakers deel 9 – 'Trein naar de Hel' en Verhalen en Legenden deel 10 – 'Isabelle' (gekartonneerd – *f* 14,50) – deze laatste verschijnt in april in een luxe gebonden uitgave, prijs nog onbekend –; week 26: Historische Verhalen deel 4 – 'De Grote Rampen' (gekartonneerd – *f* 14,50); week: Chick Bill deel 51 – 'De Deserteurs' en Strip Tips deel 7 – 'Pom en Teddy' (gekartonneerd – *f* 16,50); week 35: Kapitein Sabel deel 3 – 'Dubbele gouden negen' en Verhalen en Legenden deel II – 'Op zoek naar Peter Pan' (gekartonneerd – *f* 16,50); week 36: Vasco deel 4 – 'De Byzantijnse' en Xan deel 2 – 'Jehanne van Frankrijk'; week 38: Dommel deel 10 – 'Het pratende Blik' en Verhalen en Legenden deel 12 – 'Rork 2: Doorgangen' (gekartonneerd – *f* 14,50); week 39: Thorgal deel 7 – 'Het Sterrekind' en Special Robin Hoed – 'titels nog onbekend' (*f* 9,95); week 40: Toenga deel 13 – 'Verdwaald'; week 43: Rik Ringers deel 39 – 'Verdwenen in de hel'; week 44: Alain Chevallier deel 8 – 'De plagen van de Farao-Rally' en Verhalen en Legenden deel 13 – 'Karga' (gekartonneerd – *f* 14,50); week 45: Clifton deel 9 – 'Kidnapping'; week 47: Buddy Longway deel 13 – 'De wilde Wind' en Verhalen en Legenden deel 14 – 'Wen II' (gekartonneerd – *f* 16,50); week 48: Jugurtha deel 12 – 'De gladiatoren van Marsia' en Dwaaskop deel 6 – 'De erfgenamen van de schemering' en tenslotte in week 49: Bob Morane deel 15 – 'Een roos voor de Gele Schaduw'. Voorzover er geen prijzen zijn genoemd, kosten de albums *f* 6,55 per stuk. Tevens is het mogelijk dat er nog enkele titels aan deze lijst zullen worden toegevoegd, mocht dat zo zijn dan verneemt u middels deze rubriek welke dat zullen zijn. 'Lombard Uitgaven Nederland', Postbus 77 te 2040 AB Zandvoort (tel. 02507-19444).

...CARTOONS!!

Verschenen:
'Kroonprinsen komen en gaan' WIBO *De Gooise Uitgeverij f 9,90.*
'Schat, we zijn zwanger' JOHNSTON *Gottmer f 8,90.*
'Lachen mag...' Eerste Nederlandse Cartoonfestival *W & L f 17,65.*
'Het anti-oudersboekje' ELYH *Loeb uitgevers f 14,65.*
'Herman voor de dierenliefhebber' UNGER *Uitgeverij Elmar f 12,50.*
'Het nieuws in kleur' VERWEIJ *De Harmonie f 19,90.*
'Hoe kwamen onze jongens er toe om met de Romeinen te collaboreren' ZAK *Kritak f 10,00.*
'Inkt' YRRAH
Querido f 15,00.
'Trouwboekje' LOHMANN
De Lijn f 7,90.
'Handboek voor de crimineel' WITTE
Bruna f 14,90.
'Een spuitbus vol zweetlucht' VRIEND
De Koning f 9,90.
'Ziggy' WILSON 1 t/m 6
Teleboek/Fehmers f 5,90 p.st.
'Vieze vetzak' REISER
Zinjé f 14,25.
'Hersenschimmen' O-Sekoer
Albino f 12,90.
'8 prentbriefkaarten vh Eerste Nederlandse Cartoonfestival' DE TULP
De Tulp f 5,00.
(Rabo Amstelveen nr. 392358433.
'Was getekend, Piet Camps' CAMPS
Uitg. Dagblad N-Limburg f 14,50.

Tot 13 mei 1984: *26 natuur/milieucartoons* van Frans Bijvank.

titel: Milieu van A tot Z.
plaats: Milieucentrum Groningen.

De Nederlandse *Cartoonistenvereniging* zal in de loop van '85 een cartoontentoonstellingsuitwisseling organiseren met de Joegoslavische Cartoonistenvereniging. 80 Joegoslaven naar Nederland. 80 Nederlanders naar Joegoslavië.

Marianne Strauss, de echtgenote van de Beierse minister-president, wil geld hebben van de duitse cartoonist Dieter Hanisch, die inmiddels 3 boekjes met *cartoons van Strauss* heeft laten verschijnen. Strauss beschouwt hem als zijn 'werkgever'.

De stichting AMAZONE (voor én door vrouwen) aan de Keizersgracht in Amsterdam, organiseert een *cartoonworkshop* van 10 avondbijeenkomsten, vanaf 10 maart 1984.

(Advertentie)

STRIPWINKEL
OMBROSIUS

Nu ook INBINDMAPPEN voor stripbladen zoals Kuifje, Eppo, Donald Duck, Robbedoes, Tina, etc. Bij ons slechts f 8,95 per map excl portokosten.
Te bestellen door het verschuldigde bedrag over te maken op postgirorekening nr. 1791745 t.n.v. stripwinkel Ombrosius te Amsterdam

gespecialiseerd in:
* **stripweekbladen**
* **ned. en amerik. comics**
* **antiquariaat**
* **videofilms**

Molukkenstraat 86 Amsterdam
Tel 020-945969
Oostenburgergracht 69 Amsterdam
Tel 020-224680

copyright by Marvel Comics Group a division of Cadence Industries Corporation represented by Wavery Productions the Hague All rights reserved

---

In het Haarlems Dagblad verschijnt vanaf 10 februari, een *wekelijkse cartoon* van Gerrit van Dijk, in de bijlage VRIJ.

'Fascinaties' is een nieuw tijdschrift van de Vlaardingse Kunstkring. (Opvolger van Podium). Interviews en opsommingen van kleine en grote evenementen. Het nulnummer bevat een interview met de *cartoonist Len Munnik.*

Diabeten (suikerzieken) Jan Helmers en Ron van Hengel (tevens cartoonist) vervaardigden een onderhoudende diaserie met cartoons over het wel en wee van suikerziekte. De *80 cartoons* werden begin februari door de NOS in het programma Sprekershoek uitgezonden.

Sinds kort heeft óók het Lelystads Dagblad een plaats ingeruimd voor een *dagelijkse cartoon.* Rob Mulder is de cartoonist vd 'Familie Struif'.

In augustus overleed Ton Hoogendoorn. Juist vóór zijn onverwachte overlijden, had deze bekwame, vriendelijke Haagse *cartoonist/illustrator* een tentoonstelling in de Pulchristudio te Den Haan.
Een artikel over zijn leven en werk zal in 't komende jaar in Stripschrift verschijnen.

Jan van der Well won een prijs tijdens de *5e internationale Yomiuri cartoonprijsvraag* in Tokio.
Van de Well (o.a. ontwerper van het affiche 'Glaasje op... laat je rijden') won de prijs der uitnemendheid. Er waren 9000 inzendingen uit de gehele wereld.

Cartooniste Elly Holzhaus won tijdens de *Internationale Kartoenale te Beringen* de prijs vd beste Nederlandse inzending.

Frans de Boer (Efbé) won in Gabrovo, tijdens de Internationale Biennale de 5e prijs.

Te koop aangeboden: het Belgische stripweekblad Story 1945 t/m 1953 zo goed als compleet (bevat veel Amerikaanse strips in kleur), het stripblad Pum Pum 1953 en 1954 (compleet) bevat veel Kresse en Piet Wijn, diverse zeldzame Suske en Wiskes zoals: De Lollige Lakens (1 van de 122 exemplaren), Een rij voor jou, een rij voor mij, Het Spaanse Spook, enz., enz. en vele andere strips. Tel. 010-129732 b.g.g. 010-148454 .

Te koop: Pep/Eppo 74-84, Kuifje 29-37 jaargang, Wham 2 jaargangen. Alleen per gehele partij. Coffeebar Peppermint, Frederikstraat 983, Den Haag. Tel. 659182.

Te koop: Carl Barks 1 à 47 uitg. Comic Buch Club Germany, incl. lidmaatschap (nr. 123). Totaal gekost *f* 2.500,—. Nu in 1 koop *f* 1.000,—. Tel. 070-635650.

Aangeboden: 10 verhuisdozen vol strips. Donald Duck 1953-1976, Robbedoes verzamelbanden v.a. nr. 20, Kuifje banden, Dupuis, Lombard enz. In één koop tegen ±30% catalogusprijs. Tel. 070-639054.

Fokkie Flink gezocht nl.: Chinamotief 10 - 11 - 12 - 13, kaarsmotief 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6. Klaas v.d. Spoel 050-255791.

Gezocht: Sneeuwvlok verovert Fatalie, ook Sneeuwvlok knipsels en bladen. K. v.d. Spoel 050-255791.

Te koop: compleet Vlaamse reeks Suske + Wiske + Blauwe reeks + Spaanse spook, Robbedoesbanden 1 t/m 13, Kleine Zondagsvriend 1945 t/m 1955. Alle Kuifjes 1e druk, div. Dupuis + Lombards 1e druk + nog veel andere strips. 035-233374.

De Stripschappagina

MEDEDELINGEN, BERICHTEN & AANBIEDINGEN

Het Stripschap
Postbus 11335,
1001 GH Amsterdam

Colofon:

voorzitter: Hennie Wesseling	070-276202
secretaris: Hans Sonius	015-570067
penningmeester: Theo van Anraad	02990-43903
informatie: Hans Duncker	020-939857
ledenservice: Ton Schuringa	020-852229
documentatie: Albert Tol	020-134128
filmzaken: Ad Huysmans	030-321353

Girorekeningen:

contributie	1.513.000
hoofdrekening	5.000.000
ledenservice	3.291.121
informatie	5.463.424
filmotheek	491.593

Alle girorekeningen staan t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.

Bankrekeningen:

hoofdrekening	42.11.38.114
ledenservice	46.28.09.498

Beide rekeningen bij de Amro Bank te Amsterdam t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.

Lid kunt u worden door:

- storting van *f* 25,— op giro 1513000 of bankrekening 421138114 beide t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.
- storting van *f* 17,50 op één van bovengenoemde rekeningen indien u jonger dan 15 of ouder dan 65 jaar bent.

Lid én abonnee op Stripschrift wordt u door:

- storting van *f* 62,— op bovengenoemde rekeningen.

Rectificatie

Wegens faillissement van etablissement 'Kobus aan de Poort' vindt de 31e Algemene ledenvergadering *niet* in Amersfoort plaats, maar in *Harderwijk*. De datum blijft 12 mei. Plaats: Wijkcentrum 'De Kiekmure', Tesselschadelaan 1, Harderwijk (tel. 03410-17700). De vergadering vangt aan om 14.00 uur. Bovendien zal er weer een mini-evenement plaatsvinden. Leden van de vereniging hebben gratis toegang, niet-leden betalen *f* 2,50 entree. Vanaf 10.00 uur is de grote zaal geopend voor de ruilbeurs, waar iedereen zoals gewoonlijk vrij is te staan (dus geen stageld!). In een andere zaal vinden voorstellingen plaats van tekenfilms, waaronder zeer bijzondere.

routebeschrijving:

Vanaf de A-28 (Amersfoort-Zwolle) neemt U de afslag Lelystad-Harderwijk. Na de afslag rechtdoor, tot aan de lichten (Newtonweg). Bij deze lichten linksaf en wéér linksaf. Er komt nu een flauwe bocht plus een bocht naar rechts. Bij de lichten die nu komen, links de Albertdinck Thijmstraat in en uitrijden. Aan het eind, bij de T-kruising, ziet U 'De Kiekmure' links liggen.

FILMOTHEEK

Zoals op de ALV van 8 januari j.l. reeds gemeld werd, zal er een lijst verschijnen met daarin informatie over de films in onze filmotheek. Gezien de hoeveelheid werk die dit met zich meebrengt en de korte voorbereidingstijd, was het onmogelijk deze lijst nu al te publiceren. U zult hem in het volgende nummer aantreffen.

Nogmaals: iedereen die films (op 8, 9½, 16 of 32 mm), videobanden, geluidsopnamen, diaseries enz. enz. te koop, ter donatie, ter copiëring of ter gebruik heeft, wordt vriendelijk verzocht ons hiervan op de hoogte te stellen.

STRIP-3-DAAGSE 1984

Ook 1984 zal een Strip-3-daagse kennen, als elk jaar zelfde plaats (Turfschip Breda), zelfde tijd (14, 15 en 16 september). Hier zal de blik voornamelijk op de toekomst gericht zijn. Wat dit Science Fiction Strip Feest allemaal te bieden zal hebben, zit nu nog in de computer, maar als u denkt aan een boekenbeurs, een ruilbeurs, een sf-tentoonstelling, laser, video, computerspelen, een conventie over merchandising van stripfiguren, dan krijgt u zo'n beetje een indruk. Waar we al die activiteiten (en al die bezoekers) moeten laten, mogen de Martianen weten, dus zorg voor voldoende zuurstof in uw ruimtepak. Reserveer in elk geval alvast een plaatsje bij het raam in de raket naar Breda, want de sterren zullen er weer vanaf springen! Volgende maand méér toekomstmuziek.

Uit de Toonder Studio's

Van deze stripserie, uitgegeven door Arboris i.s.m. Het Stripschap, zijn inmiddels vier delen verschenen.

1. Floris: Het rode meel + Wie kaatst moet de bal verwachten (door Gerard Soeteman en Gerrit Stapel) + informatie over Floris;
2. Myra van Dijk: Drugs + Bloody Mary (door George Mazure) + informatie over Myra van Dijk;
3. Student Tijloos: Een droesel op de vliering + De wet van vraag en aanbod (door Lo Hartog van Banda en Gerrit Stapel) + informatie over de totstandkoming van Student Tijloos;
4. Aafje Anders: De juwelenroof + De glazenwasserij + Operatie NB (door Andries Brandt en Jan van Haasteren) + interview Jan van Haasteren o.a. over Aafje Anders.

In deze reeks worden strips opgenomen uit de Toonder Studio's, voornamelijk in de vijftiger en zestiger jaren vervaardigd door tekenaars en scenaristen als Gerrit Stapel, George Mazure, Thé Tjong Khing, Andries Brandt, Jan van Haasteren, Fred Julsing, Gerard Soeteman en Jan Wesseling.

Deze strips zijn (op een enkele uitzondering na) nooit eerder in albumvorm verschenen en meestal bij zeer weinigen bekend. Niet terecht, want de kwaliteit van deze strips staat op hoog peil.

Uitgeverij Arboris en Het Stripschap staan er borg voor dat deze liefhebbersuitgaven op waardige wijze vorm krijgen: verzorgd, overzichtelijk, druktechnisch van hoge

kwaliteit en voorzien van uitgebreide informatie over de strip, de makers en publicatiegeschiedenis.
Van deze reeks zullen er per jaar zes delen verschijnen, paarsgewijs in september, december en mei. In mei zullen delen 5 en 6 verschijnen:

5 Horre, Harm en Hella: De maagd van Otterhout (door Thé Tjong Khing, Jan van Haasteren en Andries Brandt) (strip met ondertekst);
6 Marion: twee verhalen (door Jan Wesseling en Thé Tjong Khing).

De omvang van de albums varieert van 44 tot 60 pagina's op normaal albumformaat. De reeks verschijnt in beperkte oplage en wordt alleen onder de stripspeciaalzaken verspreid.
De prijs bedraagt *f* 9,50 per album. Het Stripschap heeft echter mogelijkheid tot INTEKENEN geopend, en wel op 6 albums tegelijk, voor de gereduceerde prijs van *f* 51,— (d.i. *f* 8,50 per deel). Voor dit bedrag krijgt u de albums zo spoedig mogelijk na verschijnen thuisgestuurd (zonder berekening van portokosten).
Intekenen doet u door middel van het overmaken van dit bedrag op girorekening 3291121 of bankrekening AMRO 462809498 t.n.v. Het Stripschap ledenservice onder vermelding van 'Uit de Toonderstudio's 1-6.

Ledenservice
Als u ver van de bewoonde stripwereld woont, als het typisch Hollandse winterweer u binnen houdt, of als u gewoon gesteld bent op comfort, dan kan de Ledenservice van Het Stripschap toch uw stripverzameling op peil houden. Hieronder treft u een overzicht aan van wat die Ledenservice u allemaal kan bieden.

U kunt de aanbiedingen bestellen d.m.v. een overmaking op postgiro 3291121 of AMRO 462809498 t.n.v. Het Stripschap Ledenservice, Amsterdam. Op de overschrijving vermelden welke albums u wenst te ontvangen en gaarne minimaal 2 albums tegelijk bestellen i.v.m. portokosten. Niet leden dienen 10% bij het bedrag op te tellen voor verzendkosten.

Uit de Toonder-studio's:	4 delen	*f* 9,50 per deel
Tom Poes: sets A B C D H	. K R U V W X	*f* 7,50 per set
Oberon zwart-witreeks:	delen 21 24 27 29 30 31	*f* 5,95 per deel
	delen 32 33 34 35 38 39	*f* 5,95 per deel
	delen 40 42 43 44	*f* 5,95 per deel
	deel 41	*f* 6,95
	delen 45 46 47 48 49	*f* 6,25 per deel
Arman en Ilva	7 delen	*f* 29,75 per deel
De Generaal (harde kaft)	delen 6 7 8	*f* 9,90 per deel
Aram delen 7 8 10 12 13	14 15 16 17 19	*f* 14,95 per deel
	delen 24 25 26 27	*f* 14,95 per deel
Senmoet	4 delen	*f* 13,90 per deel
Jennifer Scott	4 delen	*f* 13,90 per deel
Gloria van Goes	3 delen	*f* 13,90 per deel
Frank de vliegende Hollander	delen 1 4 7	*f* 11,90 per deel
Piloot Storm	6 delen	*f* 11,90 per deel
S.S. Anne	2 delen	*f* 11,90 per deel
Alleen op de wereld		*f* 13,90
Dzjengis Khan	2 delen	*f* 13,90 per deel
Liselore	2 delen	*f* 13,90 per deel
Tekko Taks	deel 1	*f* 14,90
Koning Hollewijn	10 delen 1 t/m 8	*f* 19,90 per deel
	delen 9 en 10	*f* 22,50 per deel
Vader en Zoon	12 delen	*f* 8,20 per deel
Het Hop-mysterie		*f* 6,25
Het toernooi		*f* 8,50
Kraaienhove	deel 1	*f* 6,25
Arboris Stripselectie	delen 1 t/m 5	*f* 6,55 per deel
Oktaaf Keunink		*f* 35,—
Paulus als Hulpsinterklaas		*f* 8,90
De reis van Prins Foedji		*f* 18,50
Walt Disney verjaardagskalender		*f* 7,50
Spekkie en Blekkie: De meewarige kruipers		*f* 9,90
Word Vervolgd – Striplexikon der lage landen		*f* 49,50
Stripkatalogus 1982/1983		*f* 45,—
Stripjaarboek '83-'84		*f* 19,50
Comics katalogus		*f* 14,95
Katalogus Lilliput-uitgaven		*f* 14,95
Stripspecials: Lucky Luke en Suske & Wiske		*f* 19,80 per stuk
Giraud/Moebius en Flater		*f* 25,— per stuk
Conventiebundel Parodie en Plagiaat		*f* 2,50
Conventiebundel Strips en Onderwijs		*f* 3,50
De zaak Kuifje		*f* 15,—
Het zwartboek van Prins Valiant		*f* 27,50
Tom Poes: de feunix – Kursorisch lezen		*f* 6,90

STRIPWINKELGIDS

HAAGSE STRIPSHOP
Wagenstraat 183
2512 AW Den Haag
Tel.: 070 - 63 41 15

STRIPBOEKHANDEL
breestraat 22 delft

tel. 015 126097
BUL SUPER

DE PRIJSBREKER IN STRIPLAND!
DUBBELMAN
Hilversum-Vaartweg 17
dag. 10-18 uur, do. tot 21 uur
035-234091 bgg. 03465-71142

Stripwinkel Beo
Hopland 15 – Antwerpen
Tel. 03/233.25.36
OPEN ALLE DAGEN
VAN 10 u –18 u Zondag 10 u 14 u
HOPLAND 15 (BIJ VOGELTJESMARKT)

STRIPWINKELGIDS

'PLATENBAR-STRIPWINKEL LEO'

Lange Kerkstraat 32
4461 JJ Goes, telefoon 01100-13194

STRIPWINKEL **GUUST**

In- en verkoop van stripverhalen

Torenpassage Breda, tel. 076-134153.
Geopend: maandag: 13.00-18.00 uur. Di t/m za: 11.00-18.00 uur. Donderdag tot 21.00 uur.

STRIPBOEKHANDEL DE NOORMAN

Lange Hezelstr 113a Nijmegen tel 080-226146
Koningstr 43 Arnhem tel 085-420909
Nieuwlandstr Tilburg tel 013-358319

HARA-KIRI

Goudsesingel 44 3011 KC Rotterdam
Tel.010-331710

RICHARD
Rombout-Hogerbeetsstraat 78,
Amsterdam, tel. 020-842923.

Leidse Stripshop
Aalmarkt 4 Leiden
tel. 071-121802

BLUNDER

In- & Verkoop van STRIPBOEKEN

Oude Gracht 203 (hoek Haverstraat)
Utrecht - 311461

EPPO STRIP & BOEK ANTIKWARIAAT
JOS & MARI HUDDLESTON SLATER
KLEINE BERG 33
EINDHOVEN
TEL: 040-441882

© JOOST SWARTE

JACOBIJNENSTRAAT 10
2011 TH HAARLEM
TEL. 023-320782

Antiquariaat Nillco
Strips en oude boeken

Nieuwlandstraat 25, Tilburg
013-431229 – 3 min. v. station.

di.-wo.-vr. 12-6, do. 12-9, zat. 11-5

Nu ook een
STRIPSPECIAALZAAK
in Vlissingen
met de meest uitgebreide kollektie strips, ook Frans-Engelstalige.

GRAMM. STRIPS 76
DE STRIPWINKEL
Paul Krugerstraat 146-148
4381 WK Vlissingen, 01184-17054

LAMBIEK
Kerkstraat 78, Amsterdam,
telefoon 020-267543

Stripwinkel 'Ombrosius' Amsterdam
Oostenburgergracht 69, 020-224680
Gesp. in stripweekbladen.
Molukkenstraat 86, 020-945969
gesp. in Ned. en Eng. Comics
Ook een uitgebreid Antiquariaat.

STRIP ANTIQUARIAAT + STRIPGALERIE PANDA

Frederikstraat 955-959
2514 LJ 's-Gravenhage,
telefoon 070-635950*
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur

---

STRIPWINKEL DUMPIE
Nieuwe Rijn 18, Leiden, tel. 071-126404
BESLIST DE GOEDKOOPSTE MET ANTIQUARISCHE PRIJZEN!!
(meestal niet meer dan 60% van de katalogus prijs)

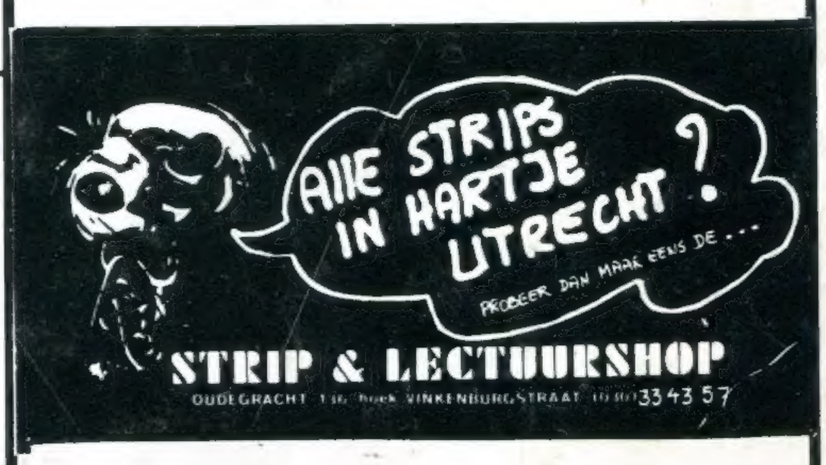
ALLE STRIPS IN HARTJE UTRECHT ?
PROBEER DAN MAAR EENS DE ....
STRIP & LECTUURSHOP
OUDEGRACHT 116 hoek VINKENBURGSTRAAT 10 30 33 43 57

DE LEKTUURHAL
*GESPECIALISEERD IN STRIPS

LEEUWARDEN
O/D KELDERS 10
058-130756

HARTJE SHEEK
NWE BURGSTR. 3
05150-15510

Broerenstraat 4,
Arnhem, tel. 085-431398

P.G. Hermans

STRIPWINKEL SJORS

SCHEFFERSPLEIN, DORDRECHT
078-142012
DAGELIJKS GEOPEND VAN 11.00 UUR TM 17.30 UUR
ZATERDAGS DE GEHELE DAG
IN & VERKOOP VAN STRIPVERHALEN
TEVENS ANTIQUARIAAT.

WONDERLAND
strips en science fiction
Soembawastraat 56
1095 XD Amsterdam
020 - 94 35 62